

UNIVERSITETI I EJL
ЈНЕ УННЕРЗНТЕТ
SEE UNIVERSITY

UNIVERSITËTI I EUROPËS JUGLINDORE
FAKULTËTI I SHKENCAVE BASHKWKOHOESHQWRORE
STUDIMË PËR DIPLOMACI

PUNIM I MAGJISTRATURËS

TËMA:“ KONTRIBUTI I BEKTASHIZMIT NË NGRITJEN E VETËDIJES KOMBËTARE “

MENTORI

Prof Dr Etem Aziri

Tetove, 2019

KANDIDATI

Fatime Sulejmani

ABSTRAKTI NË SHQIP

Fokusi i këtij studimi në nivel të magjistraturës është studimi i Bektashizmit dhe marrëdhënia e tij me shqiptarët dhe ngritjen e vetëdijes kombëtare. Ne do të përpiqemi të shqyrtojmë disa tëksthë studimore bektashiane, për të zbuluar afërsitë, ndikimët, dhënie-marrjen me kulturën shqiptare si një mundësi për një ngritje të vetëdijes dhe dashuri për kombin. Po ashtu, është më vlerë të përmendet fakti se disa studiues, si perëndimorë, ashtu edhe myslimanë, janë përpjekur ta studiuar sipërfaqësisht këtë temë, duke rrok

vetëm disa të dhëna tashmë të njohura për në. Në këtë studim, nëpërmjet studimit të parimëve bektashiane, në do të përpiqëmi të gjemë lidhjen midis Bektashizmit Shqiptarizues dhe të shohim nëse ky raport ka ndikuar mirëfilli në ngritjen tonë kombëtare.

ABSTRAKTI NË ANGLISHT

Fokusi i këtij studimi në nivel të magjistraturës është studimi i Bektashizmit dhe marrëdhënia e tij me shqiptarët dhe ngrijtën e vetëdijes kombëtare. Në do të përqipëmi të shqyrtojmë disa tëkste studimore bektashiane, për të zbuluar afërsitë, ndikimët, dhënie-marrjen me kulturën shqiptare si një mundësi për një ngritje të vetëdijes dhe dashuri për kombin. Po ashtu, është më vlerë të përmendet fakti se disa studiues, si perëndimorë, ashtu edhe myslimane, janë përpjekur ta studiuar sipërfaqësisht këtë tëmë, duke rrok vetëm disa të dhëna tashmë të njohura për në. Në këtë studiml, nëpërmjet studimit të parimëve bektashiane, në do të përqipëmi të gjemë lidhjen midis Bektashizmit dhe Shqiptarizms dhe të shohim nëse ky raport ka ndikuar mirëfilli në ngritjen tonë kombetare.

Fjalë kyçe: Bektashizmi, Kultura, vetëdija, kombi dhe shqiptarizma

APSTRAKTI NE GJUHEN MAQEDONASE

HYRJJE

Është e qartë se parimet e Bektashizmit si një Urdhër mysliman Sufi, në përgjithësi, nuk qëndrojnë jashtë Islamit. Urdhrat Sufi në Islam, në mënyrë që të arrijnë një vetëpastrim dhe dije të thellë të Zotit, e vënë theksin në dimensionët ezoterike të Islamit, që ndonjëherë bashkohen më dashurinë dhe ndonjëherë më intelektin. Por nëpërmjet këtij theksi, mbi këtë aspekt, ata nuk kishin për qëllim që të nëglizhonin ligjet e Sheriatit. Në këtë aspekt, Bektashizmi nuk bën përjashtim në mesin e Urdhrave të tjerë Sufi. Por disa studiues perëndimorë e kanë keqkuptuar natyrën mistike të Bektashizmit dhe e përshkruajnë atë si Islami tolerant, i cili nuk i kushtontë rëndësi ligjeve të Sheriatit, ku përfshiheshin ritualet dhe adhurimet. Për shembull, thuhet se “Bektashinjtë kanë tendencën të fokusohen në aspektët ezoterike të Islamit, duke mos i kushtuar vëmendje të veçantë shumë praktikave të jashtme të Islamit, si p.sh kohëve të faljes¹.

Për këtë, bazuar në parimet e Urdhrit (Tarikatit) Bektashian, për të pastruar shpirtin dhe për ta çuar atë drejt përkryerjes, ka katër Porta, të cilat janë: Sheriati (ligji i jashtëm), Tarikati (udhëtimi i brendshëm), Njohja (Marifet vetëdija gnostike) dhe E vërtëta (Hakikah). Askush nuk mund ta nëglizhojë Sheriatin për të arritur tëk e vërtëta. Po ashtu kapelja e bardhë (taxh) që mbajnë dervishët bektashi ka katër palë dhe dymbëdhjetë ndarje, ku katër palët simbolizojnë dyert e përmëndura më lart dhe numri dymbëdhjetë i referohet numrit të dymbëdhjetë të imamëve shi’it dhe secili nga këto shenja tregon heqjen e së keqës nga vetvetja. Dymbëdhjetë të këqijat prej të cilave duhet të ruhet njeriu janë: 1. Errësira 2. Harresa 3. Mëkati 4. Shija e pakëndshmë 5. Të qëniti i pashpresë 6.

¹ Shih linkun:

https://www.academia.edu/2326935/Contemporary_Islamic_Sufism_in_America_The_Philosophy_and_Practices_of_the_Alami_Tariqa_in_Èaterport_Neë_York_Updated_version_noë_available_through_Roëman_and_Littlefield_Publishers_The_book_title_is_Sufism_in_America_The_Alami_Tariqa_of_Èaterport_Neë_York_, shikuar më 10.10.2019

Veshja e zbukuruar 7. Dëshirat shtazarake 8. Arroganca 9. Hakmarrja 10. Padurimi 11. Hidhërimi për shkak të humbjes 12. Harresa e Zotit².

Për të shkuar më tej në studimin e besimit dhe të praktikave bektashiane dhe për të sjellë një shembull, që tregon një afërsi të këtij urdhri më jurisprudencën shi'itë, në do të marrim në diskutim një dorëshkrimë që gjenden në Arkivin Kombëtar Shqiptar. Titujt kryesor të dorëshkrimëve janë “Erkannamë” “Tarikatnamë” dhe janë shkruar në gjuhën turke Perse e Arabe.

Por të gjitha janë edhe në gjuhën Shqipe, Erkannamea që është shkruar në vitin 1818 përmban mënyrat e adhurimit dhe poemat që recitoheshin gjatë ceremonive. Është e rëndësishme të përmendet se libri fillon më mësimët rreth abdesit, flet për ezanin, ikamëtin dhe namazin dhe në të gjitha këto pjesë ai ndjek jurisprudencën shi'itë.³ Duke u bazuar në faktë të tilla, disa studiues, në mesin e të cilëve dhe Nurris, i quajnë Bektashinjtë si “në thelb Shi'it”. Por ka shumë interpretimë edhe të bymyera ose të sajuaara për ti dhënë bektashizmit ngjyra që nuk janë në të!.

1. Lënda e hulumtimit

Lënda e hulumtimit në këtë projekt shkencorë është një aspekt i ndryshimëve dhe rrethanave historiko- diplomatike në Ballkan në fund të shek. XIX dhe fillim të shek. XX . Gjatë hulumtimit do të përqëndrohem në ndryshimët politike që ndodhen në Ballkan në fund të shek.XIX dhe fillim të shek XX, dhe roli konstruktiv dhe domethënës i bektashizmit si ideologji nëndërtimin e vetëdijës kombëtare të popullata shqiptare në Ballkan.

Mëndimi politik dhe shoqëror i Rilindjes Kombëtare, angazhimi i diplomacisë bektashiane për njohje zyrtare të kombit shqiptare dhe gjuhës shqipe, është preokupim

² Testamenti Bektashian, pp. 105 – 106

³*Erkannamah* për urdhrin Bektashi, autori i të cilit nuk njihet është shkruar më 1818 dhe përmban material rreth ezanit, ikametit, kohëve të faljes, bashkimit të faljeve të drekës dhe pasdites dhe po ashtu shtesa e një deklarate të dytë në thirrjen e ezanit, ku pohohet se Aliu është i dashuri i Zotit, gjë e cila tregon pa asnjë mëdyshje që midis jurisprudencës bektashiane dhe asaj Shi'ite ka ngjashmëri dhe afërsi.

kryesor i bektashizmit që nuk paraqet asgjë tjetër përveç një linje (vije) atdhedashëse që mbërthen në vetë sa dimensionin kombëtarë aq edhe atëëfetare.

Edhe përpos të asaj që u përmend më lartë, bektashizmi jë gjithmonëështë pranuar krahëhapur nga rrymat tjera brenda kombit, dhe kulturës andaj një tëzë e këtillë magjistrature paraqet një sfidë të madhe për mua si kandidatë, mëntorin tim dhe të gjithë ata që dëshirojnë të mësojnë diçka më shumë për realitetin bektashian dhe personalitetët bektashiane.

Nga literatura e konsultuar kam ardhur në përfundim se problematika siç është kjo, janë të pakta mos them të rralla dhe sipërfaqësore dhe e gjithë kjo paraqet motiv plotësues për një hulumtim të kësaj natyre i cili pretëntod të të jenë original dhe serioz.

2. Qëllimi i hulumtimit

Qëllimi i tëmës do të jetë i bazuar kryesisht në parimet hulumtuese shkencore, ku në qëndër të vëmëndjes do të rradhitën tre çështje që kanë peshë shkencore dhe rëndësi të veçantë studimi, si për bektashizmin ashtu edhe për mbrojtjen, ruajtjen dhe kultivimin e vlerave të kombit.

E para do të analizohet bektashizmi prej kontëkstit historik; e dyta do të ndriçohet personaliteti dhe kontributi kombëtar i personalitetëve më të njohura bektashiane; dhe e treta do të hulumtohet vendi dhe kahjet e bektashizmit sot konform pozitës së re të kombit shqiptar dhe perspektivave të reja gjeopolitike. Pra, shkurtë qartë, qëllimi i këtij hulumtimi është korrelacioni dhe intërakcionët bektashizem- shqiptarizem (KOMB), dje sot dhe nësër.

3. Hipotëzat dhe nën-hipotëzat

Kjo tëzë e magjistraturës nuk do të ishtë kualitative nëse në vetë nuk do të përmbantë hulumtimin shkencorë . Së bashku më mëntorin jemi munduar të nxjerrim hipotëza të cilat do të më shërbejnë gjatë punimit të hulumtimit, që do të thotë të bëjë një pasqyrim sa më të mirërreth tëmës në fjalë. Punimi do të bazohet në një hipotëze kryesore dhe disa hipotëza ndihmëse.

Hipotëza kryesore:

Bektashizmi si orientim fetar dhe ideologji paraqet shtyllën shumë domethënëse në ndërtimin e vetëdijes kombëtare shqiptare.

Hipotëza ndihmëse:

1. Bektashizmi tradicionalisht është angazhuar për paqë, mirëqenie dhe barazi mes qytetarëve të të gjitha përkatësive konfesionale.
2. Bektashizmi tradicionalisht është angazhuar për ndërtimin e personalitetit dhe ngritjen e vetëdijes të shqiptarëve gjithandej ku ata jetojnë.
3. Bektashizmi për shkak të orientimit kombëtar ka provokuar mllëfin e të gjithë rrymave dhe grupacionëve që kanë tëntuar të mbajnë të rroberuar ceshtjen kombëtare.
4. Personalitetët Bektashianë kanë avansuar në drejtim të ngritjes të vetëdijes të masat e gjera popullore shqiptare.

4. Metodologjia e hulumtimit

Gjatë punës hulumtuese mbi objektin e studimit kryesisht do të përdorim metodat standarte të përgjithshme shkencore-kërkimore.

Mëtodën e analizës

Mëtodë induktive dhe deduktive

Mëtodën historike

Mëtodën komperative

Mëtodën e anketimit dhe Intervistat

Përdorimi i këtyre metodave është i dobishëm për arritjen e cilësive të larta shkencore , për gjurmimin e dokumentacionit, faktëve , ideve , argumentëve etj.

Rëndësia e punimit të tëmës- të priturat.

Duke u nisur nga supozimi se do t'ia dalim në një përqindje të lartë ta vërtetojmë hipotezën kryesore dhe hipotezat ndihmëse, të priturat nga ky punim janë si në vazhdim:

Punimi do të ketë rendësi tëorike, shkencore dhe praktike. Rëndësia tëoriko-shkencore e punimit, konsiston më faktin se punimi do të jetë një kontribut modest

shkencore dhe tëorik nga fusha e diplomacisë, historisë politike, filozofisë politike, dhe filozofisë së fes. Do të ndriçohen përmes faktëve të qëndrueshmë etapa të caktuara të zhvillimit historik të kombit shqiptar dhe kontributit bektashian për mbijetesën dhe afirmimin e kombit në të gjitha sferat e jetës. Gjithashtu do të shpalosen shumë çështje që kanë të bëjnë me personalitetet më të dalluara bektashiane, të cilët në asnjë mënyrë nuk shpalosen nga shqiptarizmi si preokupim paresor i tyre. Rëndësia praktike e punimit konsiston më faktin se punimi do të ofrojë shumë faktë dhe dëshmi për funksionimin e bektashizmit si një realitet që ekziston brenda trungut kombëtar shqiptar, informacione shkajshmërisht të dobishme si për ata që e adhurojnë bektashizmin ashtu edhe për ata që ndjejnë një atraksion. Nuk është qëllim në vetë të binden shqiptarët për realitetin bektashian, por vetëm të disponojnë më faktë dhe njohuri të kthjelltë për një realitet që në shumë faza nga mos dija ose qëllimisht është injoruar.

STRUKTURA E PUNIMIT

HYRJA

KAPITULLI I PARË

ZHVILLIMI HISTORIK I DOKTRINËS BEKTASHIANE.

1. Paraqitja e bektashizmit si udhë mistike islame.
2. Përhapja e bektashizmit në viset shqiptare
3. Roli i krereve bektashian për çlirim të trojeve dhe mëvetësim të shtetit shqiptar.
4. Roli edukativo- arsimor i tëqëve bektashiane dhe klerikeve bektashian.

KREU I DYTË

ROLI I PERSONALITETËVE TË BEKTASHIVË NË NGRITJEN E VETËDIJËS KOMBËTARE.

1. Udhëheqësit intelektual.

2. Udheheqësit luftarak.

3. Kleriket bektashian.

4. Roli dhe kontributi i Kryegjyshit Dede Baba Edmond Brahimaj, në mbijetesën dhe perspektivat e bektashizmit si orientim kombëtar dhe fetar.

KREU I TRETË

Në kapitullin e tretë do të bëhet shpalosja e rezultatëve nga anketimi dhe intervistat me disa nga personalitet më të njohur bektashian sot. Qëllimi i këtij hulumtimi empirik për se gjithash është prezantimi i jetës bektashiane në trojet shqiptare në ditët e sotit, organizimi i tyre kombëtar dhe fetar, si dhe kontributi i komunitetit bektashian në ndërtimin e perspektivave kombëtare në të ardhmën më të afërmë dhe më të largmë.

1.1 PARAQITJA E BEKTASHIZMIT SI UDHE MISTIKE ISLAME.

*Ju lashe dy gjera pas meje, në se kapeni fort pas tyre, nuk do të humbisni asnjëherë .
Keto janë : Libri i Zotit, si një litar që zgjatët prej qiellit deri në toke dhe familja ime e
pastër e Ehli-Bejtit. Keto nuk ndahen asnjëherë nga njëra – tjetra,-
thenjë e Profeti Muhamed (s.a.s)*

Baba Selman Xhemali (kryetar i një prej teqeve të Elbasanit) kishte deklaruar: "*Bektashizmi s'është gjë tjetër veçse Islami i vërtetë, i mbështetur prej Kuranit*"⁴.

Islami (arab. ʾIslām) është një fe monotëistë abrahamike. Është e bazuar në besimin nënjë Zot (arab. Allahu), në zgjedhjen e Muhamedit për profetin e fundit, paracaktimin e fatit të njëjzve, shpërblimin për vepra të mira dhe dënimin për vepra të këqija, ditën e gjykimit dhe ringjalljen e të vdekurve. Kurani është shkrimi i shenjtë i Islamit dhe kështu burimi parësor i tij, i shkruar në gjuhën arabe dhe përmban 114 kapituj (sure). Burimi i dytë i Islamit janë fjalët dhe veprimet (synnëti) e profetit Muhamed. Qabeja, në Mekë, rajoni i Hexhazit, sot Arabia Sauditë, është qendra e Islamit. Myslimanënga e gjithë bota mbledhen këtu për tu falur në unitet.

Islami ndahet në dy drejtime besimi:

- **Sunit**: që besojnë Profetin Muhamed. Kuranin. Ebu Bekrin, Ibrahimin dhe Osmanin, të cilet janë kalifer shtëtor, hadifet e kuranit dhe të gjitha librat e shenjtë dhe

- **Shiit-ët**: besojnë Profetin Muhamed (a.s) Kuranin. Aliun. Fatimen . Hasanin Hysenin , Ehli Bejti është familja e Pejgamberit tonëtë dashur Muhamedit a.s. ndahen në dy dege

- Dega imamie : dega e 12 imameve.

- Dega zejdiye : e 7 imamve dhe mer një drejtim tjetër,

Bektashijtë i takojnë deges imamije, hyjnë në grupin alevijanë që i ka katër tarikatë:

-bektashijanë ,

-kalanderi,

-nihmetulli

⁴ "Kultura islame", përpjekja shqiptare, 11/12, Tiranë, maj 1938, f.295-296. Ky artikull, veç të tjerash, denigronte nivelin e ulët kulturor islamik shqiptar të kohës. Kjo vlejti që revista të ndalohej për 4 muaj prej Këshillit të Ministrave, për arsye të përzierjes në problemet fetare, kur ajo ishte veç një revistë kulturore.

-dhe xhelali.

Lavdia e Perendisë nuk shfaqët në atë që është e mundur në mënyrë njërëzore. Përkundrazi, besimi leviz në sferen e vetëdijes sonë, besimi fillon aty ku përfundon fuqia e njëriut.

"Ajo që për njërezit është e pamundshme, është për Zotin e mundshme"

Përsa i përket historisë fetare të religjionë ve të ndryshme , misticizmi kuptohet si një përvojë fetare që është e orientuar drejt "një tërësie realiteti" ose një realiteti të Perendisë. Përvojat mistike janë shprehur duke përdorur terma specifike të kontekstit, imazhe dhe fraza.

Termi mistër fillimisht u referohej vetëm doktrinë së fshehtë dhe kultit të fshehtë dhe më vonë në përgjithësi përdoret në kuptimin e diçkaje të errët dhe mistërieze.

Natyra e mendjes kuptohet si jo e dyfishtë. Megjithatë, kjo zakonisht është e pavetëdijshme dhe është e errësuar nga lidhja me egon. Nga kjo injorancë themelore vjen ideja e një ego ekzistuese të pavarur nga fenomenë t e tjera.

Përfaqësues të rëndësishëm të misticizmit islam janë :Haxhi Bektashi, Yunus Emre, Ghazali, Hafez, Shams-e Tabrizi, Ibn Arabi dhe Jalal ad-Din ar-Rumi. Në Islam ka urdhra të organizuar në urdhrat e quajtur sufiyya ose tasa'wuf. Të dy tërmat nganjëherë quhen "misticizëm", sepse në këtë kontekst institucional ka doktrina dhe praktika të ngjashme që shpesh lidhen me termin "misticizëm" në hapësirën kulturore perëndimore.

Mistika në kuptimin më të thelle nuk është një ceshtje vullnë ti por është një dhuratë një dhunti e cdo individi që e mbart me vetë.

Pasi njëriu deshmon dorzimin tek Zoti Fuqiplotë dhe ngrihet në pozicionin e adhurimit dhe të mbështetjes tek Ai, kërkesa e pare që kerkohet prej Krijuesit të tij, është udhezimi në rrugë të drejtë, në rrugën e pastër, në rrugën e drejtësisë dhe miresisë, në rrugën e Imamit dhe të veprave të mira.

Cdo periudhe kohore i ka të vecantat e saj, karakteristikat dhe kërkesat e veta.

Të gjitha keto e kanë pikënisjen tek situatat sociale dhe mendore të perhapura të asaj kohe.

Cdo kohë i ka problemet dhe paqartësitë e veta si rezultat të ndryshimit të sistemit, shoqërive dhe kulturave.

Misticizma në islam nuk është azgje tjetër vecse pasqyrë e gjallërise shpirtnore.

Bektashizmi si të gjitha rrugët mistike bazohet në njësinë e esences në botë.

Bektashizma është dogma mistike islame që meret me “persosmerinë e njëriut”.

Është rruga që e udheheq ndjekesin (besimtarin) dhe e shpie drejt në objektivin e dëshiruar, në afrimin me Zotin.

Bektashizma adhuron dhe respekton gjithë urdherë sat dhe veprimtaritë islame, baza e saj është kurani dhe fjala e Profetit Muhamed(a.s).

Bektashizma e mori këtë emer (pse, si institucion fetar, u organizua) u themelua nga i shenjtë Hunqar Piri Haxhi Bektash Veliu ,siq dihet e ka prejardhjen nga familja Profetike, është i biri i Ibrahimit të dytë, nipi i Musa Qazimit nga dymbedhjetë Imamet.

Bazat, parimet e bektashizmes, të vena nga Haxhi Bektashi Veliu, dhe të respektuara nga Ballen Sulltani dhe të gjithë pasardhesit e tij janë

- 1.) kurani dhe

- 2.) fjala e Profetit Muhamet (a.s),ku në cdo rregull, apo veprim, duhet që të respektohen.

Pastaj vjen Parimi tjetër;- ti kushtohet simpati dhe dashuri fjaleve të Profetit të madh Muhamet (a.s). Verseve të Kuranit, si dhe, familjes se Profetit (Ehli Bejti) Fatimja, Aliu, Hasani dhe Hyseni. Në baze të ketyre urdherave fetare, bektashijtë i ofrojnë një dashuri të madhe Aliut dhe familjes Profetike.

Një tjetër baze e bektashizmit është se feja islame është shkenca fetare e mbështetur mbi logjiken dhe arsyen.

Njëriu është qënder e gjithësisë dhe Zoti manifestohet në njëriun mbrenda tij.

Themeli i kesaj rruge në islam nuk është vetëm të plotësosh urdherë sat fetare ti lutësh Zotit etj. por duhet edhe të zbukurosh moralin, dhe ta lartësosh në nivelin e duhur.

Per atë bektashizmi shton se kur ti bejsh lutjet ndaj Zotit duhet edhe të kuptojsh lutjen. Lutja del nga shpirti, pra duhet edhe të kuptojsh fjalet që i shpreh. Lutja nuk është e sinqërtë dhe e dale nga shpirti kur lutësi nuk e mer vesh atë që thot. Lutja është e plotë që del nga zemra, lutja duhet bere në gjuhen amtare. Kjo është rruga e persosshmeris

1.2 PERHAPJA E BEKTASHIZMIT NË VISET SHQIPTARE

"Të besosh në Zot është të duash vellan e motren, shokun, atedheun dhe tere njerzimin"
Dede Reshat Bardhi⁵

Misionari i pare Bektashijan që shkeli token Shqiptare ka qenë Sarii Salltiku, i cili u vendos në Teqen e malit të Krujes. Teqeja ishte funksionale gjatë epopejes se lufterave të Arberve nen udheheqjen e Skenderbeut. Për habi edhe pse Skenderbeu ishte me rrenje krishtienë historianet e lidhin Skenderbeun edhe me bektashizmin. Nje tjeter personalitet shqiptar i madh që elistohet si Bektashian i madh ka qenë Ali Pashe Tepelena. Bektashijanet e tregojnë jo vetem, Tacin me 12 kulme që mbantë në koke, (nje simbolik që identifikon 12 imamet), shentoret bektashinj por edhe për sherbimet besimtare të ndryshme që i dallon nga tarikatet tjera dhe islami tradicional⁶.

Me kalimin e kohes bektashizmi u cerdhezua në trevat shqipfolese të Balkanit⁷. Shqiptaret e perqafuan masivisht besimin e rri, me sa dukej i pershtatej me mire realitetit historik dhe fetar të tyre. Ishtë nje besim që kishtë të benë me tolerancen, mirekuptimin dhe vellazerimin e shqiptareve. Pozicionohej larg radikalizmit të feve të tjera, shpesh here të dhunshme apo të drejtuara nga politika e kohes. Me sa dukej shqiptaret nisen ta gjejnë vetveten pikerisht tek besimi bektashijan. Është nje rruge që ka sherbyer edhe si ure bashkimi, është nje rruge në islam që nuk karakterizohet aspak nga fanatizmi dhe perjashtimi siq ndodh me ndonje besim tjeter.

Duke mos ndarë të njëjtën pikpamje me sunnitë vendas dhe të huaj, bektashit ë priren të nderojnë përveç Profetit Muhamed edhe familjen Profetike pra: Aliun, Fatimenë, Hasanin dhe Hysenin. Tarikati bektashian respekton të gjithë njerëzit pa dallim feje, ideje, race, ngjyre apo etnie. Besimtarët bektashinj falen në faltoret e tyre, burra dhe gra dhe njihen si motra dhe vëllezër. Në teqë vihet kur do besimtari dhe jo kur do kleriku.

⁵ **Haxhi Dede Reshat BARDHI** Intervistë me, më 15. Shtator 2009, në Tiranë.

⁶ **K.Sh.Tij. Haxhi Dede Edmond BRAHIMAJ** Intervist me Kryegjyshin Boterore ne Harabati Baba Teqe. 29 Korrik 2019 Tetove.

⁷ **Arben SULEJMANI**. Intervist, hulumtime dhe studime ne biblioteken familjare, nga 25-30 Korrik 2016.ne Raven, Gostivar.

Bektashianet duan çdo popull si shqiptarin e vet, por më tepër duan mëmëdhenë dhe mëmëdhetarët-shkruan poeti i madh i Rilindjes, Naim Frashëri.

Është fakt që shqiptarët, që në kohën e Hyjnizimit të Hynqar Haxhi Bektash Veliut u bënë përkrahës të tij. Mëndohet që në atë kohë, të paktën që në gjysmën e dytë të shek. XIV, misionarët e Hynqar Haxhi Bektash Veliut kanë përhapur idenë e bektashizmit në Shqipëri. Fryma e tolerimit, e dashurisë dhe e nderimit për të gjithë burrat dhe gratë, që janë krijuar sipas fytyrës së zotit dhe që janë shfaqje e tij pavarësisht racës, fesë apo kombësisë, dhe po kështu urrejtja për dyfytyrësinë, ndjenja e brendshme fetare, ndihma për njerëzit në nevojë, mirësjellja, ndershmëria, fryma e solidaritetit, barazisë, vëllazërisë, lirisë dhe demokracisë e të tjera si këto janë të gjitha mëszazhe që bektashinjtë përpiqën të përcjellin vazhdimisht si të vetmët tipare thelbësore të ideologjisë së tyre.⁸

Ky tarikat islam zhvillohej edhe në trojet lindore shqiptare, dikurë Kosova ose në trojet e Maqedonisë së sotme, filloi të depërtoj pothuajse mënjëherë pas themelimit, ose më së voni në gjysmën e dytë të shek.XIV. Sari Salltiku me plote dëshirë u pajtuar me propozimin e Hynqar Haxhi Bektash Veliut që të vintë në Ballkan⁹, për të përhapur tarikatin bektashian. Ai nga fundi i vitit 1338, vizitoi mjaft vende të Gadishullit Ballkanik, e në këtë kuadër edhe shumë qytetë shqiptare në trevat lindore, si: Manastirin, Ohrin, Shkupin, Mitrovicën, Sanxhakun etj.

Supozohet se pas Sari Salltëkut, në përhapjen e tarikatit Bektashi në trevat shqiptare, rol të madh luajti edhe heroi kombëtar Gjergj Kastriot – Skënderbeu, i cili këtë tarikat e përqafoi qysh si i rri në oborrin e sulltanit, kur ishte Jeniçer.

Gjithë ashtu, dihet se për një kohë, më një pjesë të trevave shqiptare sundontë edhe Ali Pashë Tëpelena. Një fakt është se e vetmja pasuri materiale e Ali Pashë Tëpelenës që ekziston në Muzeun Kombëtar është TAÇI i tij, Taç quhet Kurora ose kësula(religjioze) e Babait Bektashian.

⁸ Shih linkun: Bektashizmi në Shqipëri: histori politike e një lëvizjeje fetare [Bektashism in Albania: political history of a religious movement] (AIIS, 2008), shikuar më: 11.10.2019

⁹ Arben SULEJMANI, Ne arkivin e tije personal dokument te E.Bej.Vlora, në kujtimet e tij .

Në periudhën otomane, bektashijtë shqiptarë ndiqnin të njëjtat rregulla (rituale, besime, praktika) si gjithë bektashijtë e Perandorisë, që i përkisnin të njëjtit krah, dmth atij të Dede-Babave. Kujtojmë që për këtë krah, këto rregulla kanë qenë në pjesën më të madhe të fiksuara në fillim të shekullit 16, prej Pirit të dytë të Urdhërit, Balim Sulltan.

-Me gjithë keto edhe bektashizmi në Shqipëri nuk i shpetoi dot zemerimit të sulltan Mahmutit..Përveç veprimtarive të tjera të keqia emisaret e sulltan Mahmutit dogjen teqenë e baba Alikos në Berat se bashku me një bibliotekë të cmueshme që kishte. Djegja e kesaj teqeje sidomos e bibliotekës saj ishte një humbje e madhe për bektashizmin. Në këtë bibliotekë ndodheshin shume vepra të vlefshme , sidomos doreshkrime në arabisht dhe Persisht mbi filozofinë dhe misticizmin bektashian.Emisaret e sulltan Mahmutit dogjen edhe teqenë e Qoprilise në Manastir dhe teqenë e Melqanit në Korce. Grushti i sulltan Mahmutit kundër bektashizmit në Shqipëri ishte i rrende por edhe dëshira për Shqipëtarët për ta mbajtur gjalle bektashizmin ishte e forte. Kjo dëshirë bëri të mundur që bektashizmi të qëndroj në këmbë dhe të lulezoj në Shqipëri megjithëse me vonë u sundua nga sunduesit otoman.

Pasoja shume të renda bektashizmi përjetoi edhe gjatë luftërave Ballkanike.Gjate këtyre lufta baba e dervishë u shpërngulën më larg dhe u strukën në përfundim në rajonin e Vlorës, ashtu si edhe një pjesë e popullsisë së fshatrave të djegur. I tillë që rasti i Baba Ahmed Turanit (që drejtonte atëherë teqenë e Turanit pranë Tepelenës), ai u nis bashkë me dervishët e tij i shoqëruar prej popullsisë së fshatrave rrotull. Disa të tjerë lanë tokën shqiptare, si Baba Meleqi i teqesë së Shëmbërdhenjtit, Baba Shabani i teqesë së Prishtës dhe Baba Ahmedi i teqesë së Koshtanit. Këta dy të fundit gjetën strehim në Egjipt, në teqenë bektashiane të Kajros

Me vone teqetë u rindërtuan prej vetë babave e dervishëve, të ndihmuar prej besimtarëve. Problemi më i vështirë ishte gjetja e burimeve financiare. Për disa prej qëndrave, si ajo e Frashërit, Turanit (Tepelenë) dhe Asim Baba (Gjirokastrë) u kërkuar ndihmë pranë shqiptarëve të emigruar në SHBA. Disa dervishë u dërguan në kontinentin e ri për të mbledhur ndihmat e bashkëbesimtarëve të tyre me origjinë shqiptare¹⁰.

¹⁰ Kështu, Baba Kamberi, që ishte në këtë kohë dervish në teqenë e Frashërit, në 1916 u dërgua në SHBA për të gjetur ndihmat e nevojshme për rindërtimin e kësaj qëndre (Kallajxhi; 1964: f.l). Te. "Kalendari i

Fati i bektashizmit pas 1921 dallohej plotësisht nga ai i tarikateve të tjera shqiptare. Kjo për dy arsye, të dy të rëndësishme e të dyja të lidhura me rëndësinë numerike të masës së besimtarëve bektashianë. Së pari, bektashizmi u kthye në “komunitet ne vete” jashtë administartë të islamit sunit, duke u bërë një nga katër fetë e njohura në Shqipëri. Së dyti, komuniteti bektashian u përfshi prej një riorganizimi në rrafsh kombëtar, i përforcuar nga pikëpamja shpirtërore edhe prej ardhjes së “kryetarit botëror” që më parë ishte i vendosur në Turqi. Asgjë e këtij lloji nuk ndodhi me tarikatet e tjerë, të paktën deri më 1945, flinksiononin si urdhera mistike myslimane në gjirin e islamit sunit dhe sitonet e të cilëve (qëndrat kryesore) gjendeshin shpesh në territorin jugosllav, ndonjëherë edhe në Shqipëri, por këto tarikate nuk patën kurrë as karakter kombëtar të theksuar, as zotërim "universal" mbi qendrat e urdherave të tyre

Pra, tarikati bektashian dëshmoi se ishte besimi i duhur për shqiptarët. Bektashizmi fitoi statusin e një komuniteti që kerkoi pavaresinë e para, dhe sotë e meriton të jetë i barabart me komunitetet e tjera fetare shqiptare, nëpërmjet vendimeve të kongreseve bektashianenë vitet: 1921, 1924, 1929, 1945, si dhe Ligjit të Parë Mbi Komunitetet Fetare, 16 korik 1929, dekretuar prej Mbretit Zog, 8 gusht 1929, si dhe Ligjin e 26 nëntorit të vitit 1949. Për vlerat e tij kombëtare, gjatë periudhës së Zogut, besimi bektashian u propozua të kishtë statusin e një besimi kombëtar të shqiptarëve.

Në vitet 1930 - 1941, Kryegjyshi Salih Niazi Dede i dha bektashizmit në Shqipëri një dimension të ri historik dhe pasuroi dita - ditës traditën bektashianë të Haxhi Bektash Veliut që vazhdon edhe sot e kësaj dite.

Lufta e dytë botërore që shtriu edhe Shqipërinë solli një varg ngjarjesh të hidhura për besimtarët bektashian, ku bektashianet e paguan shume shtrenjtë nacionalizmin e tyre.

Në 28 Nëntor 1941 në mënyrë misterioze u vra Kryegjyshi botëror Sali Njazi Dede. U vra së bashku me Dervishin e tij Azizin nga që nuk e pranoi pushtimin e Shqipërisë nga ushtria fashiste italiane. Nuk nënshkruajti kapitullimin e Shqipërisë.

Vatrës i Matit 1918”, i publikuar në Boston në 1918 gjendet një fotografi e Baba Kamberit, që në këtë periudhë mbante emrin Farfë (dervish) Kamber Frashëri (f.180).

Pas ndrim jetë të Kryegjyshit boteror Sali Nijazi Dede në krye të Kryegjyshates u vu baba Ali Riza Dede. Me vendosjen e sistemit Komunist serisht Bektashizmi u godit rende.¹¹ Në vitin 1947 Kryegjyshi boteror Dede Abazi zbrazti armen mbi dy baballenjve komunist baba faja amartaneshin dhe baba fejzon ata i kerkuar të riformontë urdherin bektashijan duke i kerkuan të lejohet martesë e klerikve.

-Në 1967 në kuader të ndertimit shtetit te pare ateist në botë, komunistet mbyllën dhe shkatruan edhe të gjitha objektet fetare bektashijane, dervishët dhe baballarët u xhveshën, dhe shumë të tjerë u burgosën dhe u persekutuan, rreth 65 klerikë bektashianë. Histeria e induktuar në popull germoi edhe varret e njerezve të shenjtë dhe hodhi tej arkivolet me eshtrat e tyre. Gjithsesi pati një vend ku bektashizmi mbijetoi, në SHBA në mendjen dhe në zemren e Baba Rexhepit¹².

Kur u mbyll feja në Shqipëri baba Rexhepi hapi Teqen e pare në SHBA në shtetin demokratik, por ajo që i dha puls dhe e ndihmoi me shume, ishte ndihma që ja dha Fan Noli i madh i cili në shume rastë vizitonte Teqenë bektashijanë keshtu që bashkatedhetaret duke pare se Fan Noli e vizitonte Teqenë ata u inkurajuan edhe me shume duke e kuptuar se Baba Rexhepi është një personalitet i lartë është një besimtar i paster dhe jo një tradhetar. Në teqen e Baba Rexhepit falen dhe i lutën Zotit jo vetem besimtarët bektashijan por edhe besimtarët e feve tjera katolike ortodokse dhe feve tjera. Pra feja bektashijanë është një fe Atedhe fe dhe Komb.

Në vazhdimësi, Baba Rexhepit iu shtuan katër dervishë: i pari ishte Dervish Arshiu i Vlorës, që vinte nga teqeja e Durballit në Greqi, ku kishte shkuar pasi kishte lënë Shqipërinë më 1949, pastaj Dervish Lutfiu i Gjirokastrës, që vinte nga teqeja e Kajros, ku shërbente që prej 1929; disa vite më vonë erdhën nga teqeja e Kajros, Dervish Bajrami, me origjinë nga Gjakova (Kosovë, Jugosllavi) dhe, së fundi Dervish Bektashi, që vinte nga Turqia, ku ishte bërë dervish prej Baba Sirriut të Kajros kur ai bëri një udhëtim në Turqi më 1954. Dervish Bajrami u emërua Baba prej Baba Rexhepit dhe

¹¹ **Arben SULEJMANI.** Intervist, hulumtime dhe studime ne biblioteken familjare, nga 25-30 Korrik 2016.ne Raven, Gostivar.

¹² **Arben SULEJMANI.** Intervist, hulumtime dhe studime ne biblioteken familjare, nga 25-30 Korrik 2016.ne Raven, Gostivar.

u caktua si zëvendësues i tij në krye të teqesë. Por Baba Bajrami vdiq pas pak kohësh.¹³

-Me 1990 pas lejimit të besimit, Baba Reshat Bardhi që kishtë mare bekimin e dede Ahmetit u be Apostulli i pare i ktij besimi. Ai ariti të ringjall bektashizmin, duke ringritur edhe të gjitha objektet nga germadhat e kultit. Në atë fillim të rindertimit të bektashizmit bektashizmin e bekon dhe e mirenjeh edhe shqiptarja e shenjtë Nenë Tereza duke ju ofruar edhe ndihmen e saj konkretë mori masa dhe e riktheu Kryegjyshaten boterore në atë gjendje si që ishte në koherat e meparshme.

Me urtesinë e nje besimtari të madh Baba Reshat Bardhi mblodhi të gjithë besimtarët në faltoret e vendeve të shenjta duke folur për besimin në të madhin Zot që vetem Zoti është nje dhe ska tjetër vec tij.

Mbas vitit 1990 me vendosjen e parimeve kryesore të demokratizimit të jetës sociale, politike dhe morale, janë ringritur 200 objektë të kultit bektashian në Shqipëri. Aktualisht drejtojnë teqet dhe dervishijet dhjetra baballarë dhe dervishë. Kryegjyshata Botërore Bektashiane është person juridik në bazë të së drejtës ndërkombëtare dhe të ligjit kushtetues të shtetit shqiptar. Ajo funksionon mbi bazën e parimit të centralizmit, të disiplinës së fortë e të ndërgjegjshme të klerit fetar dhe të punës drejtuese kolegjiale, bashkëpërgjegjësisë e vëllazërisë, në përputhje me statutin dhe rregullat kanonike bektashiane.

Në nëntor 2008 u nënshkrua marrveshja e shtetit shqiptar me Kryegjyshatën Botërore Bektashiane¹⁴, si një nga komunitetet tradicional fetar në Shqipëri. Ajo ka dhënë e jep ndihmesë të çmuar në krijimin dhe pasurimin e tolerancës, bashkëjetesës, paqes sociale, qetësisë shpirtërore, urtësisë, harmonisë njerëzore, dialogut dhe respektimit ndërnjerëzor, kaq të nevojshëm dhe jetikë për vendin tonë dhe krejt rajonin. Bashkëpunimi i frutshëm ndërfaqet në Shqipëri si edhe mirëkuptimi midis feve është një mesazhi madh për botën e trazuar, një pasuri për njerëzimin.

¹³ Natali CLAIR. Shqiperia Vendi i Dervisheve 1990 Tirane, faq 378

¹⁴ **Arben SULEJMANI**. Intervist, hulumtime dhe studime ne biblioteken familjare, nga 25-30 Korrik 2016.ne Raven, Gostivar.

Në 2 prill të vitit 2011 ndërroi jetë Kryegjyshi Botëror i bektashinjve Haxhi Dede Reshat Bardhi, i cili do të kujtohet sidomos për kontributin e çmuar në vitet 1967-1990, si edhe në ringritjen e besimit në periudhën e pluralizmit politik shqiptar. Këshilli i Lartë Gjyshnor dhe Këshilli i Përgjithshëm zgjodhën më 10 qershor të vitit 2011 Haxhi Baba Edmond Brahimaj, i cili po vazhdon rrugën e Dede Reshatit. Në periudhën shtatëvjeçare të udhëheqjes së tij Haxhi Dede Edmond Brahimaj, përveç nismave në vazhdim të traditave më të vyera bektashiane, është pritur nga personalitetë të lartë fetarë dhe shtetërorë në SHBA, Francë, Turqi, Belgjikë, Zvicër, Irak, Itali, Papa Françesku, etj. Ai gëzon përkrahjen e komuniteteve bektashiane të kudondodhur në botë.

Sa I perket Maqedonise, gjegjesisht Republikes se Maqedonise se Veriut vlene te nenvizohet se gjatë viteve 1538-1548¹⁵ në Tetovë ngrehet Teqeja bektashiane nga Sersem Ali Dede e më vonë do të emërohet Harabati Baba¹⁶, qendër fetare, kulturore e arsimore e dëgjuar pranë godinave fetare islame dhe shkollave, siç ishin mektebet, medresetë, etj. Mirëbërësit e atëhershëm me ndihma të shumta dhe të ndryshme ndihmuan që edhe në kompleksin e Teqes Harabati të themelohet që me kohë një bibliotekë, e pasur dhe shumë e dëgjuar, e cila veproi në shekujt e kaluar, deri nga fillimi i shekullit të XX. Në atë kohë nga bibliotekat, si më e pasura veçohej e mirë njohura “Biblioteka e Teqes Harabati” aty veçojmë një antologji e përbërë prej pesë përmbledhjeve poezish nga Tetovari Sersem Ali Dede, një Baba Bektashian, vezir, filozof, teolog e poet i dëgjuar i kohës.¹⁷

¹⁵ **Arben SULEJMANI.** Intervist, hulumtime dhe studime ne biblioteken familjare, nga 25-30 Korrik 2016.ne Raven, Gostivar.

Arben, SULEJMANI. "A LIGHT OF GUIDANCE " *The Bektashi Community In the Balkans and around the World.* Tirana. Copyright 2015,

¹⁶ **K.Sh.Tij. Haxhi Dede Edmond BRAHIMAJ** Intervist me Kryegjyshin Boterore ne Harabati Baba Teqe. 29 Korrik 2019 Tetove.

¹⁷ **Arben, SULEJMANI.** KËRKIME HISTORIKE 4, Ndikimi i filozofisë bektashiane në zhvillimin e trashëgimisë kulturore dhe shpirtërore të kombit tonë.SHKUP, 2011.f.274.

Bektashizmi ndër decenie ka qene dhe mbetet pjese perberese e jetes shpirtore te nje pjese te popullates shqiptare ne Kosove duke luajtur rol shume domethenes ne ngritjen edhe te vetedijes kometare.

Ne vitin 1790, Gjakoven e viziton nje kalender (njeri shpirtmire, jomaterialist) .Kalenderi gjeti konak ne teqene e sadive, ku sheh ne ate kohe ishte sheh Shemsi. Gjate kohes qe ndejti ne teqe Dervishi, foli per besimin ne udhen e Profetit te fundit dhe te Ehli Bejtit te tij¹⁸. Foli per njohurite qe e udhëheqin njeriun ne udhen e persosmerise dhe e paisin me te gjitha parimet morale duke e bashkuar me Zotin e Madh. Pas ketyre bisedimeve shehu ia dedikoi veten kurseve tona duke ecur drejt nje marëdhenje te plote dashurie dehese me Zotin. Pra, baba Shemsi eshte babai i pare ne teqene Gjakoves. Sherbei si baba prej vitit 1790 deri ne vitin 1820, ne kete vit ndrroi jete.

Pas kalimit te tij nga jeta, myhibanet e asaj kohe, bene kerkesen e zakonshme dhe kërkuan te birin e vellaut te babes Shems, Gani babain i cili edhe u be postnishin ne teqen e Gjakoves. Baba Gani, pastaj shtepine e vet dhe teqene i kthej ne pronesi te teqes bektashiane te Gjakoves. E qe aty e mbrapa teqeja thirrej me emrin, teqeja e Gani babait. Pas nje kohe ky shkoi me e vizitue mezarin e haxhi Bektash Veliut. Prej Haxhi Bektashit u kthye bashkë me dervish Haxhi Ademin. Kur mberrine ne Stamboll Gani Babai kaloi nga jeta .Ishte viti 1840.

Pas kalimit nga jeta e babes Hafiz në vitin 1927¹⁹, postnishin në Gjakove u emrua Haxhi Adem Vexh-hi Babai, që edhe ky kishtë lindur në Gjakove

Pastaj Baba u emrua Haxhi Hamza Babai, kishte lindur ne Gjakove.Ishte konsakruar bektashi ng Haxhi Adem Vexh-hi Babai. Heren e pare per dervish ka shkuar ne teqene e Sersem Ali Babait ne Tetove, dhe prej andej ne Leskovik²⁰. E me ne fund ka shkuar ne Haxhi Bektash ku edhe eshte emrua dervish prej Fejzi Dedeit.Disa kohe ka shërbye ne Haxhi Bektash. Edhe Haxhi Hamza Babai sikur shumica e dervishëve te asaj kohe ka vizituar te gjitha vendet e shenjta, si Meke, Medine, Nexhef, Qerbela, Bagdad,

¹⁸

¹⁹ Intervist **Baba Mumin LAME** Teqeja e Gjakovës. nga 01-03 Gusht 2016. Gjakovë.

²⁰ **K.Sh.Tij. Haxhi Dede Edmond BRAHIMAJ** Intervist me Kryegjyshin Boterore ne Harabati Baba Teqe. 29 Korrik 2019 Tetove.

Horosan, Bombai dhe Kairo. Ne Horosan ka ndejt një kohe të gjatë për arsye se nuk kishte më të holla. Pas një kohe shkon për vizite në Horosan Mahmut Shefki Baba dhe se bashku kthehen. Hamza Babai ka shërbye edhe në tyrben e Imam Ali Musa Rizait, ku edhe ka vazhduar mesimet neper medrese , dhe ka përfituar mjaftë në këte pikëpamje, pasi që i zotronte mirë edhe gjuhën persishte dhe arabishte. Pasi kaloi prej kësaj jete Haxhi Shyqri Babai që ishte postnishin i teqes së Ishtipit, myhibanet e kërkuan , që të emrohej Baba në atë teqe. Dekretin për Baba ia dha Fejzi Dedei dhe u bë postnishin i teqes së Ishtipit. Baba Hamza ka qëndruar aty deri në vitin 1942, atëherë teqeja u prish nga ushtria bullgare. Duhet të dimë se Baba Hamza ka shërbyer si Baba edhe në teqen e Gjakoves njëkohesisht, pas kalimit nga jeta e Haxhi Adem Vexh-hi Babait. Por prej vitit 1942 e deri në vitin 1946 Sherbei në teqen e Gjakoves.

Ka qenë njeri prej baballarëve që ishte studioz dhe kishte kulturë të lartë

E kishte një bibliotekë shumë të rëndësishme të cilën ia kishte dedikuar pasardhësit të tij Baba Qazimit²¹.

Baba Qazimi mesimet e para i mori në mektebin ruzhdie të Gjakoves, pastaj i vazhdoi në Shkup, në shkollën fetare “Darul Mualimine”, gjithashtu kreu edhe shkollën normale në fillim në Berat dhe e mbaroi në Elbasan. Në fillim punoi si mësues, në Shijak. Me vone u transferua në Qafë Zogaj. Kur princ Vidi u largua Baba Qazimi u detyrua të kthehet në Kosovë, dhe qëndroi shtatë-tetë muaj në Nikoliq të Hasit, dhe pas okupimit të Hasit u kthye në Gjakovë. Me vone Baba Qazimi u emrua sekretar në komunën e Bytyqit, pas një kohe u emrua edhe si krahinar. Në Bytyq mbeti deri sa iu imponua të organizoj ushtri vullnetare kundër Bajram Currit. Kjo kërkesë e detyroi të jepte dorëheqje. Me kërkesën e disa miqëve të tij shkoi në fshatin Shtiqen për të hapë një shkollë të re. Gjatë gjithë kësaj kohe kishte lidhje të ngushta me Bajram Currin, dhe qeverinë e asaj kohe. Për këte edhe është burgosur në Krume dhe pastaj në burgun e Shkodrës ku ndejti pesë muaj. Ishte njeri nga anëtarët më aktiv të degës së Komitetit Mbrojtja Kombëtare e Kosovës për Gjakovë e rrethine. Pas gjithë kësaj veprimtarie Baba Qazimi vendos përfundimisht që të ketë në objektin e tij udhën fetare, në Bektashizëm. Ishte ba myhib kohe me parë nga Haxhi Adem Vexh-hi Babai. Uniformën e dervishit ia dha në Fushe Krujë Haxhi Mehmet

²¹ **Arben SULEJMANI**. Intervist, hulumtime dhe studime në bibliotekën familjare, nga 25-30 Korrik 2016 në Raven, Gostivar.

Babai. Rregullin e virgjerise nga Sali Nijazi Dedei. Nje kohe ishte dervish ne Shkoder ne sherbim te Baba Hajdar Stambollit. Nga Shkodra ka shkuar ne Elbasan ne teqen e Xhefai Ibrahim Babait.

Ne tetor te vitit 1941 Kryegjyshi Botëror Salih Nijazi Dedej e urdhëroi Dervish Qazimin per me shkue dhe me hap teqen e Tetoves dhe me u kujdes per pasurine e saje. Bashk me te shkoi edhe Dervish Musa. Disa kohe me vone Kryegjyshi botetrorë Sali Nijazi Dedei e emroi si Baba postnishin ne teqen e Tetoves. Ne vitin 1946 u emrua Gjysh (Halife) nga kryegjyshi botetrorë Xhafer Dede Babai²². Ishte burgose edhe ne Maqedoni, pas tet muaj hetimesh u lirua si i pafajshem. Prej asaj kohe e deri sa pushoi se jetuari , jetoi ne teqen e Gjakoves. Ishte njeri me autoritet te madh per Kosoven dhe kishte shume adhures. Nga dora e Baba Qazimit kane dale shume dervish dhe baballarë. Disa prej tyre edhe sot e vizitojne mezarin e Baba Qazimit. Koha kur Baba Qazimi emroi dervish dhe baballarë, ishte ajo kohe kur bektashizmi nuk lejohej ne Shqiperi. Baba Qazimi ishte njeri i ditur, i kulturuar merrej edhe me shkrime dhe përkthime, gjithashtu kishte ndjenja te fuqishme atdhetare. Ne teqen bektashiane te Gjakoves mbështeti idene per biblioteken e veqant ku kishte deponuar edhe shume shkrime te tij. Nje dorëshkrim përkthim nga persishtja i Baba Qazimit ka shpetuar , ate e kishte pas ruajtur kritiku letrar Vehap Shita. Sot e kemi librin e botuar ne gjuhen shqipe “Divani i Shemsi Tabrizit”. Baba Qazimi kaloj nga jeta me 15 shkurt 1981²³.

Ajo që bektashinjtë e gjithë viseve të Kosovës²⁴, do kujtojnë për baba Qazimin, është pikërisht fakti që traditën bektashiane, ky e pasuroi me elementë të mistikës dhe urtësisë bektashiane të këtyre trevave.

Baba Mumini²⁵ eshte myhib i Baba Tajarit nga viti 1987²⁶, ndersa edhe Dervish i Baba Tajarit nga viti 1993. U emrua Baba nga Kryeshenjteria Haxhi Dede Reshati ne vitin 1996 si postnishin ne teqen e Gjakoves.

²² **K.Sh.Tij. Haxhi Dede Edmond BRAHIMAJ** Intervist me Kryegjyshin Botetrorë ne Harabati Baba Teqe. 29 Korrik 2019 Tetove.

²³ **Arben SULEJMANI.** Intervist, hulumtime dhe studime ne biblioteken familjare, nga 25-30 Korrik 2016.ne Raven, Gostivar.

²⁴ Intervist **Baba Mumin LAME** Teqeja e Gjakovës. nga 01-03 Gusht 2016. Gjakovë.

²⁵ Intervist **Baba Mumin LAME** Teqeja e Gjakovës. nga 01-03 Gusht 2016. Gjakovë.

Pervec obligimeve te besimit, teqeja e Gjakoves, ne kohen e regjimit te ashper serb, funksionoi edhe si shkolle per maturantat e gjimnazit te Gjakoves. Sherbei edhe si vend tubim per manifestimet e ndryshme historike. Ne kete teqe eshte mbajte edhe nje pervjetor i Lidhjes se Prizrenit. Me 7 maj 1999²⁷ teqeja e Gjakoves²⁸ eshte djegje nga ushtria serbe. Me e dhimbshmja ishte biblioteka ne te cilen kishte shume libra me vlere dhe shume dorëshkrime te baballarëve qe kishin shërbyer ne Gjakove. Me ndihmen e dashamireve te bektashizmit teqeja u ndertua e re. Edhe sot kryhen shërbimet fetare bektashiane.

Kohët e fundit, gjyshata e Kosoves²⁹, në bashkëpunim me Selibnë e Shenjtë të Kryegjyshit Botërore Bektashiane³⁰, në mënyrën më korekte, duke kërkuar pranë institucioneve përkatës në Kosovë, bashkërendimin e objektivave në dimensionin fetar, mendojmë se vlen një kontribut i shumëanshëm për ruajtjen e besimit të mrekullueshëm sipas kodeve tradicionalë. Vetëm me një vemendje të tillë, bektashinjtë në çdo skaj të Kosovës, do të jenë sikundër deri më sot faktor madhor paqeje, dhe derë e mb yllur për çdo ndikim vahabist apo çdo lloju radikalizmi, në kundërshtim me natyrën e bektashizmit.

²⁶ **K.Sh.Tij. Haxhi Dede Edmond BRAHIMAJ** Intervist me Kryegjyshin Boterore ne Harabati Baba Teqe. 29 Korrik 2019 Tetove.

²⁷ **Arben SULEJMANI**. Intervist, hulumtime dhe studime ne biblioteken familjare, nga 25-30 Korrik 2016.ne Raven, Gostivar.

²⁸ Intervist **Baba Mumin LAME** Teqeja e Gjakovës. nga 01-03 Gusht 2016. Gjakovë.

²⁹ Intervist **Baba Mumin LAME** Teqeja e Gjakovës. nga 01-03 Gusht 2016. Gjakovë.

³⁰ **K.Sh.Tij. Haxhi Dede Edmond BRAHIMAJ** Intervist me Kryegjyshin Boterore ne Harabati Baba Teqe. 29 Korrik 2019 Tetove.

1.3 ROLI I KREREVE BEKTASHIAN PER CLIRIM TE TROJEVE DHE MEVETESIM TE SHTETIT SHQIPTAR.

Bektashizmi i lidhur me shqiptarizmin, ka një kontribut themelor në lirinë e pavarësinë e Shqipërisë³¹, sepse bektashianët kanë qenë atdhetarë nga më të shquarit në të Gjithë kohëra. Mësimi e tyre universal me parime shumë të larta morale i ka bërë ata që të jenë shumë të qartë dhe të mrekullueshëm në luftën për të ringjallur dhe për të ndriçuar mendërisht e shpirtërisht Shqipërinë. Bektashianët krijojnë rrugë bashkimi për të tërë shqiptarët që kanë mendërisht e shpirtërisht atdheun.

Bektashinjtë shqiptarë dhe institucionet fetare bektashiane, teqetë, kanë dhënë kontribute të mëdha në jetën shpirtërore të shqiptarëve dhe në proceset e zhvillimeve politike³², shoqërore e sidomos kulturore në rrjedhat e historisë sonë kombëtare.

Ndikimi i bektashinjve në zhvillimet politiko-shoqërore kombëtare të popullit tonë është përcaktuar nga parimet e sistemit të tyre mistik dhe nga mesazhet që u kanë përcjell breznive mësimet universale të Hynqar Haxhi Bektash Veliut, në themel të të cilave qëndrojnë idetë e përsosmërisë, të barazisë, të pastërtisë morale, i mirësisë, i respektit për dituritë, i vëllazërimit universal, i paqes etj. Mësimet e filozofisë së Hynqar Haxhi Bektash Veliut dhe parimet e moralit bektashian që rrjedhin prej tyre për një jetë të thjeshtë, për një veprimtari praktike mirëbërëse të dobishme dhe në interes të komunitetit, për respektin për tjetrin kushdo qoftë ai, për maturi e urtësi, për durim e tolerancë, për mirëkuptim, bashkëpunim e harmoni, për rolin dhe funksionin e dijeve e si rrjedhojë edhe për domosdoshmërinë e përvetësimit të tyre, si kusht për përparimin e njerëzimit etj., janë parime të natyrës demokratike, me tipare iluministe, me karakter human, me përmbajtje sociale dhe kanë të bëjnë drejtpërdrejt me jetën e popujve. Në parimet dhe mesazhet që u transmetojnë brezave mësimet e Hynqar Haxhi Bektash Veliut, shqiptarët gjetën ato ide që përputheshin me nevojën

³¹ **Arben, SULEJMANI.** ITSHTSHM.Shkup. TEQEJA HARABATI BABA VATRA BEKTASHIANE DHE KOMBËTARE(Lidhjet e Harabatit me teqet me te vogla Mithat Frashëri në Teqen e Hasan Babas gjatë Kongresin e Manastirit 1908 si dhe Dervish Hima në atë të Shaban Babasë gjatë Kongresit të Dibrës).2013.

³² **Arben, SULEJMANI.** KËRKIME HISTORIKE 5-6, Si u zhvilluan kryengritjet e shqiptarëve dhe kush i mbështeti gjatë shek. XVIII DHE XIX.SHKUP, 2012

shqiptare, që i frymëzonin ata në aspiratat kombëtare për liri e pavarësi, në dashurinë për gjuhën shqipe si një ndër tiparet themelore të identitetit të tyre kombëtar, për arsimin e shkrimin shqip, të cilat ishin dhe kërkesat themelore të lëvizjes për emancipimin e tyre kombëtar. Shtrirje të gjerë të veprimtarisë bektashiane e të ideve të saj në trojet, në një periudhë të gjatë kohore dhe në gjithë hapësirën etnike shqiptare në fushën e gjuhës shqipe e të dijes, në atë të lëvizjeve politike kombëtare, në fushën sociale etj.

Ndër figurta (personalitetet) më të shquara e më kryesore nga trevat lindore shqiptare në Lidhjen e Prizrenit ishte Iljaz Pashë Dibra, kryetar i parë i saj, i cili mësimet e para i kishte marrë pikërisht në Harabati Baba, në Teqen e Tetovës. Me këtë Teqe është lidhur edhe emri i Dervishë Himës nga Struga, kolosi i Rilindjes Kombëtare në dekadat e para të shek. XX, si dervish dhe si i tillë vizitonte teqet bektashiane, i frymëzuar kombëtarisht gjente mbështetje dhe siguri tek baballarët, prej teqeje në teqe merrte dhe jepte njohuri pastaj shpërndante Abetaret shqipe dhe frymën patriotike kombëtare nëpër trevat e banuara me shqiptar.

Ngjarjet, lëvizjet politike e zhvillimet diplomatike që çuan në shpalljen e pavarësisë dhe formimin e shtetit dhe qeverisë së parë shqiptare nuk mund të kuptohen pa kontributin e klerikëve, që ishin shtresa më intelektuale shqiptare.

Shekulli XIX shënoi një epokë të re për popullin shqiptar, atë të Rilindjes. Ai hyri në historinë moderne të vendeve të Ballkanit si shekulli i lëvizjeve dhe revolucioneve kombëtare, që çuan në çlirimin nga pushtimi osman dhe formimin e shteteve të pavarura. Për një varg rrethanash të brendshme e të jashtme, Shqipëria ishte vendi i fundit në Ballkan që u shkëput nga Perandoria Osmane dhe që shpalli pavarësinë kombëtare. Gjatë Rilindjes Kombëtare lindi dhe u zhvillua ideologjia e re kombëtare, e cila, duke u ngritur mbi ndarjet krahinore e fetare, shprehte aspiratat jo më të krahinave të veçanta, por të gjithë Shqipërisë dhe shqiptarëve si komb.[1]

Periudha e Rilindjes Kombëtare, ajo e pavarësisë dhe e luftërave të ndryshme në mbrojtje të trojeve shqiptare, dëshmuar se ekzistenca e besimit fetar, jo vetëm që nuk u bë pengesë për përballimin e situatave të vështira të atyre kohërave, por u bë faktor i domosdoshëm për ruajtjen e pavarësisë dhe forcimin e shtetit, duke u vlerësuar se diversiteti fetar ka qenë dhe është një pasuri kombëtare, falë kjo e prijësve të shquar fetarë.

Gjatë viteve 1900-1912, klerikët i gjejmë të pranishëm në të gjitha ngjarjet më të rëndësishme të jetës politike, social-arsimore, në kuvende dhe kongrese mbarë kombëtare. Në gjirin e kësaj lëvizje të gjerë politike, arsimore dhe ushtarake, ata bashkëvepruan dhe me figura të rëndësishme të lëvizjes sonë kombëtare, si Ismail Qemali, Isa Boletini, Hasan Prishtina, Luigj Gurakuqi etj.

Në Kongresin e Dibrës të 23 korrikut 1909, Vehbi efendi Dibra, Hafiz Ali Korça, Haxhi Hafiz Ibrahim efendiu, Hafiz Sherif Lëngu, etj., do të krijojnë klube shqiptare e do të vireshin në krye të luftës kundër xhonturqve, që përpiqeshin të pengonin zhvillimin e kombit shqiptar, bashkimin e tij.

Në Kongresin e Elbasanit të 2 shtatorit 1909, klerikët myslimanë Hafiz Ibrahim Dalliu, Josi Haxhi Mima, Emin Haxhi Ademi dhe Hoxhë Muglica bënë gjithçka për të hapur Normalen e Elbasanit, përkrah Luigj Gurakuqit, Hamdi Ohrit, Dervish bej Biçakut, Mithat Frashërit dhe të tjerëve, ata bënë gjithçka për të ndriçuar dhe ushqyer shpirtin kombëtar.

Me rastin e pavarësisë së shtetit shqiptar, kleri mysliman e në vecanti ata të orijentimit bektashian dhane një kontribut të pa kontestueshëm. Jo rastesishtë disa nga ata u emruan në poste të larta shtetërore e administrative në qeverinë e Ismail Qemalit.

Bektashijtë luajtën rol kryesor në lehtësimin dhe mbjelljen si dhe kultivimin e zgjimit kombëtar, ishin padyshim shtyllat kryesore gjatë periudhës së zgjimit kombëtar, para "Lidhjes së Prizrenit" (1878) deri në Pavaresin (1912) si dhe pastaj në sendertimin e shtetit. Teqetë e tyre ishin gjithnjë vatra të lëvizjes kombëtare. Në cilën do përpjekje Baba e dervishë u përfshinë personalisht në veprime, nga njëra anë në mësimin e gjuhës shqipe, nevojë e njohur për emancipimin e vendit, ndërsa shumë të dukshëm në mobilizimin e popullsisë brenda dhe jashtë atdheut dhe përgatitjen për kryengritje të armatosur.

Bektashijtë morën pjesë në formimin e disa klubeve shqiptare si klubi "Bashkimi" në Elbasan ku ata përbenin shumicën.

Si përfundim, teqetë e tyre që gjendeshin në përgjithësi në vende të izoluar, duke zënë pozicione të dallueshme, strehuan shpesh mbledhjet e nacionalistëve që

tentuan te formonin çetat e para. Pastaj ato u bene pika takimi ose ku vihej per te kerkuar direktivat per pergatitjen e kryengritjes kunder pushtuesit otoman. Shenojme gjithashtu qe ne pergjithesi, ndikimi shpirtoror e moral i nje Babai ne rrethinat e teqese se tij, e bente ate (nese nuk u trembej autoriteteve siç ndodhte ndonjehere) agjent te perhapjes se ideve nacionaliste dhe "perçues" midis lidereve dhe levisjes kombetare dhe popullsise.

Keshtu, kur nationalistet donin te siguronin mbeshtetje ose t'u kerkonin ndihme fshatareve, ata shkonin se pari t'i parashtronin qëllimet e tyre babave të teqeve aty rrotull, qe perpiqej menjehere te bindte popullsine.

Kjo mori rendesi qe prej 1878, siç tregon S. Skendi ne vepren e tij "The Albanian National Awakening 1878-1912 (Zgjimi Kombetar shqiptar 1878-1912):

Pas krijimit te "Lidhjes se Prizrenit", Abdyl Frasheri, vellai i Naimit dhe nje nga lideret e levisjes kombetare ne kete periudhe, u kthye ne Frasher, fshati i tij i lindjes, per te krijuar nje komitet lokal dhe per te organizuar forcat e armatosura ne keto rajone. Duke ditur qe ai do te mund te kishte me vete pjesen me te madhe te myslimaneve te jugut te vendit nese fuste babate bektashij ne kauzen e tij, ai hyri ne kontakt me baba Alushin e teqese se Frasherit. Fale mbeshtetjes se tij, Abdyl Frasheri siguroi mbeshtetjen e shume babave qe pranuan te influenconin shqiptaret e zones. Dy vjet me vone, 62 baba bektashij u mblodhen ne Kusereç ne jug te Beratit dhe vendosen te merrnin armet kunder trupave te huaja. Pastaj, rreth 1905-1907 dhe 1911- 1912, Bektashijte mbeshteten aktivisht luften ne jug te vendit veçanerisht ne prefekturat e Gjakostres dhe te Korçes. Babate dhe dervishet qe u organizuan ne kete rruge, duruan dhe pasojat e saj. Keshtu shume prej tyre u arrestuan dhe burgosen prej autoriteteve otomane, veçanerisht ne Janine ose ne Stamboll.

Në agim te pavaresise se vendit dhe te luftimeve ballkanike Bektashijte shqiptare perfaqesojne pra jo vetem nje force te rendesishme numerike, por edhe politike dhe kjo sidomos prej veprimtarise se tyre ne terren. Megjithse organizimi i tyre mbeti ai i epokes otomane, ne lidhje te drejte me Pirevine e Haxhi Bektashit, vihen re shenjat e para te evolucionit drejt nje autonomie nga "Shtepia meme" dhe drejt nje organizimi te paster ne vend. M. Choubber shkruan psh me vone per ta: *"Ata ishin shqiptare para se te ishin mysllymane"*.

Gjithsesi figurat me të shquara të besimit bektashian do të mbeten vellezerit Frasheri, Naimi Samiu dhe Abdyl.

Drejtimi Bektashian në trojet shqiptare u zhvillua si një bektashizem i vecant.

Klerikët bektashian kanë demonstruar një forcë të madhe mistike, e cilat në popull njihet si mrekulli e baballarëve bektashiane.=

Studiuesja angleze Margaret Hasluk, duke trajtuar problemin e përhapjes së bektashizmit në Shqipëri thekson: *“Mbas vitit 1826 urdhëri i bektashinjëve që i detyruar të tërhiqej nga qendrat administrative dhe ushtarake dhe filloi të ndërtonte teqetë e veta në zonën malore për siguri”*. Shqipëria me popullsinë dhe natyrën e saj i përshtatej shpirtit të revoltës dhe rolit opozitar të bektashizmit. Një numër studiuesish të bektashizmit kanë dhënë mbështetjen e tyre për këto parime ideologjike thelbësuese dhe identitare ose i kanë ripasqyruar ato pa ia nënshtruar shqyrtimit kritik. Së pari, dashamirësia relative e studiuesve perëndimorë ndaj bektashinjve mund të shpjegohet pjesërisht, sikurse kam treguar gjatë,³³ me prirjen e disa studiuesve, si për shembull Frances Trix,⁷ “për t’u shkrirë” me ta, ose me simpatinë që vetë bektashit ë mund të ngjallin me qëndrimin e tyre politikisht të rregullt.

1.4 ROLI EDUKATIVO-ARSIMOR I TEQEVE BEKTASHIANE DHE KLERIKEVE BEKTASHIAN.

Bektashinjtë dhanë një kontribut vendimtar në përhapjen e gjuhës së shkruar dhe shkollave shqipe. Në fund të shek. XIX dhe fillim të shek. XX, teqet e Melçanit, Frashërit, Koshtanit, teqetë e Gjirokastrës, të Konicës, Backës, Tetovës, Elbasanit, Matohasanaj, Turanit, Prishtës, Kulmakut, Shëmbërdhenjit etj., dhanë kontribut të veçantë në përhapjen e shkrimit të gjuhës shqip. Për këtë ndihmes, baballarët e teqeve bektashiane si, Baba Sali Matohasani, Baba Ali Gjirokastra, Baba Zenel Gjoksi, Baba Hajdar Kardhiqi etj u burgosën në Janinë. Ky faktor, siç edhe konsolidoi simbiozën e shqiptarëve me besimin bektashian³⁴.

³³ Albert Doja, “Cultural politics and spiritual making of anthropologists,” *Reviews in Anthropology* 33, no. 1 (2004)

³⁴ R. M Dela Roca, *“Kombësia dhe feja në Shqipëri 1920 – 1944”*,

Stavro Skëndi ka vënë në dukje se shkollat shqipe u hapën fshehurazi nëpër teqetë bektashiane dhe se në "fund të shek. XIX abetaret e para erdhën në Shqipëri, madje mjaft prej tyre u sollën prej bektashinjve të cilët nëpërmjet "kafazeve të urdhrit bektashi, të punësuar në konsullatat e huaja, siguronin botime të ndaluara që u dërgoheshin atyre nga jashtë vendit nën mbulesën e paprekshmërisë së konsullatave".

Nga këto të dhëna për veprimtarinë e klerikëve bektashinj në të mirë të përhapjes së shkrimit shqip del qartë se ata ishin njerëz të pajisur me kulturë e me ide përparimtare, ishin të ndërgjegjshëm se kështu vinin në jetë dhe zbatonin filozofinë e Hynqar Haxhi Bektash Veliut dhe se në këtë mënyrë i shërbenin kombit, mbronin, zhvillonin dhe forconin identitetin dhe individualitetin kulturor të tij.

Studiuesi Edwin Jacques ka theksuar se dervishët bektashinj "udhëtuan nëpër Shqipëri nga fshati në fshat, nga veriu në jug, duke shpërndarë libra për rilindjen e Shqipërisë. Teqetë e tyre u bënë shkolla kombëtare, ku predikohej "Qerbeleja", përkthyer si poezi e gjallë nga njëri prej poetëve të tyre të pavdekshëm, Naim bej Frashëri

Bektashizmi është udhëhequr gjatë gjithë kohës nga motoja "Pa atdhe nuk ka fe"³⁵. Kontributi i bektashinjve për arsimin kombëtar u bë i ndjeshëm dhe teqetë u kthyen në vatra të mësimi dhe shkrimit të gjuhës shqipe në fund të shek. XIX dhe në fillim të shek. XX. Të tilla ishin teqetë e: Tetovës³⁶, Gjakovës, Melçanit, Turanit³⁷, Elbasanit, Qatromit, Vrëpckës së Korçës; Frashërit, Alipostivanit të Përmetit; Koshtanit, Matohasanaj të Tepelenës; Backës, Prishtës, Therepelit të Skraparit; Qesarakës, Kreshovës, Starjes së Kolonjës; Veliabishtit të Beratit; Hajdarije, e Zallit, Melanit të Gjirokastrës; Elbasanit; Konicës; Tetovës; Prizrenit, Konicës, Matohasanaj, Prishtës, Kulmakut, Shëmbërdhenjtit etj., dhanë kontribut të veçantë në përhapjen e shkrimit të gjuhës shqip. Për këtë ndihmes, baballarët e teqeve bektashaiane si, Baba Sali Matohasani, Baba Ali Gjirokastra, Baba Zenel Gjoksi, Baba Hajdar Kardhiqi etj u burgosën në Janinë. Ky faktor, siç thotë edhe R.

³⁵ **Arben, SULEJMANI.** KËRKIME HISTORIKE 4, Ndikimi i filozofisë bektashiane në zhvillimin e trashëgimisë kulturore dhe shpirtërore të kombit tonë. SHKUP, 2011.

³⁶ **Arben, SULEJMANI.** KËRKIME HISTORIKE 4, Ndikimi i filozofisë bektashiane në zhvillimin e trashëgimisë kulturore dhe shpirtërore të kombit tonë. SHKUP, 2011.

³⁷ Intervist me **Edmond BRAHIMAJ**- në një udhëtim në teqen e Elbasanit data 25 dhjetor 2008.

M Dela Roca, në lbrin “*Kombësia dhe feja në Shqipëri 1920 – 1944*”, konsolidoi simbiozën e shqiptarëve me besimin bektashian.

Bektashizmi në epokën e rilindjes lëvizja çlirimtare i kapërceu caqet lokalë e krahinore fetare dhe dasive tjera, aty rol te rendesishem kan luajtur Baballaret dhe teqete, me moton Pa Atedhe nuk ka fe.

.Zhvillimi i ekonomisë së tregut ndryshoi edhe strukturën shoqërore të vendit. U formua borgjezia kombëtare si një forcë e re e interesuar për pronën. Ajo përfaqësohej kryesisht nga tregëtarët, zejtarët e pasur dhe pronat e manifakturave, të punishteve dhe fabrikave të para. Në gjitha teqet frekfrentonte borgjezia dhe intelektualët e dalë nga radhët e saj dhe inteligjenca që vinte jo vetëm nga radhët e borgjezisë, por edhe nga shtresat e tjera të popullsisë, te gjithë keto luajtën rol të rendësishmë në përpunimin e programit të lëvizjes kombëtare, në drejtimin e saj u vune me perkushtim patriot bektashinj qe pjese e mahde dhane jeten per memedhene. Luftuan dhe punuan për ngritjen dhe zhvillimin e arsimit, përhapjen e tij në popull, për lëvrimin e gjuhës e kulturës shqiptare në përgjithësi, përpunimi i ideve nacionale e ideologjike gjatë gjithë rilindjes.

Bektashizmi mori fizionominë si një strukturë me individualitet të veçantë, duke u bërë pjesë e historisë dhe pasurisë shpirtërore kombëtare të çdo vendi në botë. Kjo vlerë indentifikohet me aftësinë e bektashizmit, për t’ju përshtatur kohëve, vendeve, qytetërimeve dhe problemeve të ndryshme me urtësinë dhe tolerancën në bashkëjetesën me të gjitha besimet e tjera.

Programi i Lidhjes Shqiptare të Prizrenit, që lindi nga vrulli patriotik i popullit, hapi dy drejtime: në planin e gjuhës shqipe dhe të shkollave kombëtare “alfabeti-gjuha-shtypi-shkolla-libri-lufta”, pra për shkollën dhe arsimin shqip, sidomos gjatë viteve 1883, 1909, 1910, 1911 kur u shtrua me forcë çështja e shkollave dhe e arsimit shqip.

Idetë e rilindasve në këto anë ishin përqaftuar bashkë me porositë që dolën nga Lidhja e Prizrenit. Është e dokumentuar se gjatë kësaj periudhe kullat, teqet, vakëfet dhe objekte tjera fetare ishin prijëtare të përhapjes së mësimin të gjuhës shqipe. Këtë aktivitet e sforconte e plotësonte kënga dhe nefeset, te kenduarit që kan dhënë një kontribut të çmuar në edukimin dhe arsimimin e popullatës shqiptare.

Rilindasit kërkesen themelore për të mësuarit se gjuhës amtare, mësimi e lëvrimi i gjuhës amtare dhe përpjekjet për pasurimin e pastrimin e saj nga fjalët e huaja e bene prioritet jetik. Gjuha shqipe siguronte për shqiptarët: Identitetit kombëtar i cili shpije drejt bashkimit kombëtar për çlirim dhe mbarevajtjen drejt pavarësisë.

Lidhja Shqiptare e Prizrenit qe ajo (1878-1881)qe i dha një impuls të madh lëvizjes për shkollën kombëtare³⁸. Në programin kombëtar të Lidhjes kërkohej njohja zyrtare e gjuhës shqipe, përdorimi i saj në administratën dhe në shkollat e Shqipërisë si dhe përdorimi i një pjese të të ardhurave të vendit për zhvillimin e arsimit.

Kur bisedohet per qendrat arsimore bekteshiane ne Maqedonine e sodit detyrimishte duhet permendur teqeja Harabati, domethenia dhe roli i saj edukativ e kombetare.

Në gjysmën e parë të shekullit XVI, vë vitet 1538-1548 në Tetovë u ndertua Teqeja Harabati nga Sersem Ali Dede (Baba), qendër fetare, kulturore e arsimore e dëgjuar në shumë anë, pranë godinave fetare islame³⁹, përpos shkollave, siç ishin mektebet, medreset etj.

Mirëbërësit e atëhershëm me ndihma të shumta dhe të llojllojshme kontribuan që edhe në kompleksin e Teqesë Harabati të themelohet që me kohë një bibliotekë, e pasur dhe shumë e dëgjuar, e cila veproi në shekujt e kaluar, deri nga fillimi i shekullit të XX.

Në atë kohë ne biblioteken e Teqesë Harabati gjendej një antologji e përbërë prej pesë përmbledhjeve poezish nga tetovari Sersem Ali Dede, një Baba Bektashian, vezir, filozof, teolog e poet i dëgjuar i kohës. Vec kesaj ne biblioteke gjendeshin librat e shtypur , të kopjuar dhe dorëshkrime të kësaj biblioteke, të krijuesve të ndryshëm: Pers, Shqiptarë, Turk, Arab, Ajzerbexhanas, e të tjerë Shkencëtarë, Filozofë, Letrarë, Teologë etj. libra nga sfera e më shumë lëmive si: Astronomia, Kozmografia, Jurispodencia, Mjekësia, Historia, Etika, Morali, etj. Pastaj vepra letrare,

përmbajtje të poezisë së divaneve, gazeleve, kasideve, nefeseve, tregimeve, të shkrimtarëve të mëdhenj të Orientit poezitë e tregimet e të cilëve janë margaritar të

³⁸ Materiali.- “100 vjetori i shkollës shqipe të vashave në Prizren”, Simpozium shkencor i mbajtur në Prishtinë më 13 nëntor, 1992, f.97.

³⁹ **Ali VISHKO**, Harabati Teqe e Tetoves dhe veprimtaria ne te ne periudhen e kaluar f.35-38

letërsisë botërore. Sufistët e njohur: Omar Khajami, Saadi-u, Firdusi-u, Baki-u, Hafiz Shirazi-u, Muedin Arabi-u etj. Një numër i madh i librave i takonin teologjisë pra edhe nga kjo lëmi sepse edhe vetë biblioteka i takonte një institucioni Fetar. Duke pas parasysh se Teqeja Harabati është kompleksi numër dy në botë, pra një numër i madh i Dervishëve vinin të ngrenë nivelin e njohurisë dhe gradën shpirtërore dhe se kuadri Bektashian ishte Elita e Islamit, këtu merrnin njohuri rreth Sheriatit, Tarikatit, Hakikatit dhe Marifetit.

Teqeja Harabati si seli e njohur për përgatitjen e kuadrit të klerikëve bektashian që të shërbejnë në teqetë tjera bektashiane, pranë vetes kishte edhe një medrese, për plotësimin e nevojave arsimore për popullsinë e kësaj ane. Si një shkollë e dëgjuar të ndryshme, të cilët aty njiheshin dhe me njohuri nga më shumë sfera – nga dituritë, feja, letërsia etj., teqenë vizitonin dhe zyrtarë të lartë, diplomatë, udhëpërshkrues, intelektualë të shquar e tjerë.

Teqeja Harabati duke qenë seli e njohur islame bektashiane për viset perëndimore të Ballkanit dhe qendër gjyshate. Brenda një periudhe të gjatë prej disa shekujsh arriti të përgatiste intelektualë të shquar jo vetëm për këtë regjion, por dhe më gjerë.

Veprimtaria e shumanshme në Teqenë Harabati, thesaret e lënë nga udhërrëfyesit, shërbyesit e krijuesit që kanë jetuar, vepruar e krijuar aty Brenda një periudhe të gjatë, flasin se kjo teqe në shekujt XVI-XX ka luajtur rol të veçantë historik dhe , si e tillë, ka rëndësinë e vet historike, sidomos për historinë e popujve të kësaj ane e më gjerë.

Pas Luftës së Parë Ballkanike, në vitin 1912 serbët pasi e pushtuan Tetovën, me regjistrimin që patën bërë në vend e kishin përfshi dhe Teqenë Harabati, me pasuritë e saja të tundshme e të patundshme, me atë rast kompetentët e kishin regjistruar edhe fondin e librave të bibliotekës të teqesë që patën mbetur në atë moment. Glisha Elezoviq sekretar i administratës serbe për qarkun e Tetovës kishte numëruar 216 libra (Arkivi i Kosoves, fondi Glisha Elezoviq. Dokument i nenshkuar si Sekretar i Administratës serbe për qarkun e Tetovës) dhe mes tjerash ka shënuar: “mendoj... se nuk do të jetë pa interes që opinionin e gjerë ta informoj për përmbledhjen e bibliotekës së kësaj teqeje të Tetovës, dëgjuar larg e cila në shekullin XIX njihej si njëra nga Teqetë më të pasura të komunitetit Bektashian.

Aktiviteti më i bujshëm i Tarikatit Bektashi në trojet e Maqedonisë së sotme është prezantuar duke filluar prej gjysmës së dytë të shekullit XIV e deri në ditët e sotme. Inkuadrimi i disa udhëheqësve në Tarikatin Bektashi si Rexhep Pasha do ta forcoj pozitën e Babait të teqesë si dhe në ndërtimin e shumë teqeve dhe zavijeve të reja bektashiane, të njëjtën dashamirësi do ta tregoj edhe Dr. Xhafer Sulejmani si prefekt i Komunës së Tetovës⁴⁰, ai do të ndikojë në zhvillimin pa pengesë të aktiviteteve bektashiane si dhe do të bëj të pamundurën që e gjithë pasuria që i takon Harabati Baba's, me një marrëveshje brenda dy drejtimeve të Islamizmit në vakëfin e Tetovës do t'i kthehet prona e uzurpuar, pronarit të vërtetë Faksimil Original i marur nga Arhivi i Teqese Harabati).

Përveç Teqesë Harabati Baba në rrethin e Tetovës kanë vepruar edhe teqetë bektashiane: Balli Baba, Javer ose Jarar Babës dhe Kojun Babës¹⁹⁶.

Në Shkup[Feld] ka pas dy teqe bektashiane: Teqeja e Mustafa Babës dhe Teqeja e Sulejman Babës.

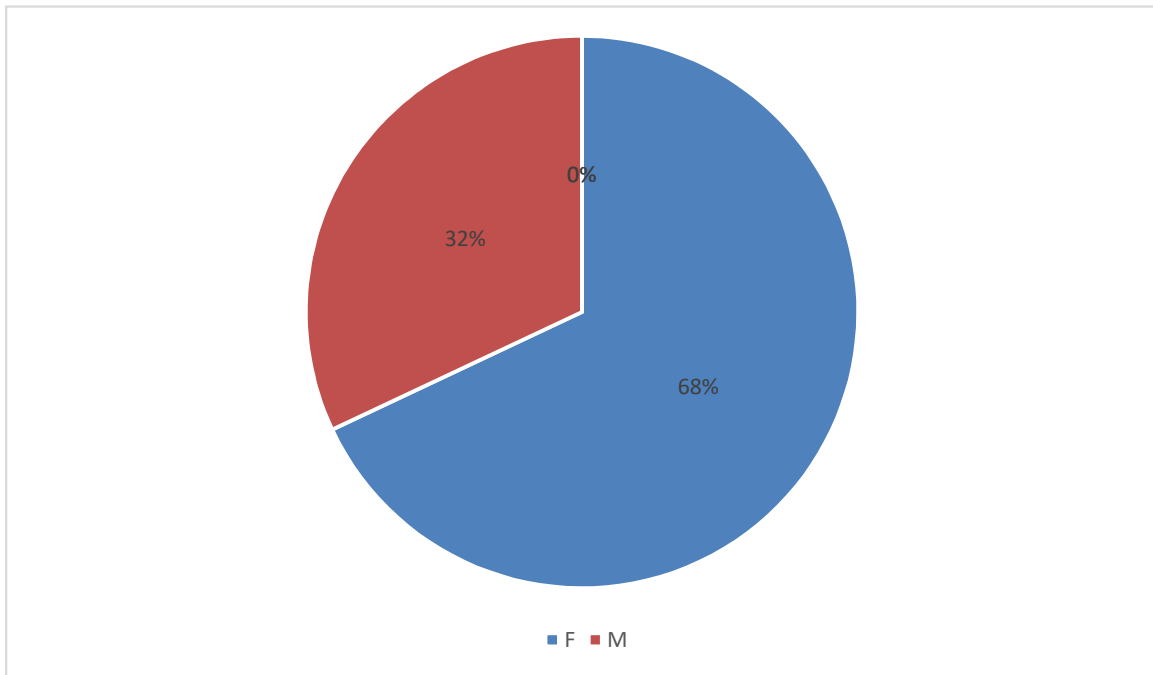
Në Manastir ka vepruar Teqeja e Husein Babës, në Shtip e Hamza Babës, në Veles e Haxhe Babës, në Kërçovë e Muharrem Babës, në Makedonski Brod e Hidir Babës, në Dibër e Ali Pashës, në fshatin Kanatlar të Prilepit[Feld] e Dikmen Babës.

⁴⁰ Ali VISHKO, Harabati Teqe e Tetoves dhe veprimtaria ne te ne periudhen e kaluar f.35-38

ANKETIM i 100 personave. Alevitet e Turqisë Irakut dhe Syrisë me vendbanim në Holandë, Belgjikë, Gjermani, Austri

Dt: 07.04.2019

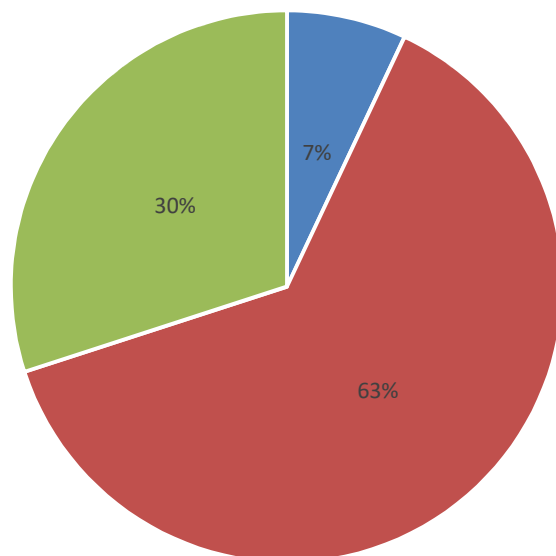
1. Gjinia



F - M

2. Grupmosha

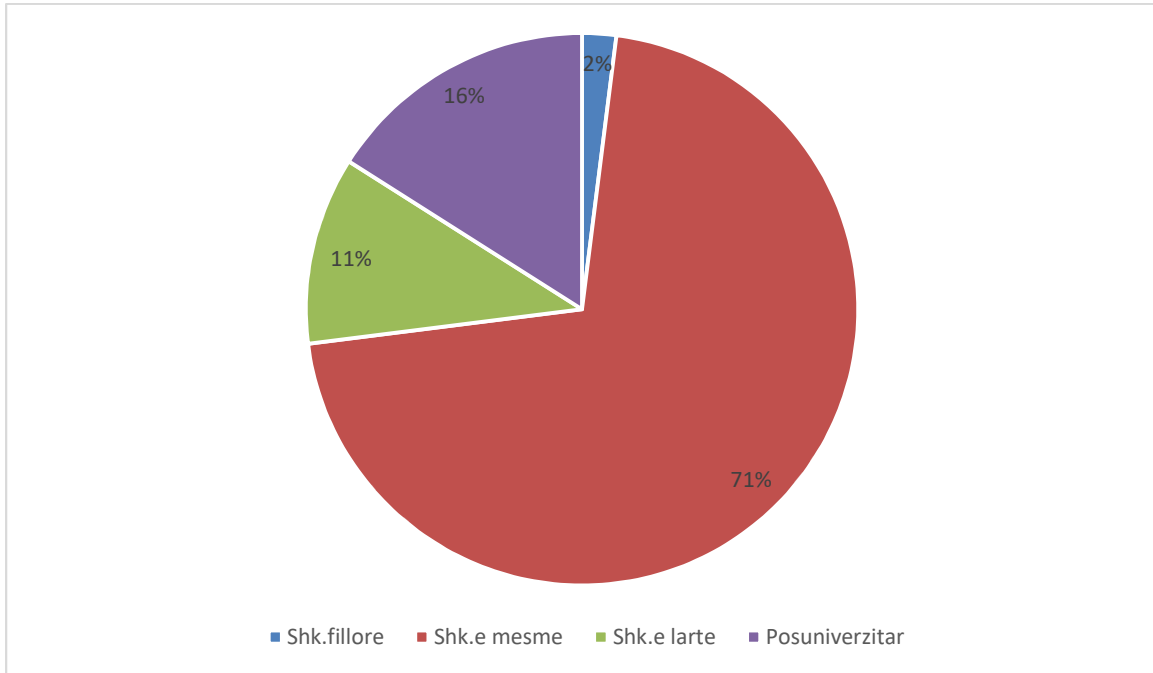
(18-25) - (25-45) - (45 e më shumë)



■ 18-25 ■ 25-45 ■ 45 e me shume

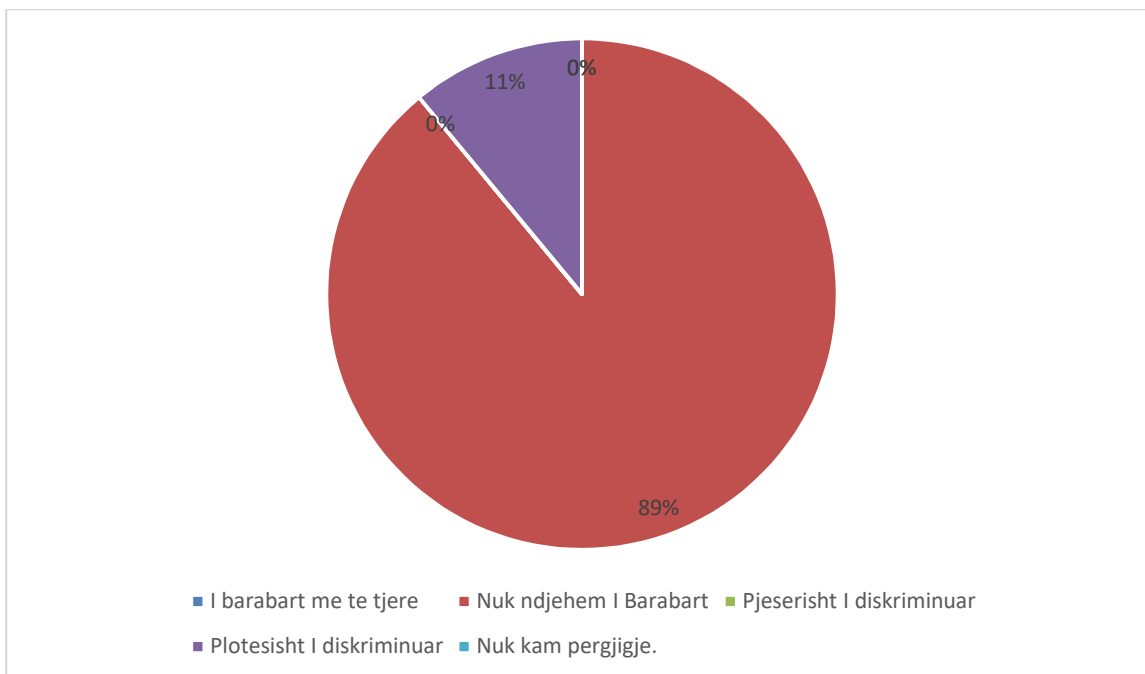
3. Shkollimi/ngritja profesionale (Rretho)

Shkolla Filllore/ Mesme / Lartë / Posuniversitar.



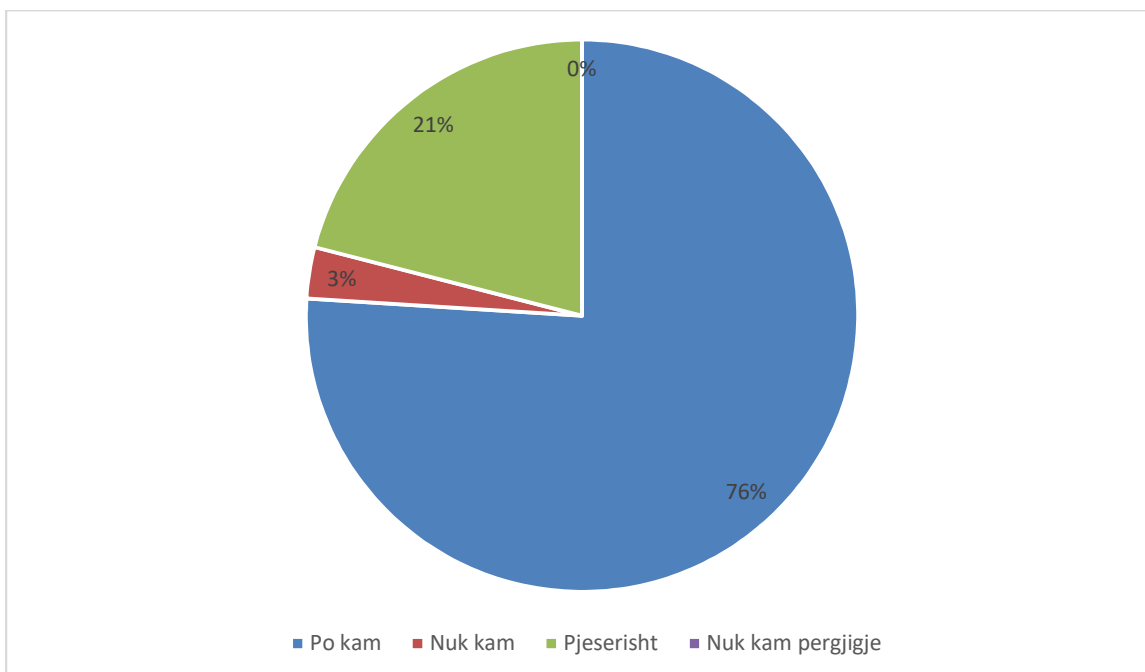
4. Cila është ndjenja ti takosh komunitetit Bektashian në shoqërinë e sodit.

1. I barabartë me të tjerë.
2. Nuk ndjem i Barabartë.
3. Pjesërisht i diskriminuar.
4. Plotësisht i diskriminuar.
5. Nuk kam përgjigje.



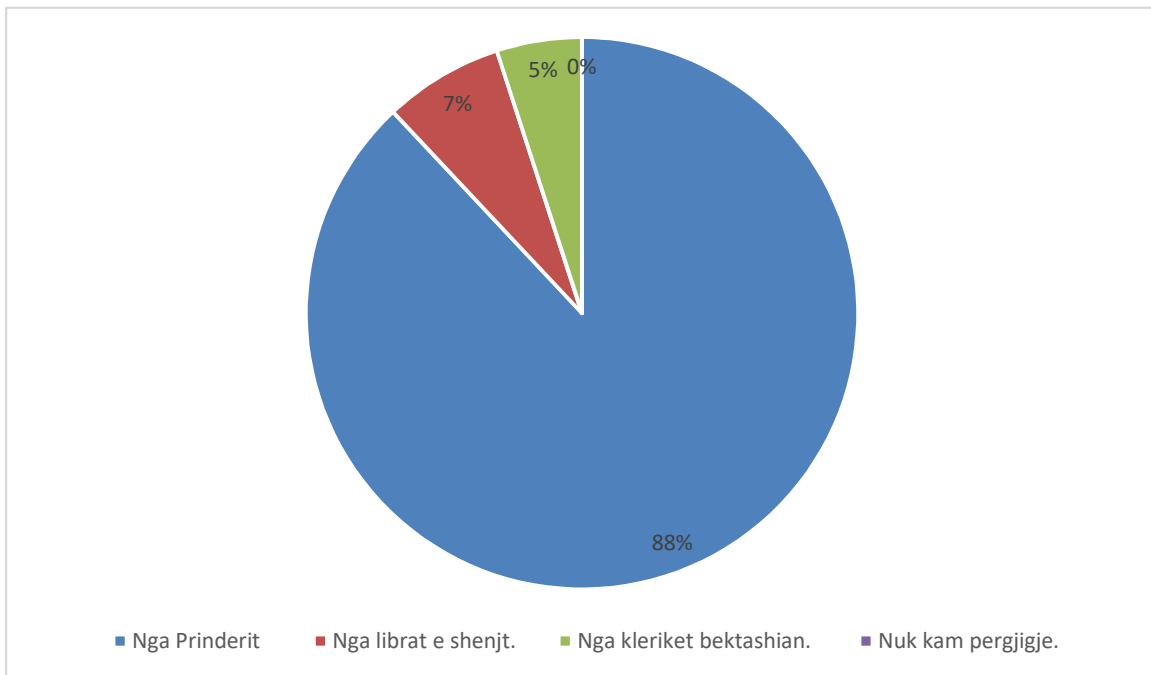
5. A keni mjaftueshëm njohuri teorike ose sa informata keni mbi konceptet bektashiane.

1. Po kam.
2. Nuk kam.
3. Pjesërisht.
4. Nuk kam përgjigje.



6. Nga i keni marrë njohuritë fillestare për Bektashizmin.

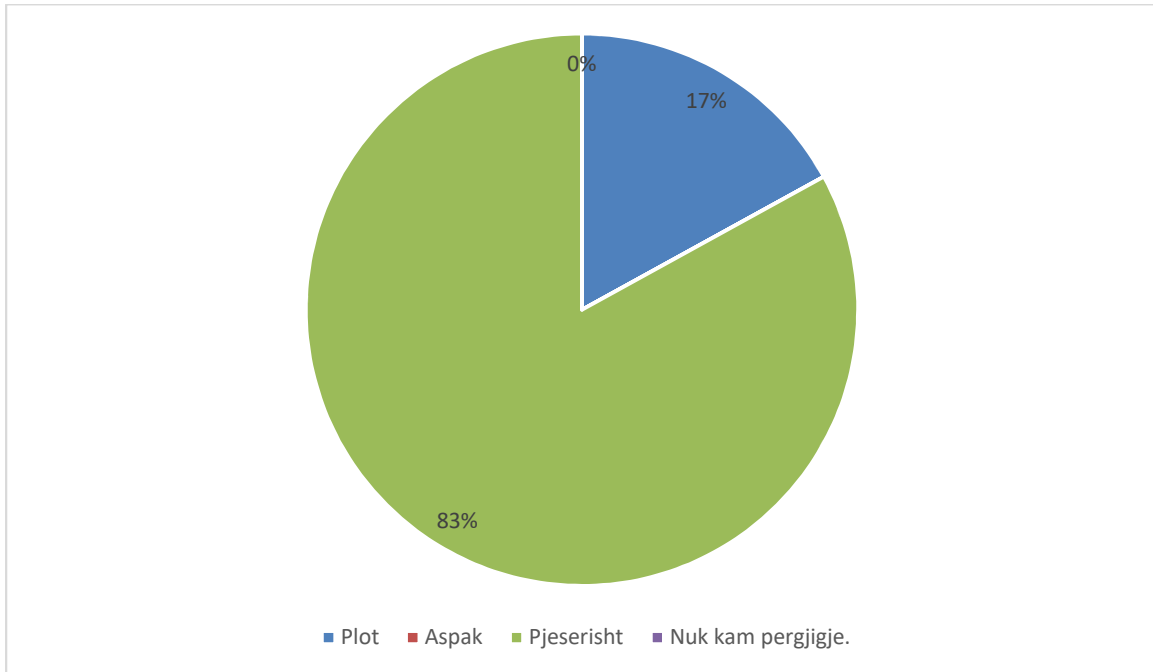
1. Nga prindërit.
2. Nga librat e shenjtë.
3. Nga klerikët bektashian.



4. Nuk kam përgjigje.

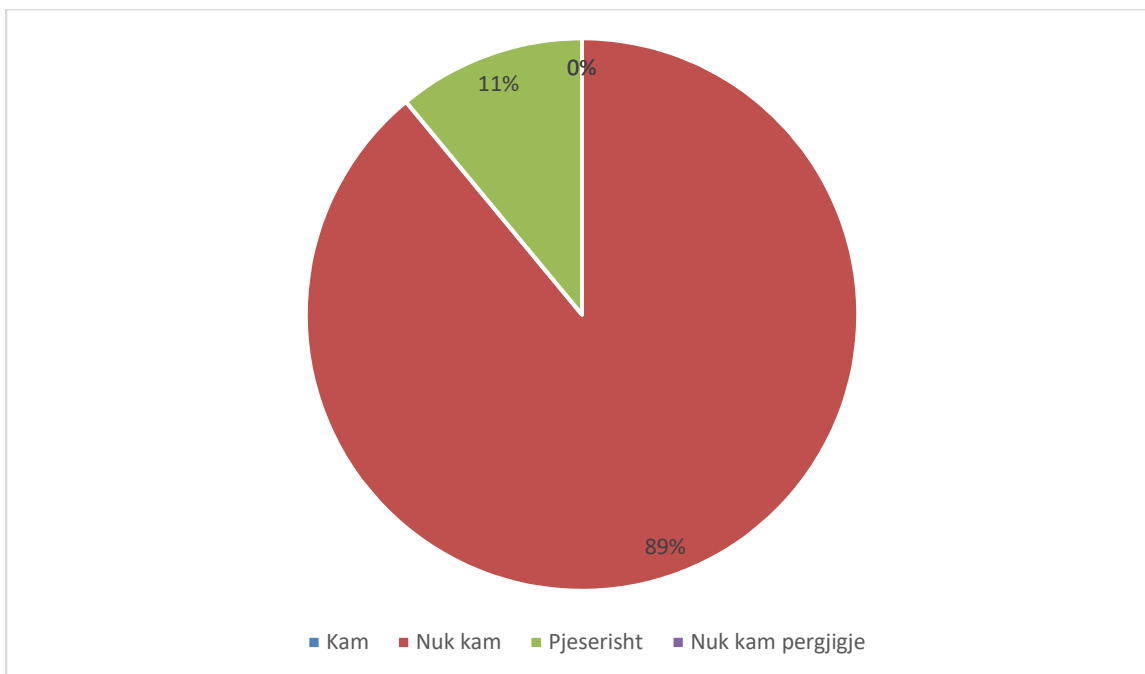
7. Sa njohuri keni për jetën e personaliteteve më të dalluar bektashiane.

1. Plot.
2. Aspak.
3. Pjesërisht
4. Nuk kam përgjigje.



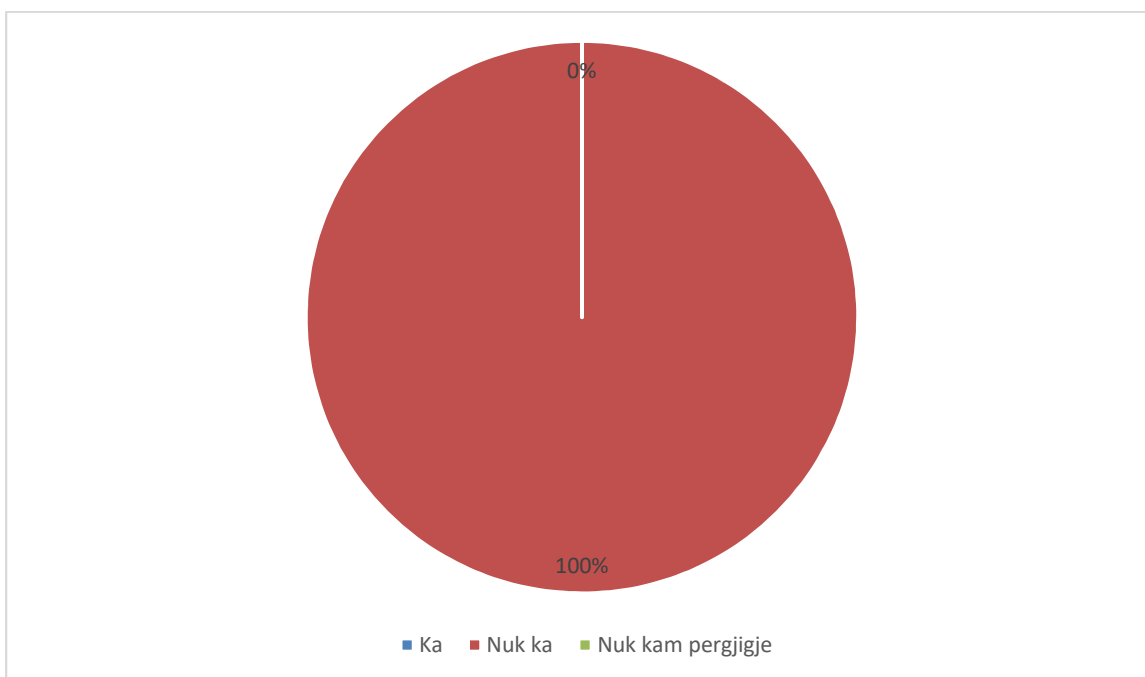
8. A keni njohuri për kontributin e personaliteteve bektashiane në ndërtimin e identitetit kombëtarë shqiptarë.

- 1.Kam.
- 2.Nuk kam.
- 3.Pjesërisht.
4. Nuk kam përgjigje.



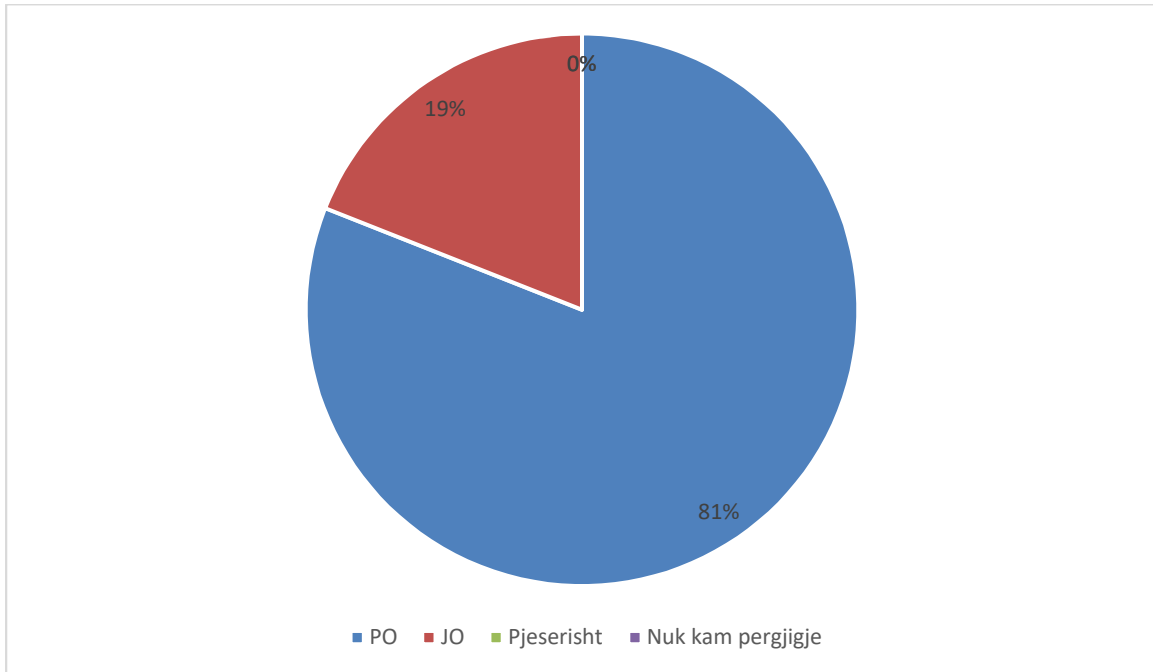
9. A mendoni se kolektiviteti bektashian ka status të barabartë me komunitetet e tjera fetare.

1. Ka - Nuk ka - Nuk kam përgjigje



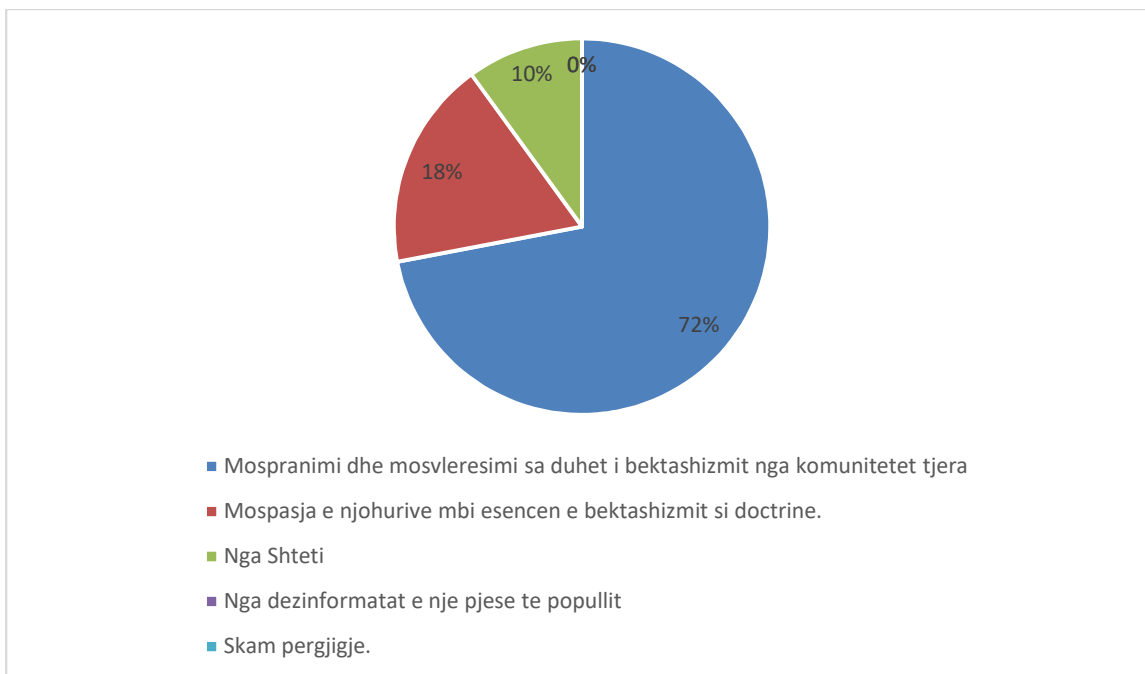
10. A mendoni se janë të rrezikuara perspektivat e komunitetit bektashian.

1. PO. Ajo shihet nga joakceptimi/jopranimi i Bektashizmit si komunitet i rregullt.
2. JO. Vetëm në shqipëri.
3. Pjesërisht.
4. Nuk kam përgjigje.



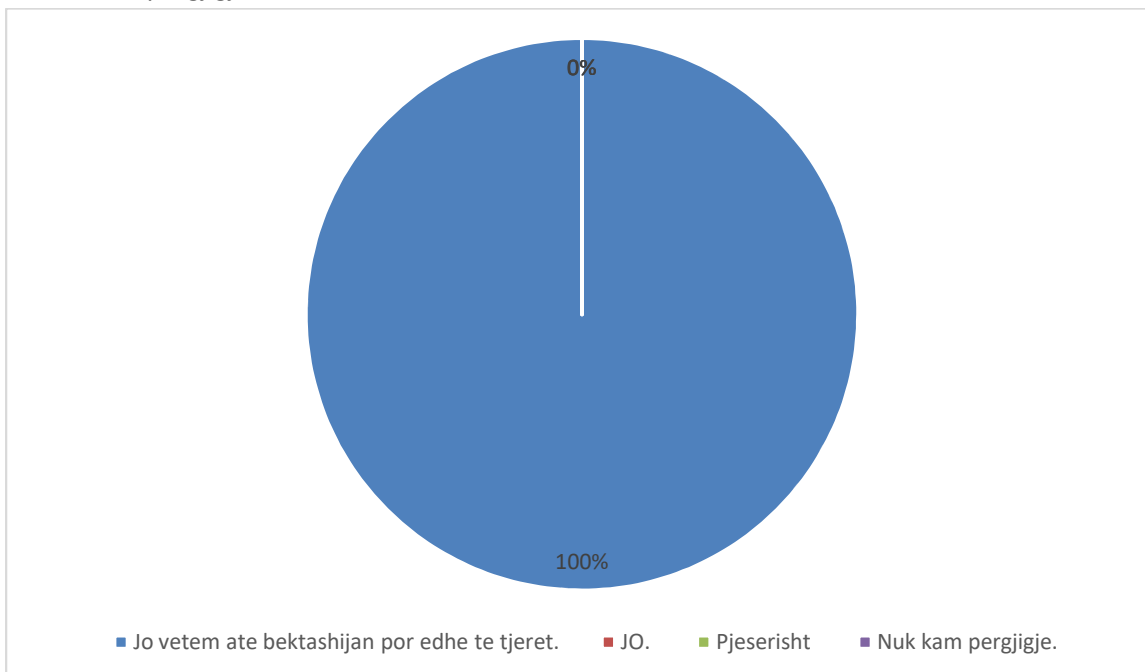
11. Kush mendoni se i rrezikon perspektivat e komunitetin Bektashian.

1. Mospranimi dhe mosvlerësimi sa duhet i bektashizmit nga komunitetet tjera.
2. Mospasja e njohurive mbi esencën e bektashizmit si doktrinë.
3. Nga Shteti.
4. Nga dezinformatat e nje pjese te popullit.
5. Skam përgjigje.



12. A mendoni se levizjet fetare fundamentale po e rrezikojnë funksionimin normal dhe afirmimin e konceptit bektashian.

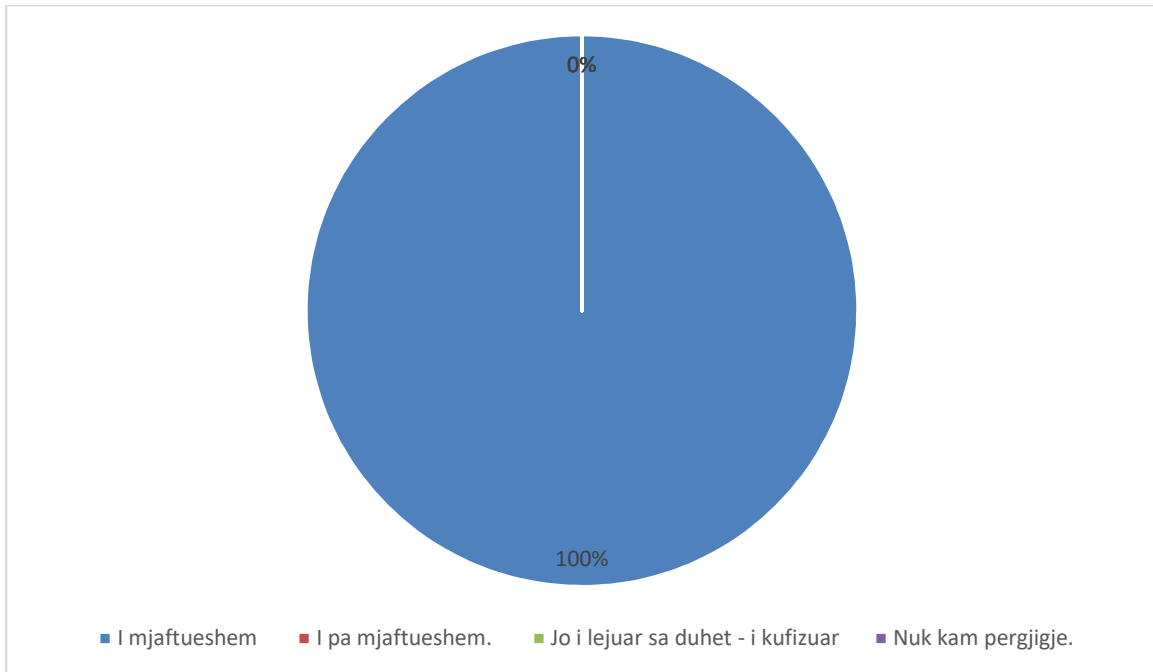
1. Jo vetëm atë bektashijan por edhe të tjerët.
2. JO.
3. Pjesërisht
4. Nuk kam përgjigje.



13. Cili është mendimi juaj ndaj emancipimit të gjinisë femërore në Islam.

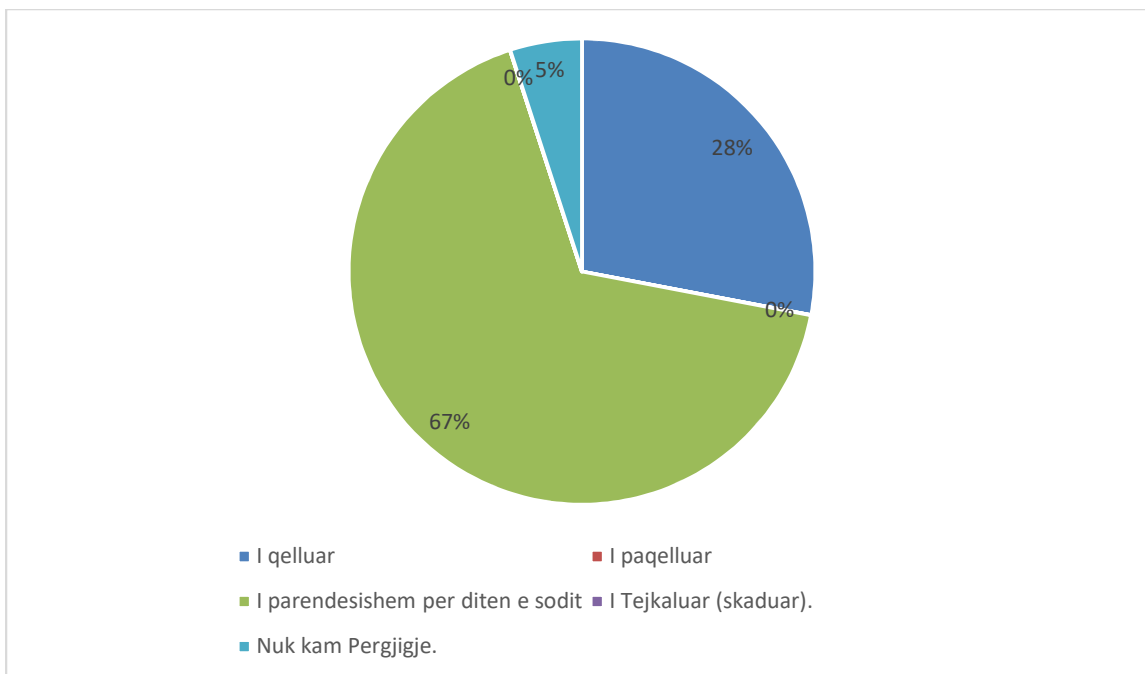
1. I mjaftueshëm.

2. I pa mjaftueshëm.
3. Jo i lejuar sa duhet - i kufizuar
4. Nuk kam përgjigje.



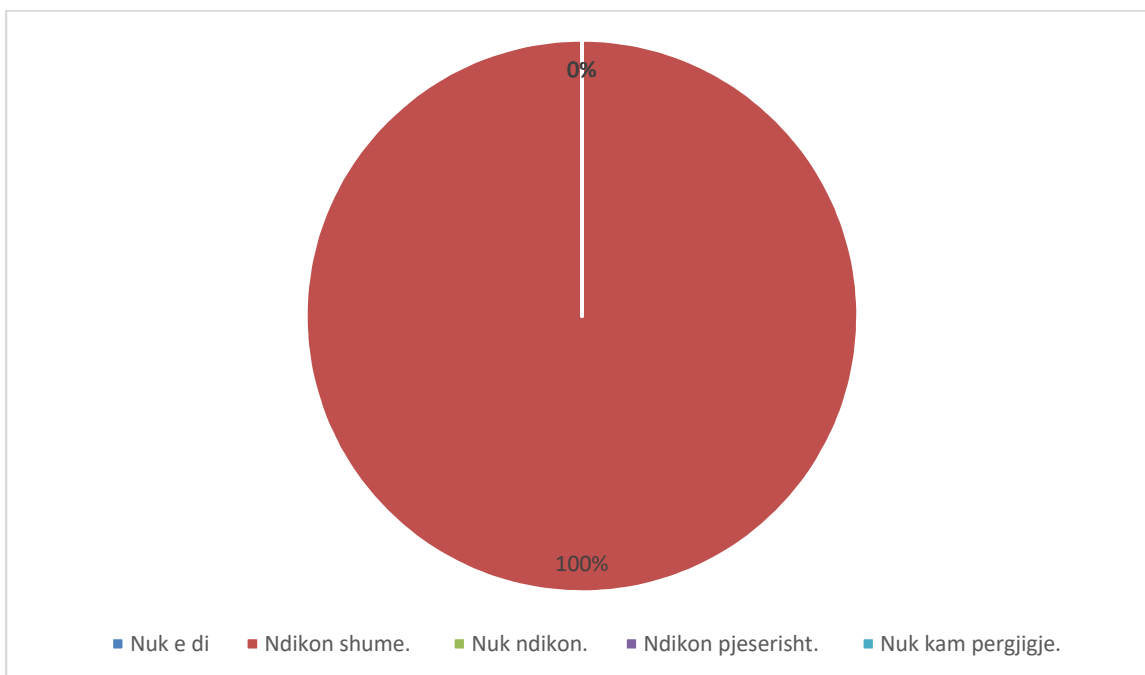
14. Çka mendoni për parimin bektashian “ Pa Atdhe Nuk Ka Fe “.

1. I qëlluar
2. I paqëlluar
3. I parëndësishëm për ditën e sodit
4. I Tejkualuar (skaduar).
5. Nuk kam përgjigje.



15. Sa ndikon doktrina bektashiane në homogjenizimin e kombit sot.

1. Nuk e di.
2. Ndikon shumë.
3. Nuk ndikon.
4. Ndikon pjesërisht.
5. Nuk kam përgjigje.

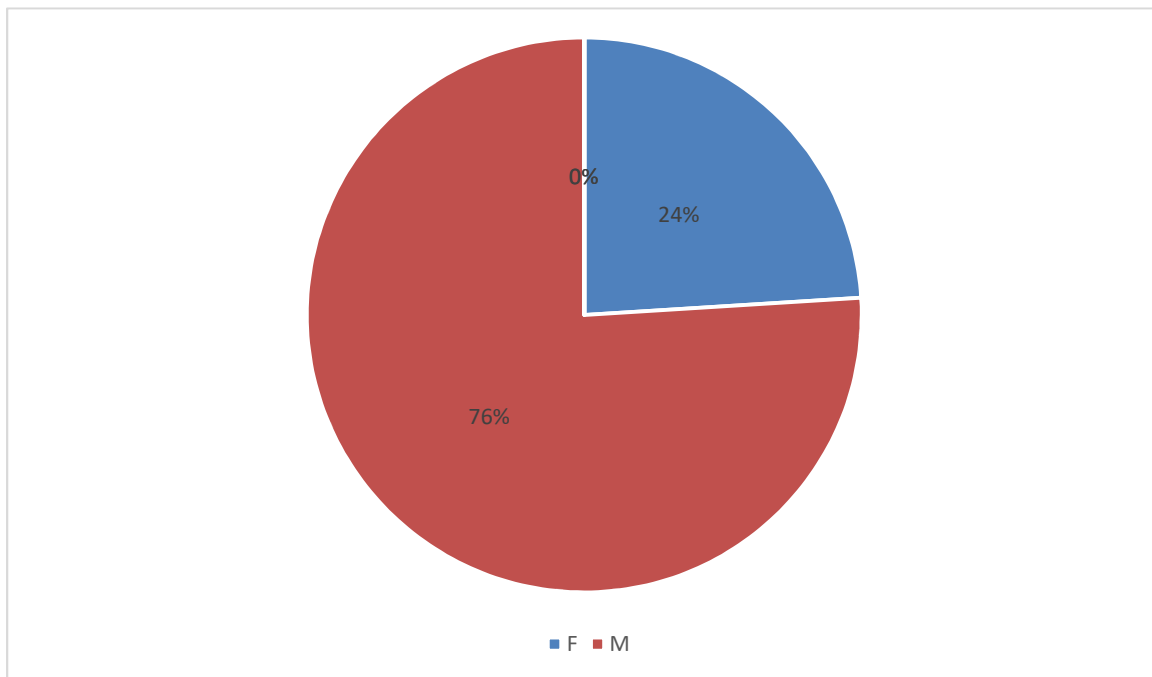


ANKETIM i 100 personave në Gjermani NRW- Bochum,- Dortmund-Essen

Dt: 26.05.2019

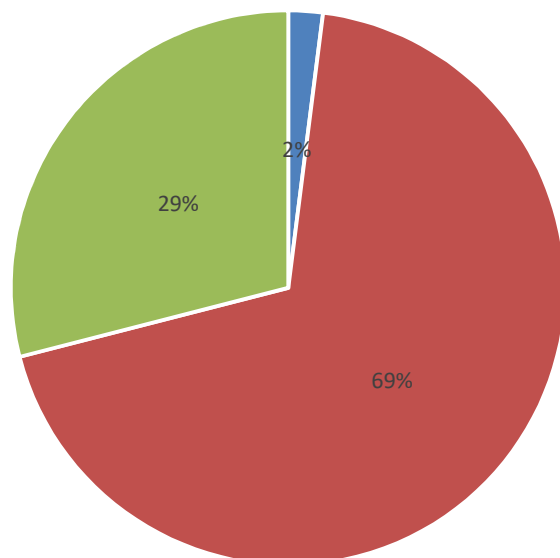
1. Gjinia

F - M



2. Grupmosha

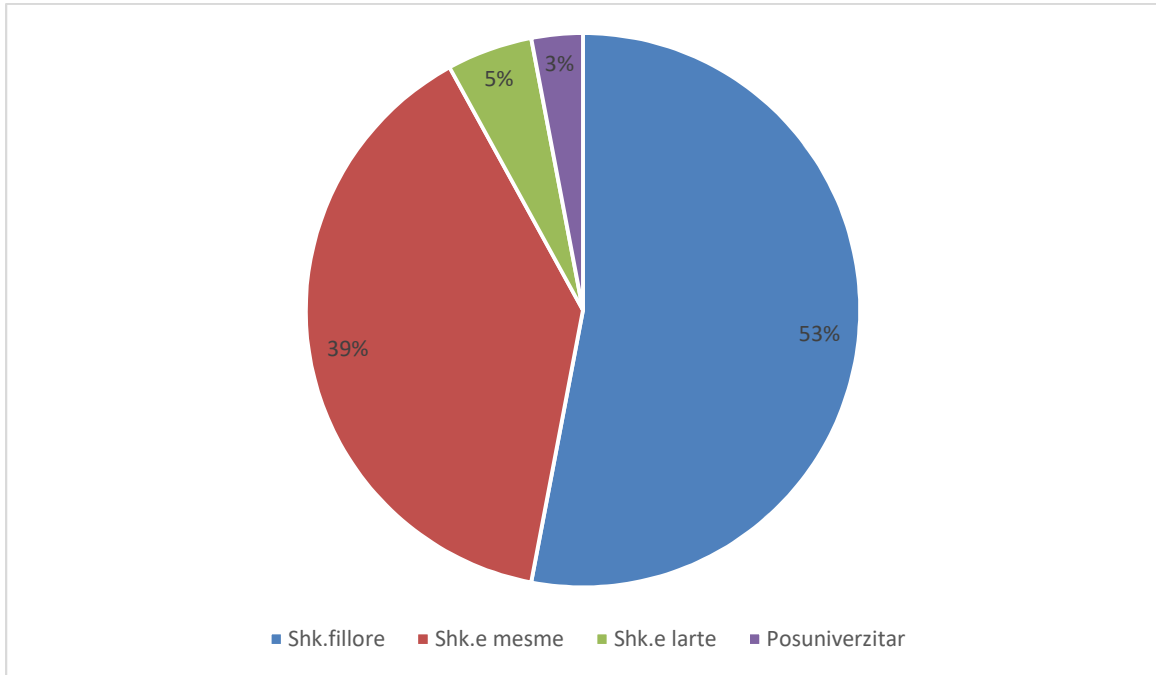
(18-25) - (25-45) - (45 e më shumë)



■ 18-25 ■ 25-45 ■ 45 e me shume

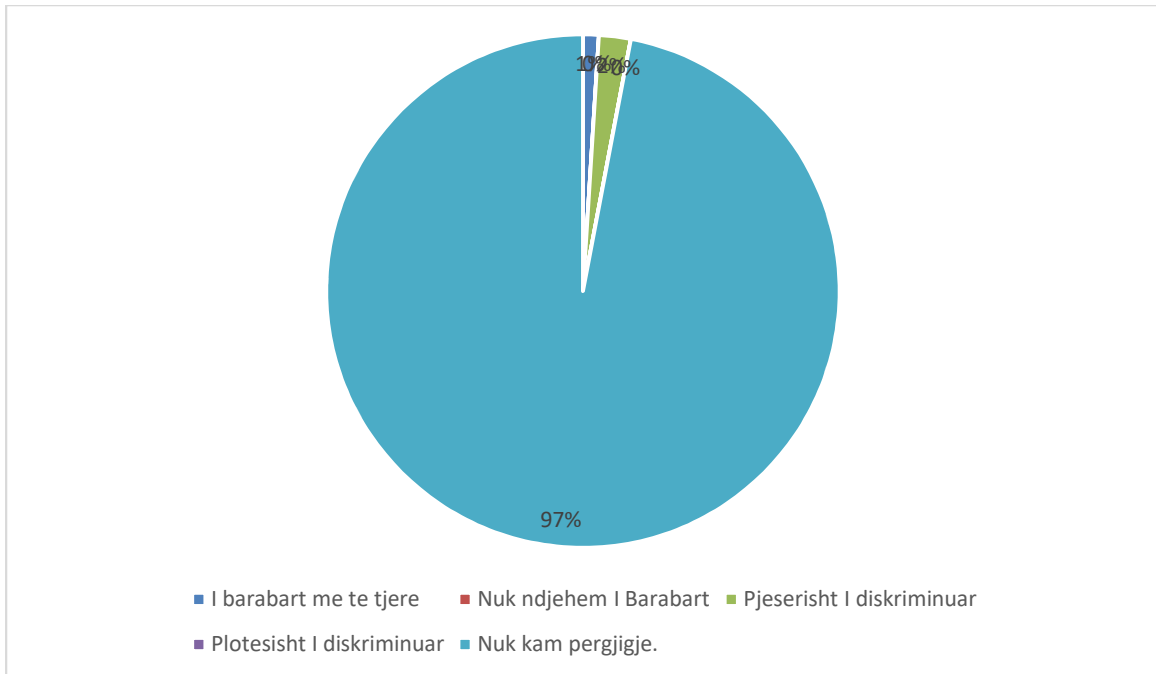
3. Shkollimi/ngritja profesionale (Rretho)

Shkolla Filllore/ Mesme / Lartë / Posuniversitar.



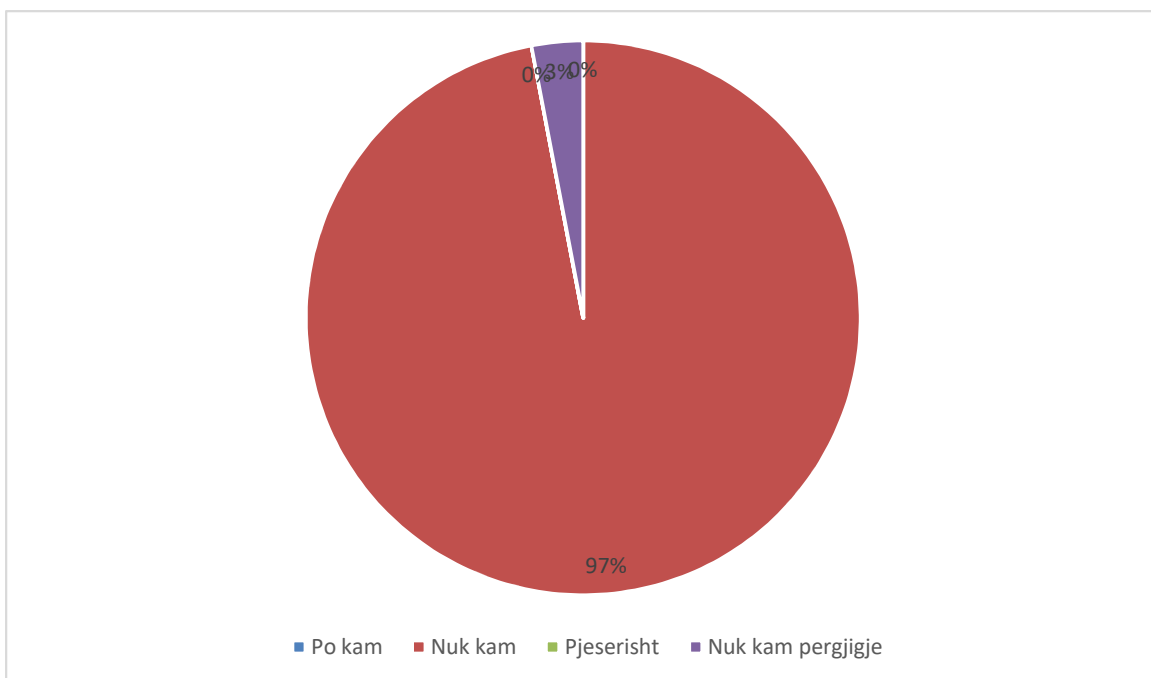
4. Cila është ndjenja ti takosh komunitetit Bektashian në shoqërinë e sodit.

1. I barabartë me të tjerë.
2. Nuk ndjehem i Barabartë.
3. Pjesërisht i diskriminuar.
4. Plotësisht i diskriminuar.
5. Nuk kam përgjigje.



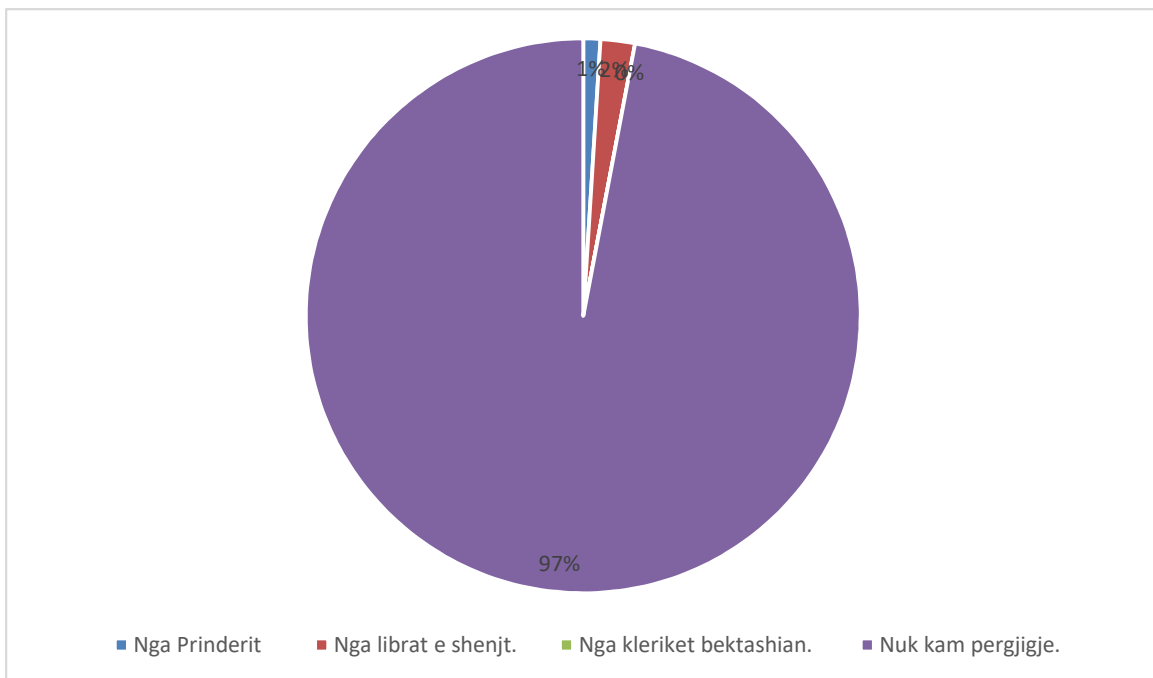
5. A keni mjaftueshëm njohuri teorike ose sa informata keni mbi konceptet bektashiane.

1. Po kam.
2. Nuk kam.
3. Pjesërisht.
4. Nuk kam përgjigje.



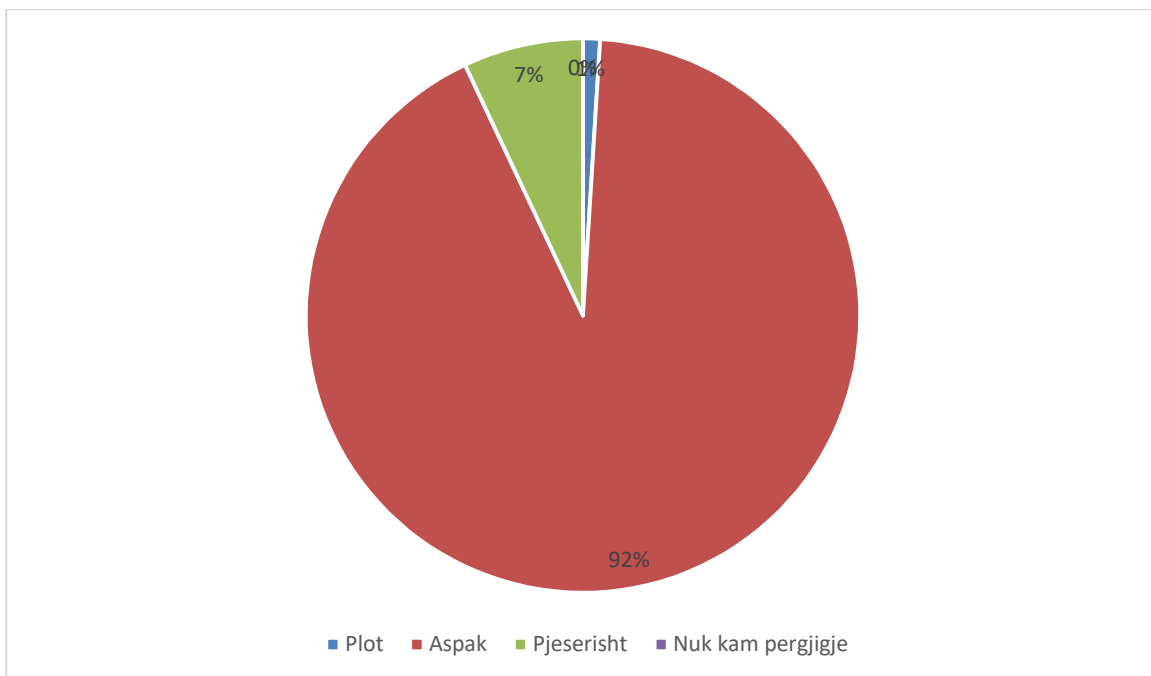
6. Nga i keni marrë njohuritë fillestare për Bektashizmin.

1. Nga prindërit.
2. Nga librat e shenjtë.
3. Nga klerikët bektashian.
4. Nuk kam përgjigje.



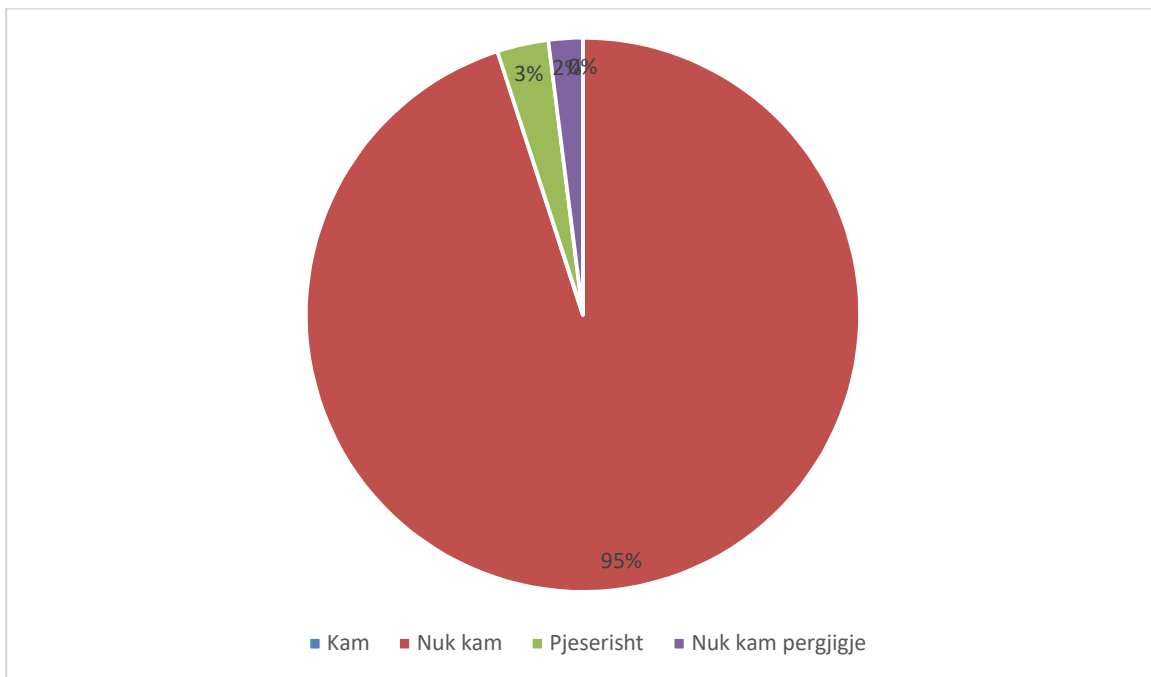
7. Sa njohuri keni për jetën e personaliteteve më të dalluar bektashiane.

1. Plot.
2. Aspak.
3. Pjesërisht
4. Nuk kam përgjigje.



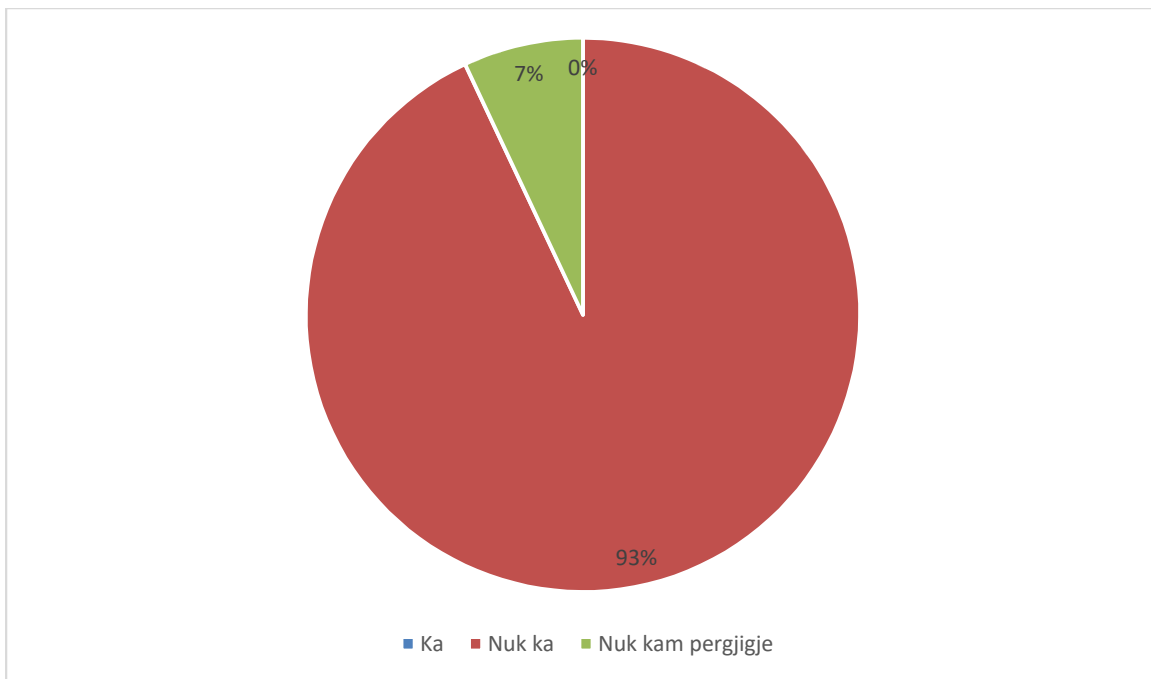
8. A keni njohuri për kontributin e personaliteteve bektashiane në ndërtimin e identitetit kombëtarë shqiptarë.

- 1.Kam.
- 2.Nuk kam.
- 3.Pjesërisht.
4. Nuk kam përgjigje.



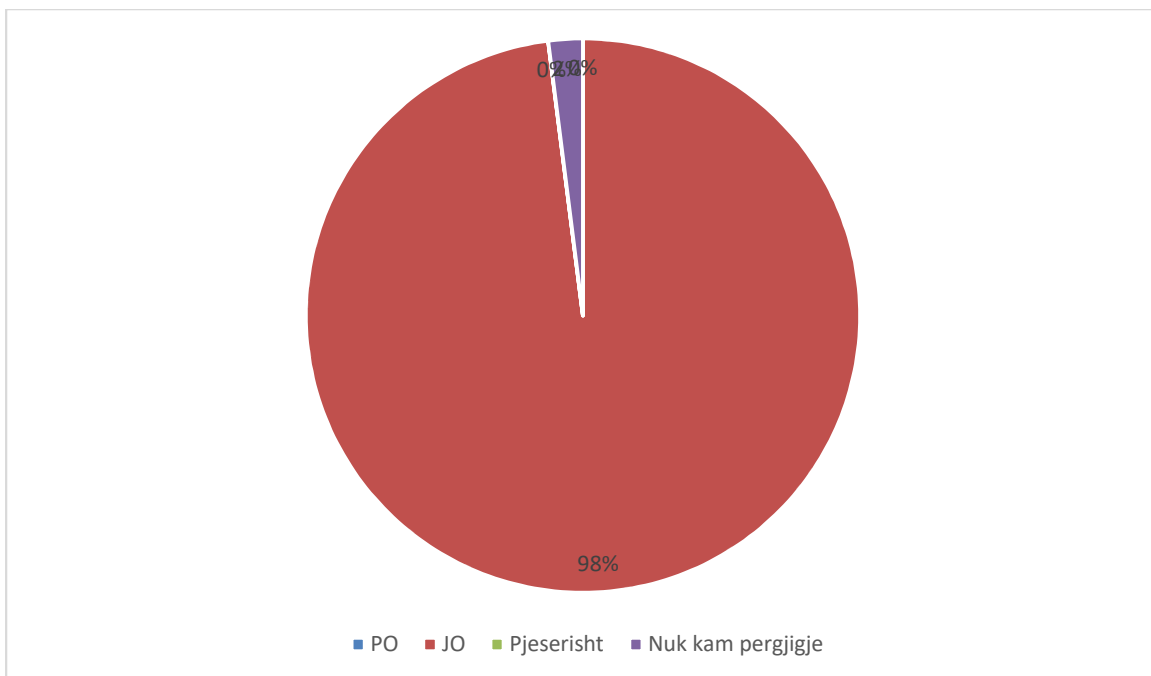
9. A mendoni se kolektiviteti bektashian ka status të barabartë me komunitetet e tjera fetare.

1. Ka - Nuk ka - Nuk kam përgjigje



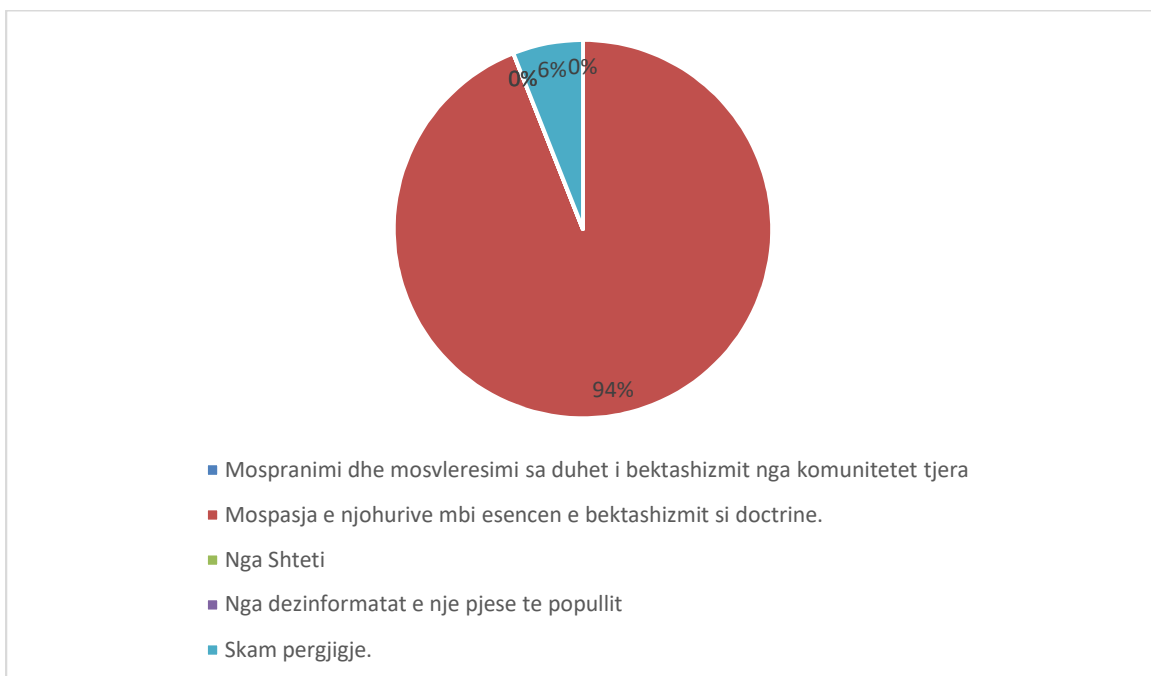
10. A mendoni se janë të rrezikuara perspektivat e komunitetit bektashian.

1. PO. Ajo shihet nga joakceptimi/jopranimi i Bektashizmit si komunitet i rregullt.
2. JO. Vetëm në shqipëri.
3. Pjesërisht.
4. Nuk kam përgjigje.



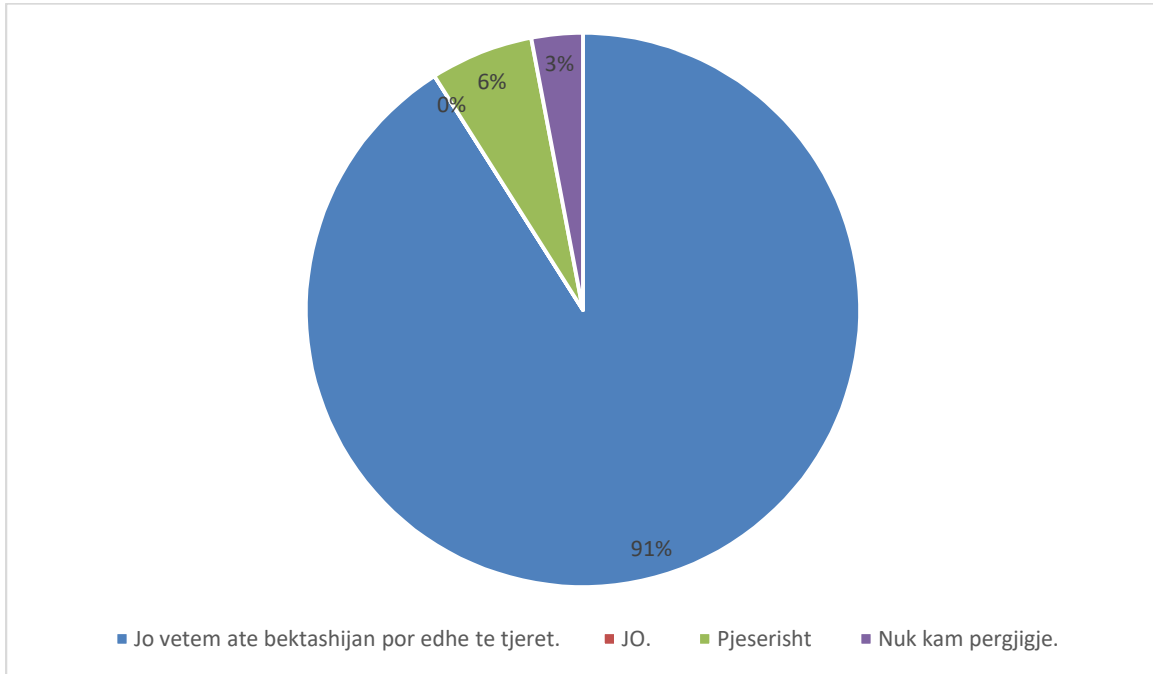
11. Kush mendon se i rrezikon perspektivat e komunitetin Bektashian.

1. Mospranimi dhe mosvlerësimi sa duhet i bektashizmit nga komunitetet tjera.
2. Mospasja e njohurive mbi esencën e bektashizmit si doktrinë.
3. Nga Shteti.
4. Nga dezinformatat e nje pjese te popullit.
5. Skam pergjigje.



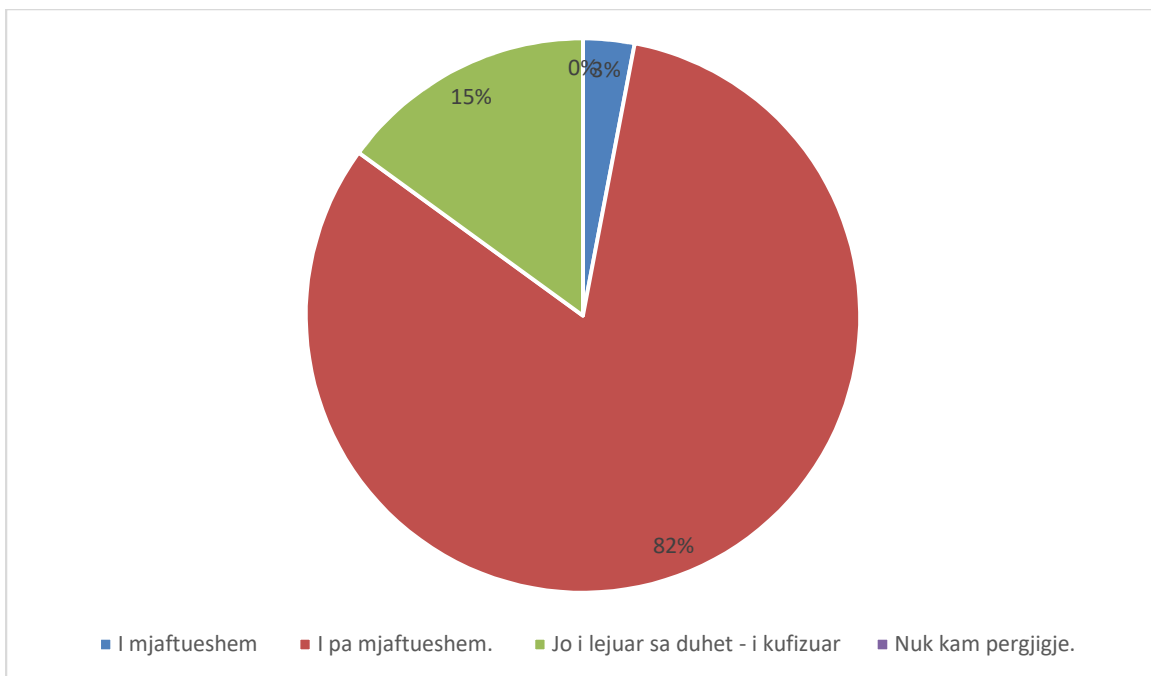
12. A mendoni se levizjet fetare fundamentale po e rrezikojnë funksionimin normal dhe afirmimin e konceptit bektashian.

1. Jo vetëm atë bektashian por edhe të tjerët.
2. JO.
3. Pjesërisht
4. Nuk kam përgjigje.



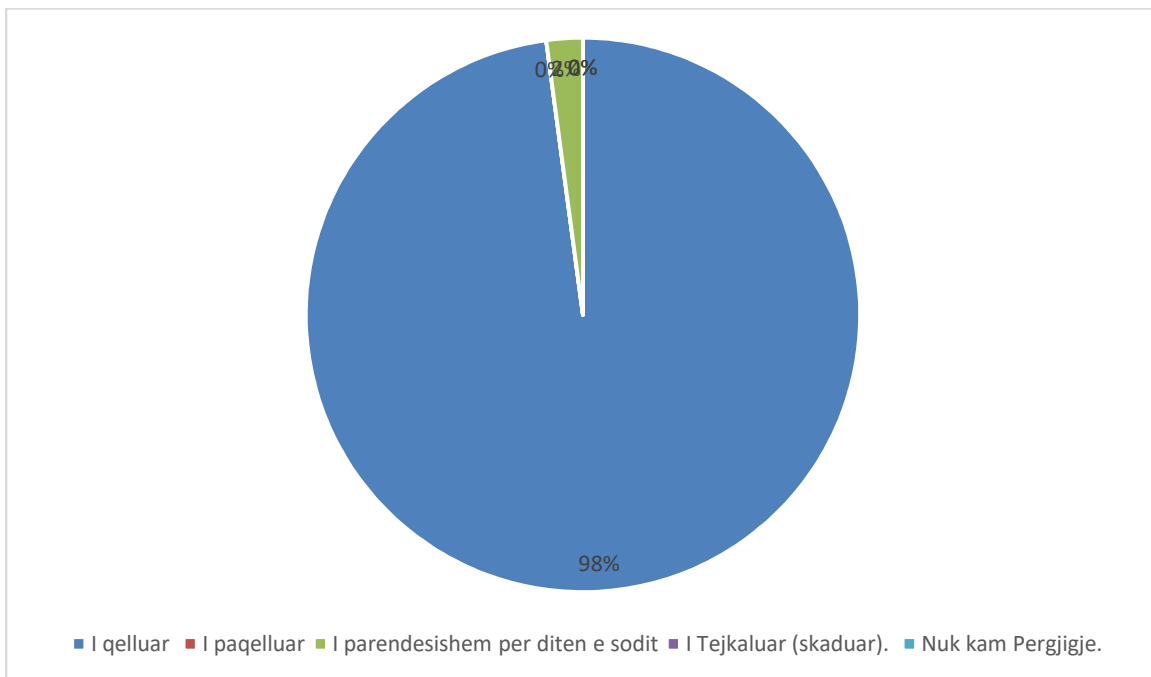
13. Cili është mendimi juaj ndaj emancipimit të gjinisë femërore në Islam.

1. I mjaftueshëm.
2. I pa mjaftueshëm.
3. Jo i lejuar sa duhet - i kufizuar
4. Nuk kam përgjigje.



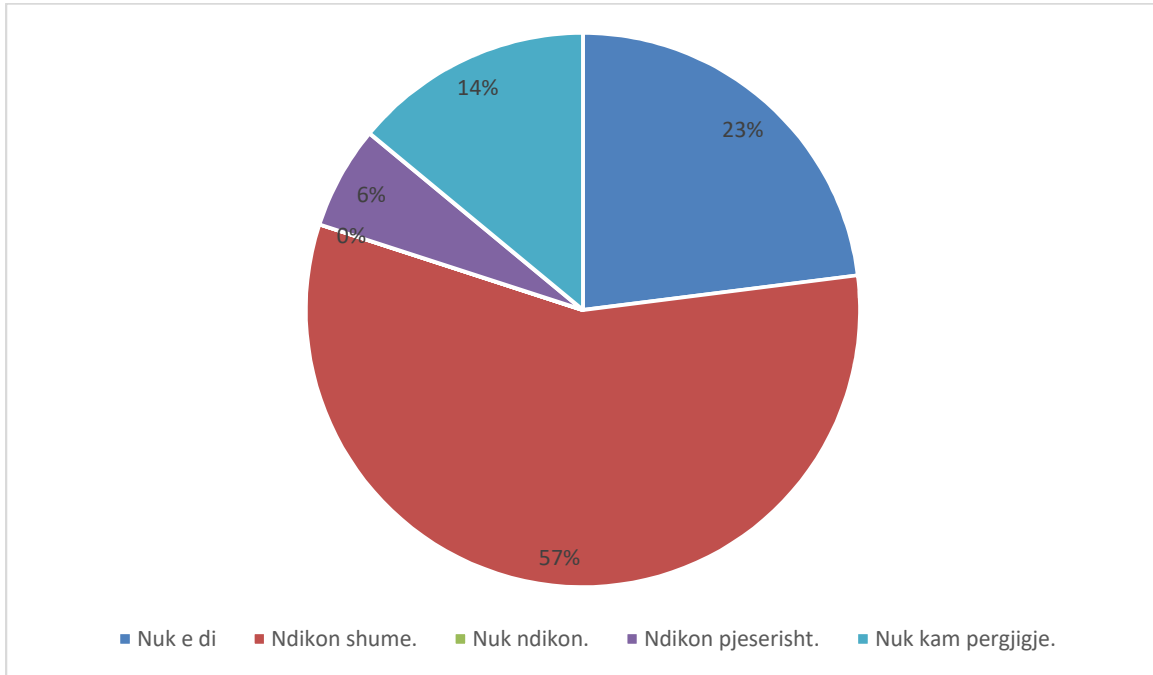
14. Çka mendoni për parimin bektashian “ Pa Atdhe Nuk Ka Fe “.

1. I qëlluar
2. I paqëlluar
3. I parëndësishëm për ditën e sodit
4. I Tejkaluar (skaduar).
5. Nuk kam përgjigje.



15. Sa ndikon doktrina bektashiane në homogjenizimin e kombit sot.

1. Nuk e di.
2. Ndikon shumë.
3. Nuk ndikon.
4. Ndikon pjesërisht.
5. Nuk kam përgjigje.

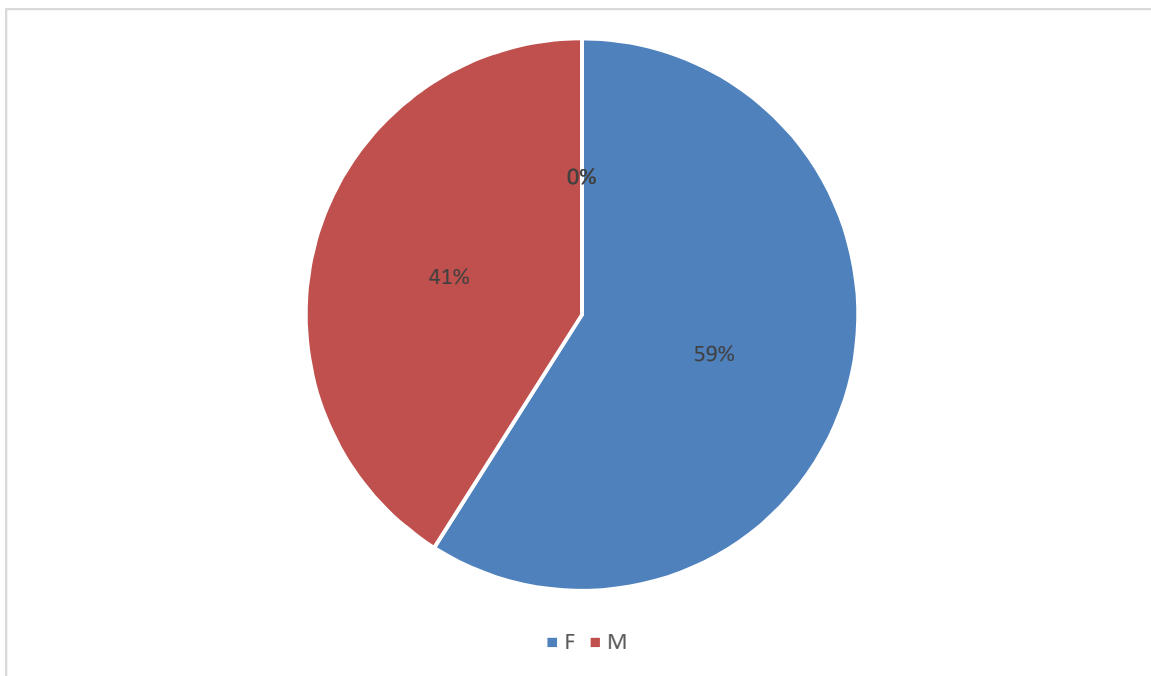


ANKETIM i 100 personave. Bektashinj të rrethit të Gjakovës/Kosovë

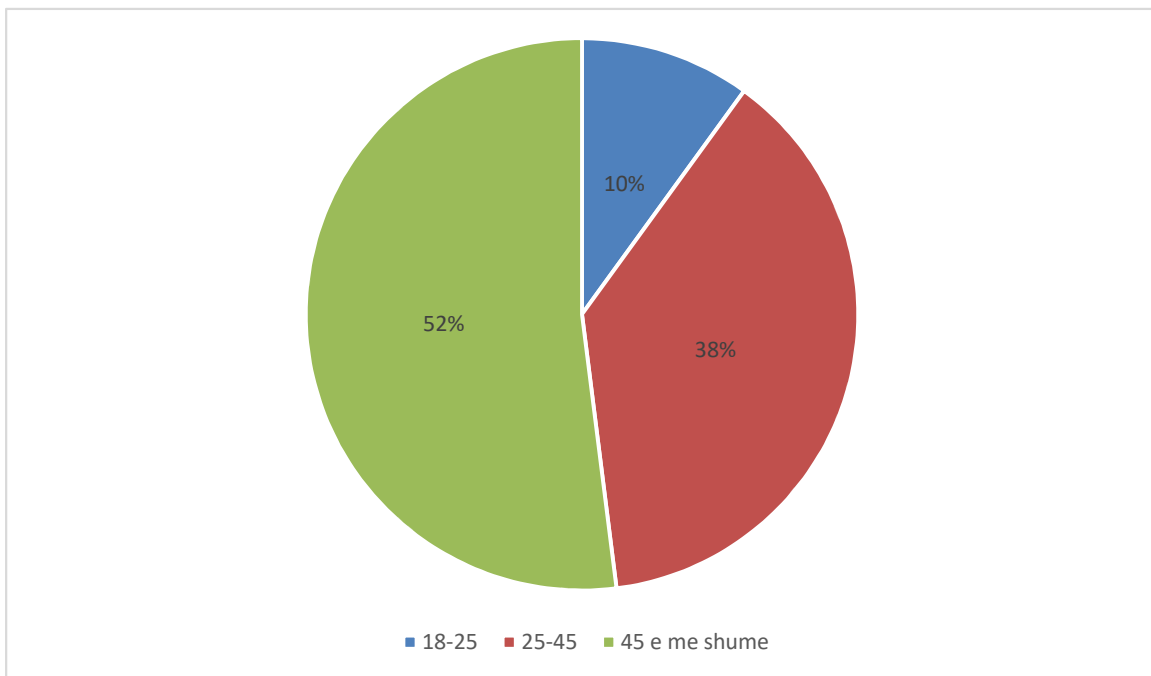
Dt: 07.04.2019

1. Gjinia

F - M



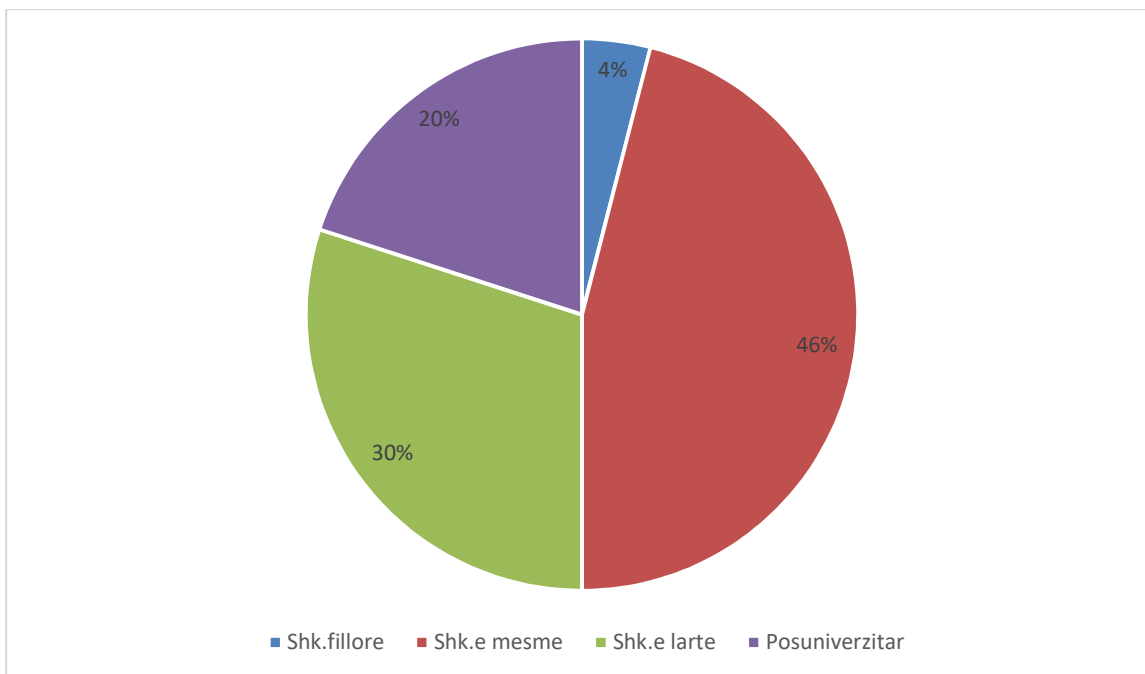
2. Grupmosha



(18-25) - (25-45) - (45 e më shumë)

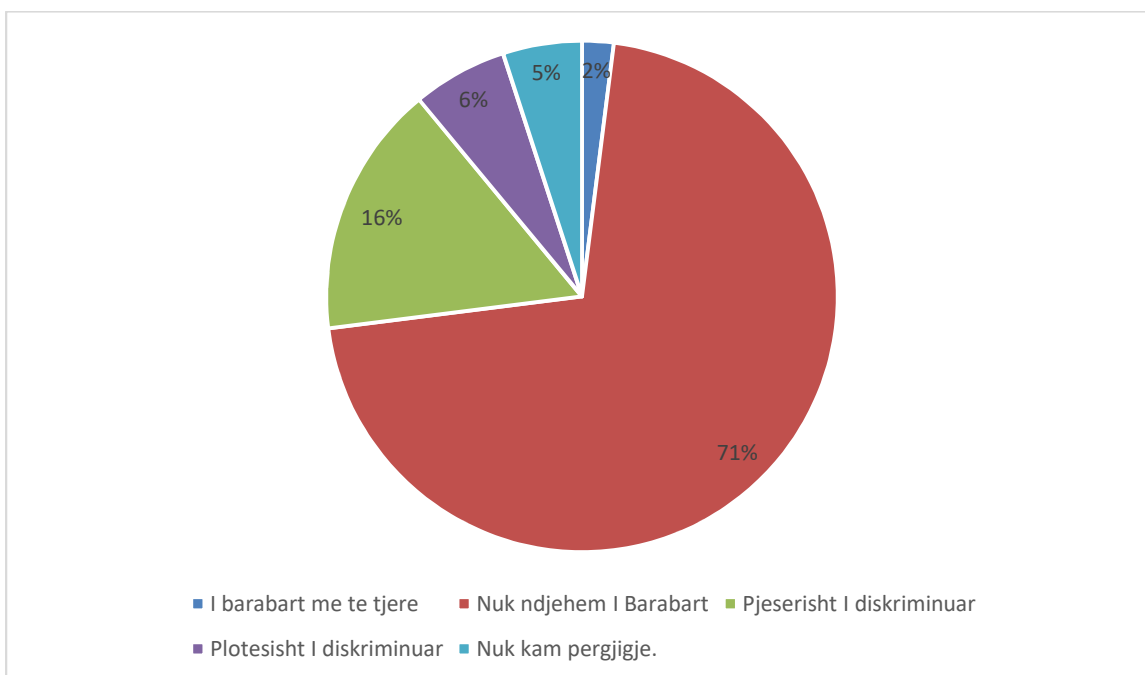
3. Shkollimi/ngritja profesionale (Rretho)

Shkolla Fillore/ Mesme / Lartë / Posuniversitar.



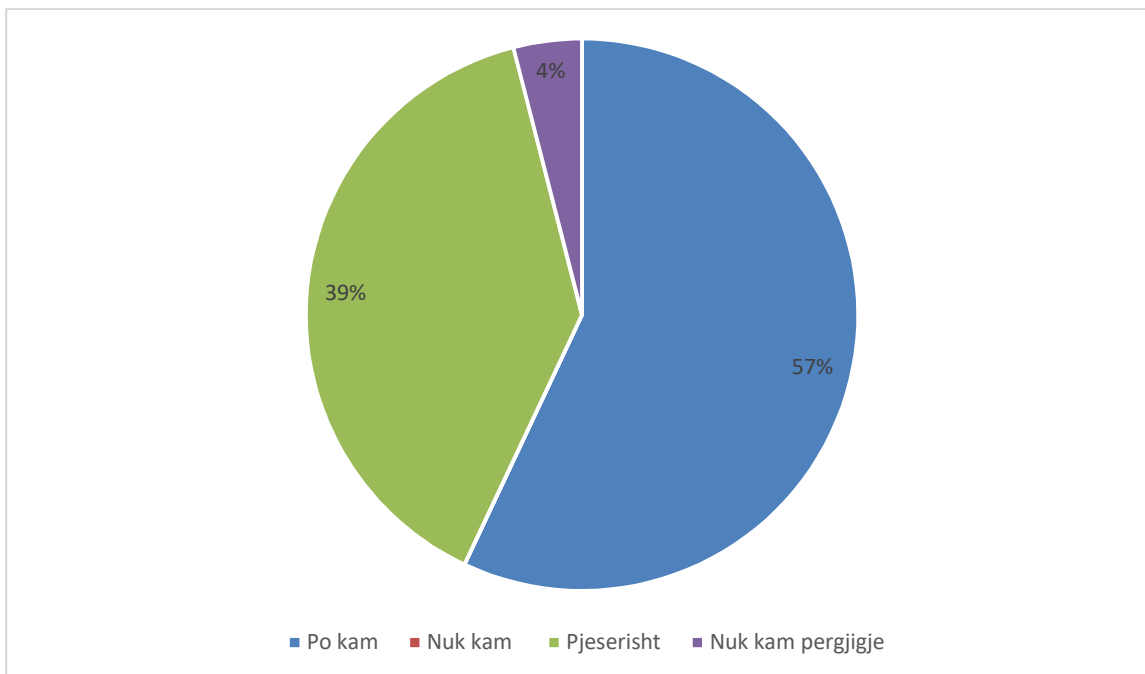
4. Cila është ndjenja ti takosh komunitetit Bektashian në shoqërinë e sodit.

1. I barabartë me të tjerë.
2. Nuk ndjehem i Barabartë.
3. Pjesërisht i diskriminuar.
4. Plotësisht i diskriminuar.
5. Nuk kam përgjigje.



5. A keni mjaftueshëm njohuri teorike ose sa informata keni mbi konceptet bektashiane.

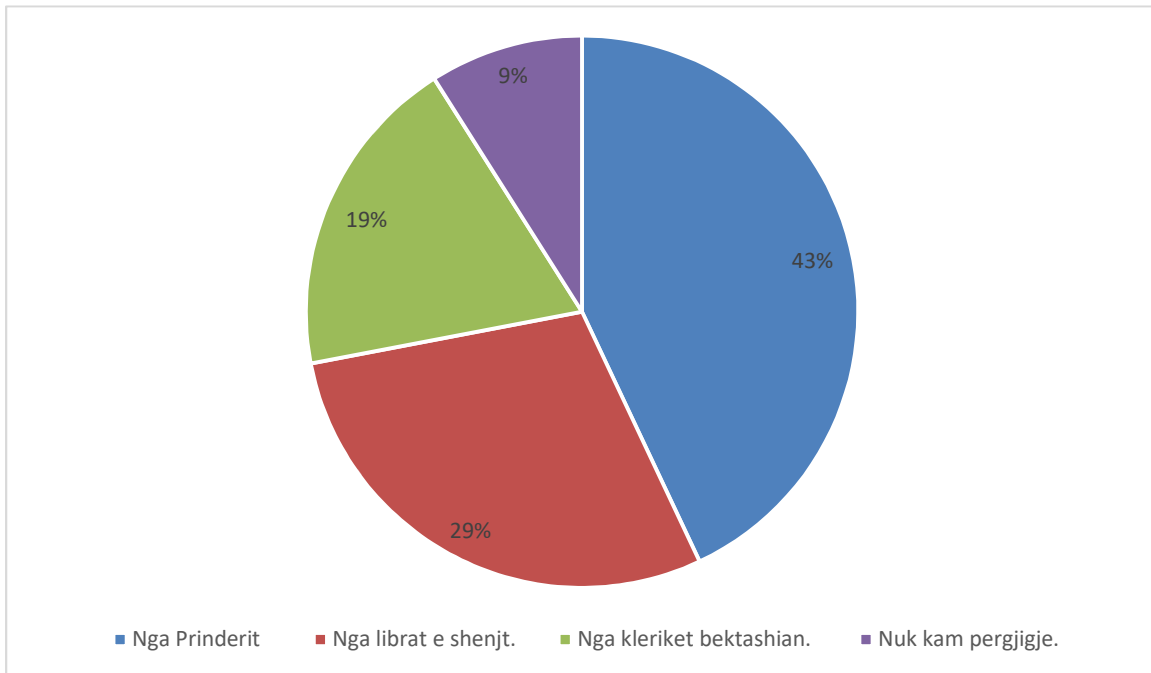
1. Po kam.
2. Nuk kam.
3. Pjesërisht.



4. Nuk kam përgjigje.

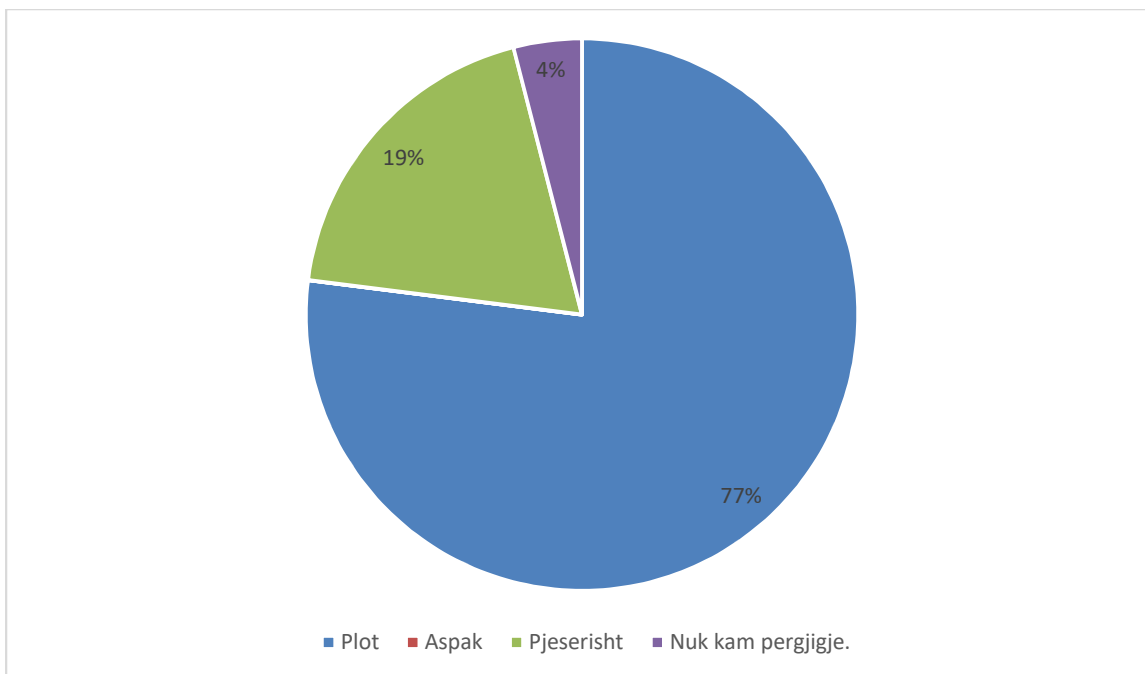
6. Nga i keni marrë njohuritë fillestare për Bektashizmin.

1. Nga prindërit.
2. Nga librat e shenjtë.
3. Nga klerikët bektashian.
4. Nuk kam përgjigje.



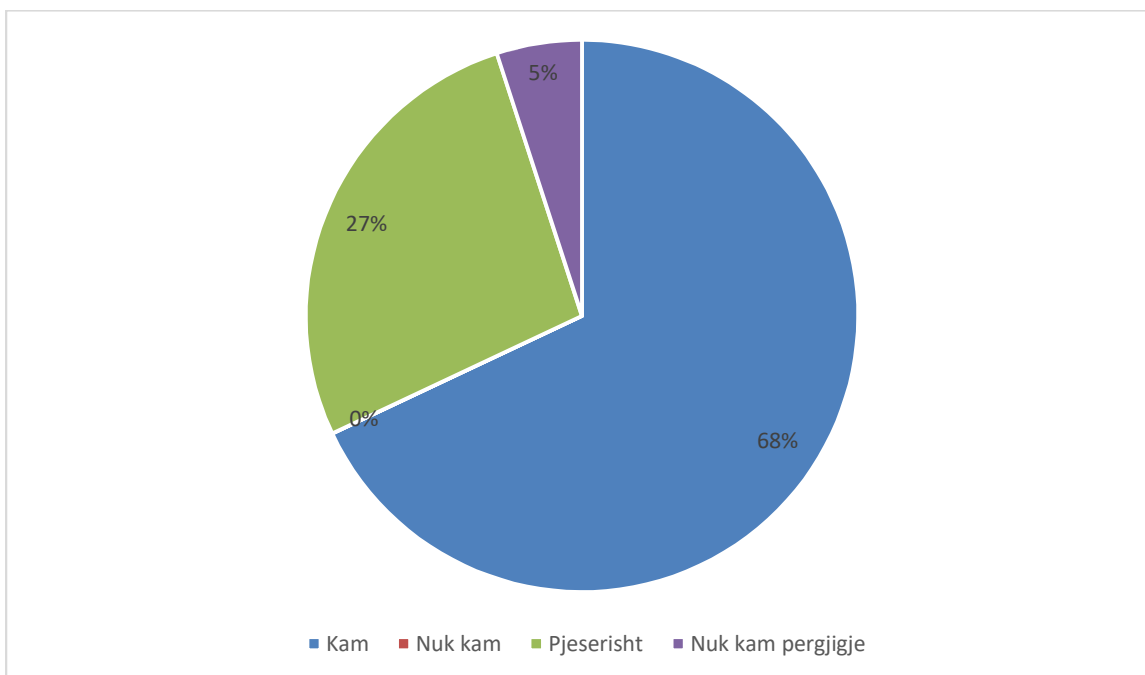
7. Sa njohuri keni për jetën e personaliteteve më të dalluar bektashiane.

1. Plot.
2. Aspak.
3. Pjesërisht
4. Nuk kam përgjigje.



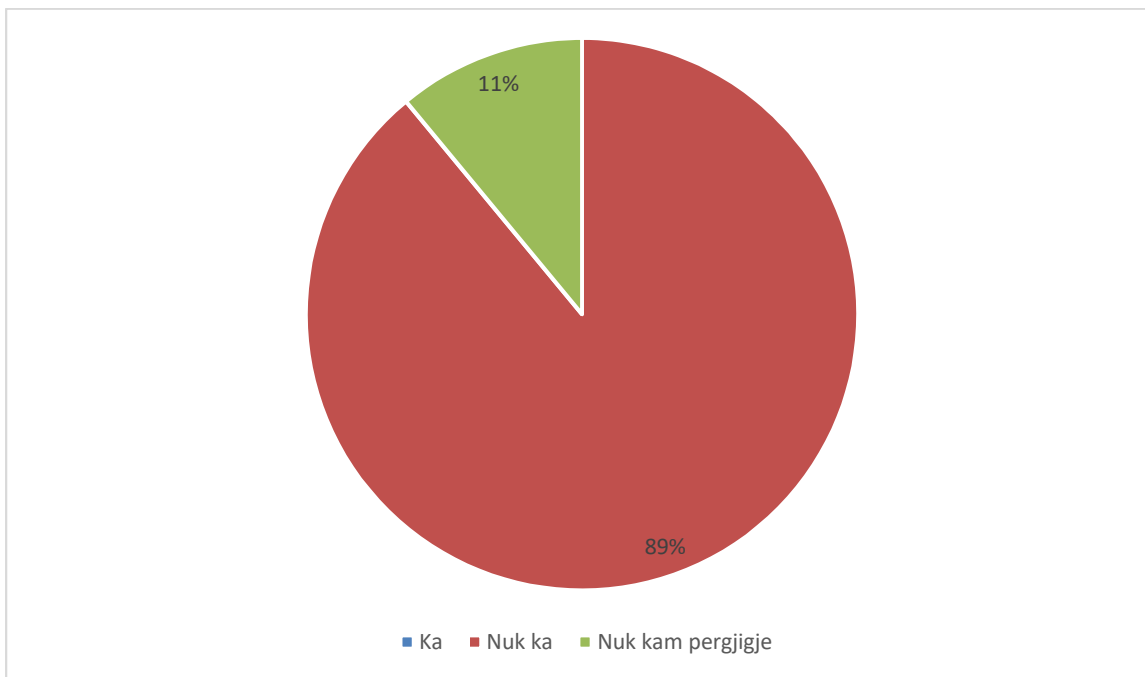
8. A keni njohuri për kontributin e personaliteteve bektashiane në ndërtimin e identitetit kombëtarë shqiptarë.

- 1.Kam.
- 2.Nuk kam.
- 3.Pjesërisht.
4. Nuk kam përgjigje.



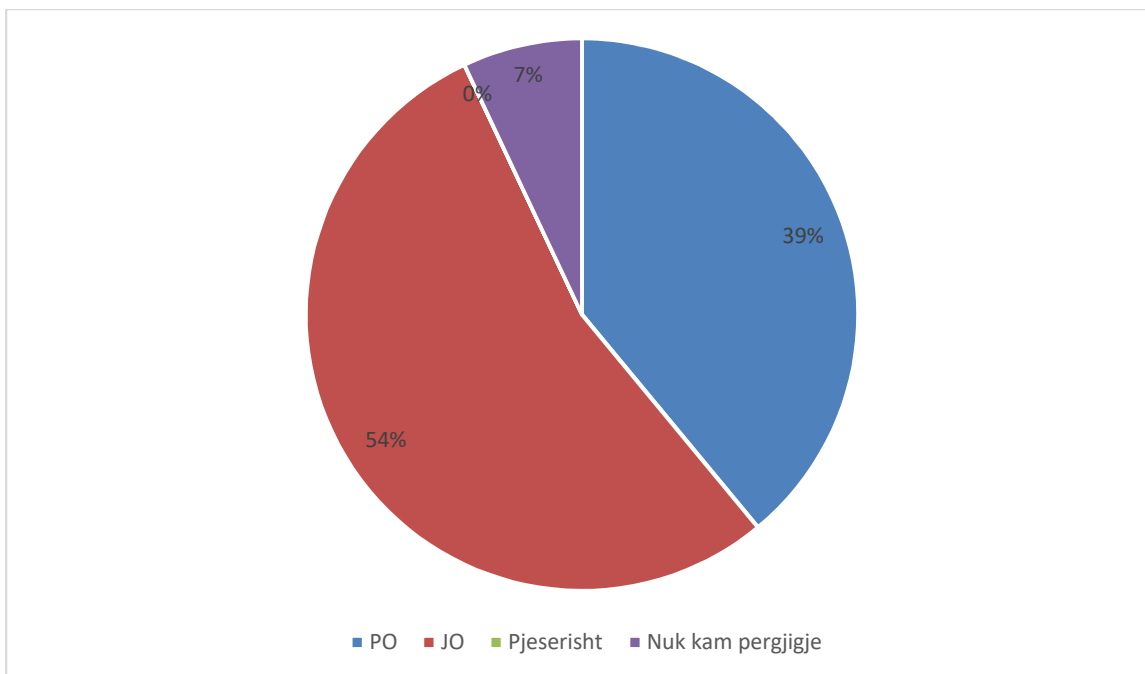
9. A mendoni se kolektiviteti bektashian ka status të barabartë me komunitetet e tjera fetare.

1. Ka - Nuk ka - Nuk kam përgjigje



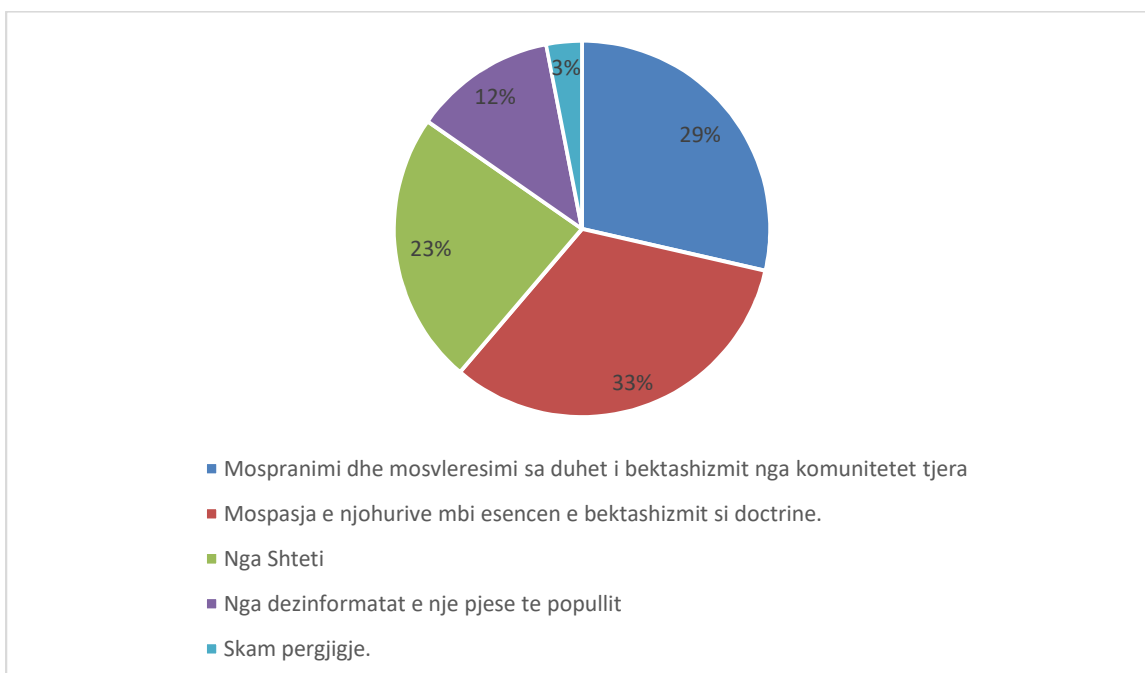
10. A mendoni se janë të rrezikuara perspektivat e komunitetit bektashian.

1. PO. Ajo shihet nga joakceptimi/jopranimi i Bektashizmit si komunitet i rregullt.
2. JO. Vetëm në shqipëri.
3. Pjesërisht.
4. Nuk kam përgjigje.



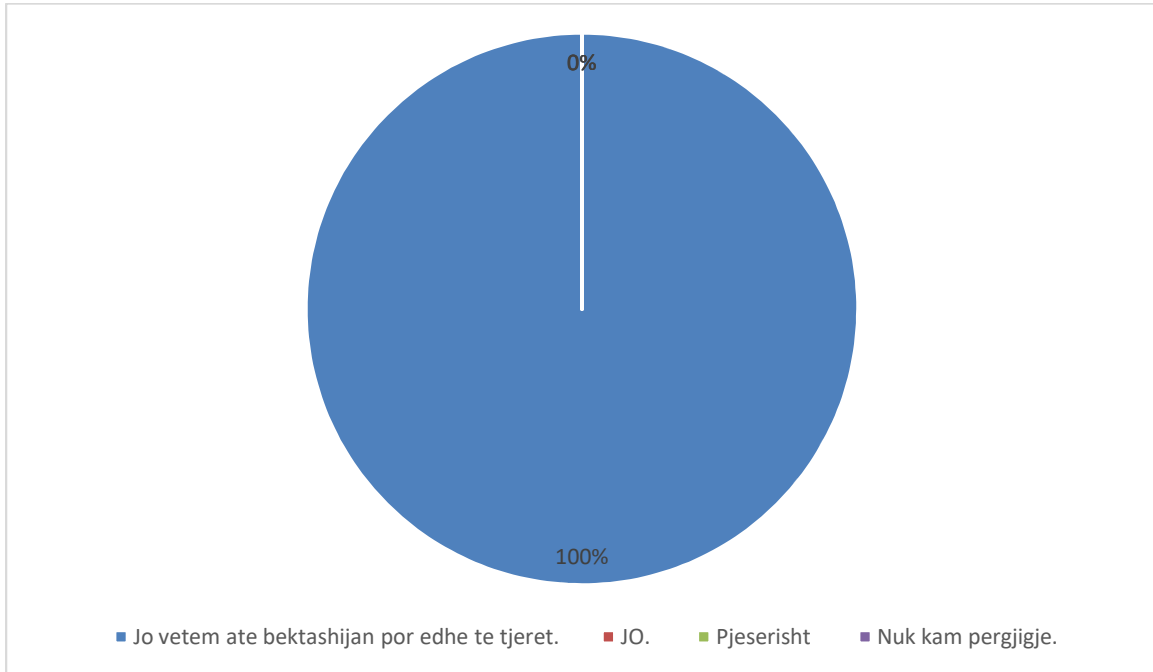
11. Kush mendoni se i rrezikon perspektivat e komunitetin Bektashian.

1. Mospranimi dhe mosvlerësimi sa duhet i bektashizmit nga komunitetet tjera.
2. Mospasja e njohurive mbi esencën e bektashizmit si doktrinë.
3. Nga Shteti.
4. Nga dezinformatat e nje pjese te popullit.
5. Skam pergjigje.



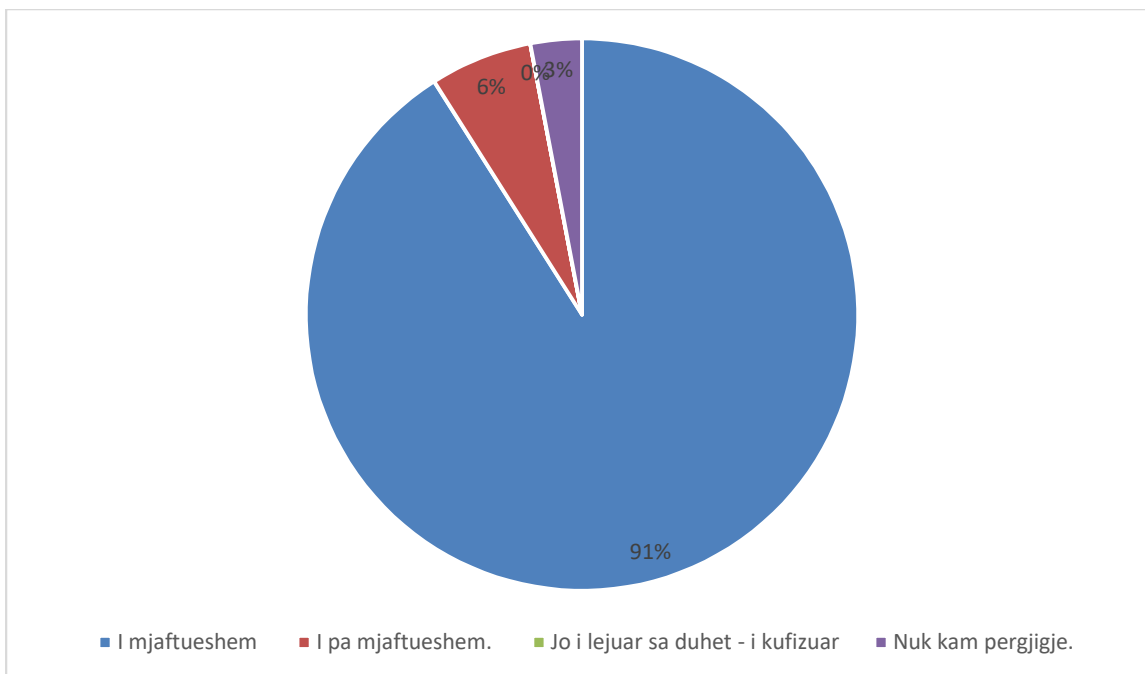
12. A mendoni se levizjet fetare fundamentale po e rrezikojnë funksionimin normal dhe afirmimin e konceptit bektashian.

1. Jo vetëm atë bektashijan por edhe të tjerët.
2. JO.
3. Pjesërisht
4. Nuk kam përgjigje.



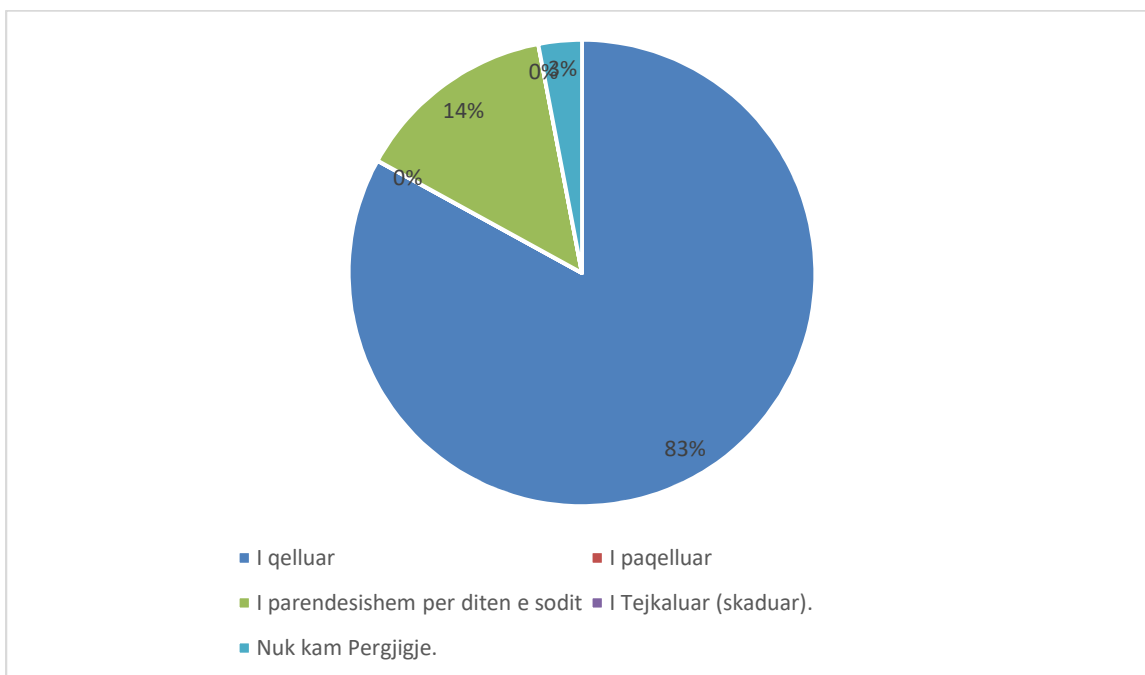
13. Cili është mendimi juaj ndaj emancipimit të gjinisë femërore në Islam.

1. I mjaftueshëm.
2. I pa mjaftueshëm.
3. Jo i lejuar sa duhet - i kufizuar
4. Nuk kam përgjigje.



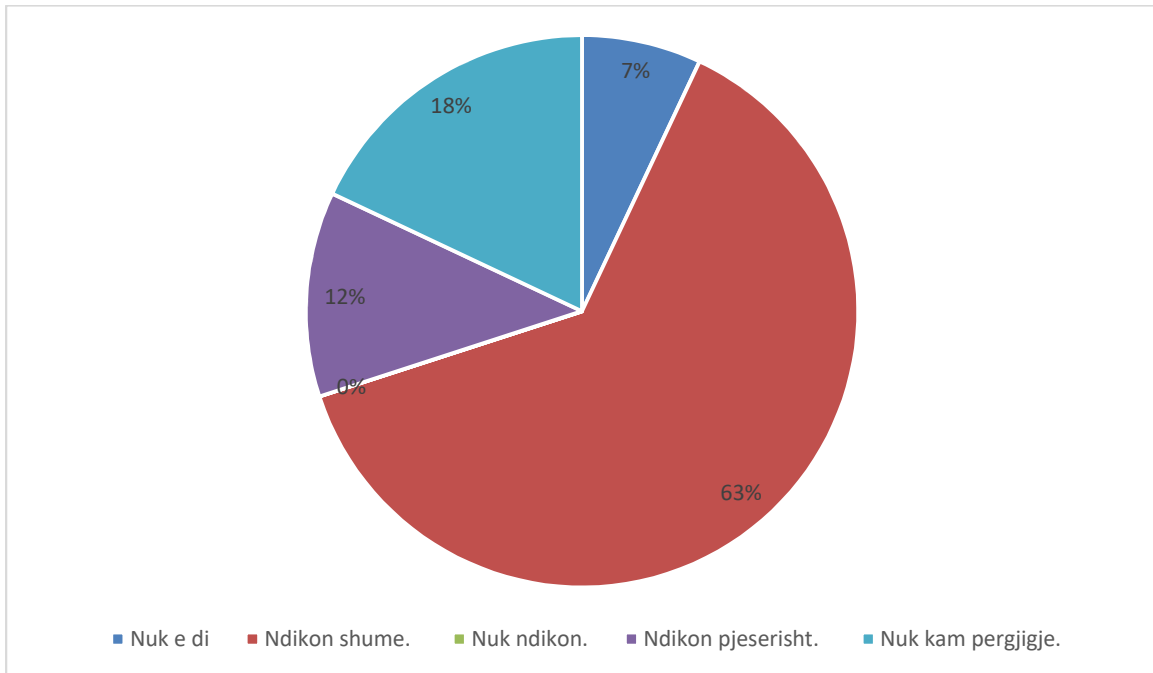
14. Çka mendoni për parimin bektashian “ Pa Atdhe Nuk Ka Fe “.

1. I qëlluar
2. I paqëlluar
3. I parëndësishëm për ditën e sodit
4. I Tejkaluar (skaduar).
5. Nuk kam përgjigje.



15. Sa ndikon doktrina bektashiane në homogjenizimin e kombit sot.

1. Nuk e di.
2. Ndikon shumë.
3. Nuk ndikon.
4. Ndikon pjesërisht.
5. Nuk kam përgjigje.

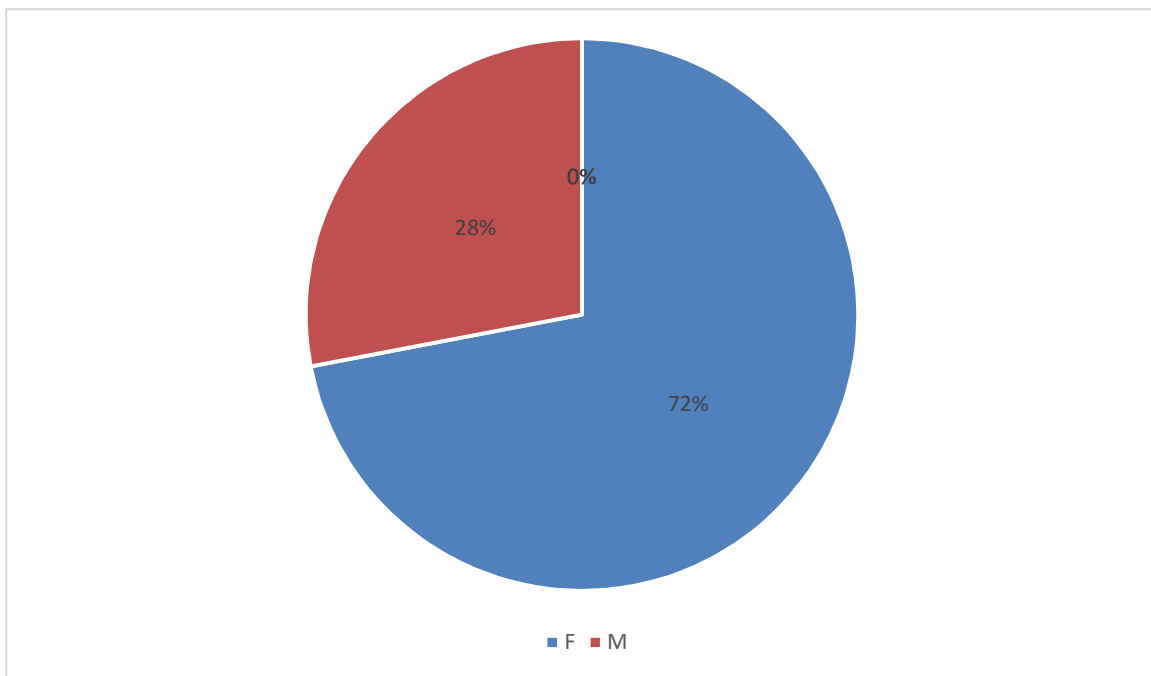


ANKETIM i 100 personave. Bektashinj të rrethit Gostivar, Tetovë, Strugë, Manastir/ Maqedoni

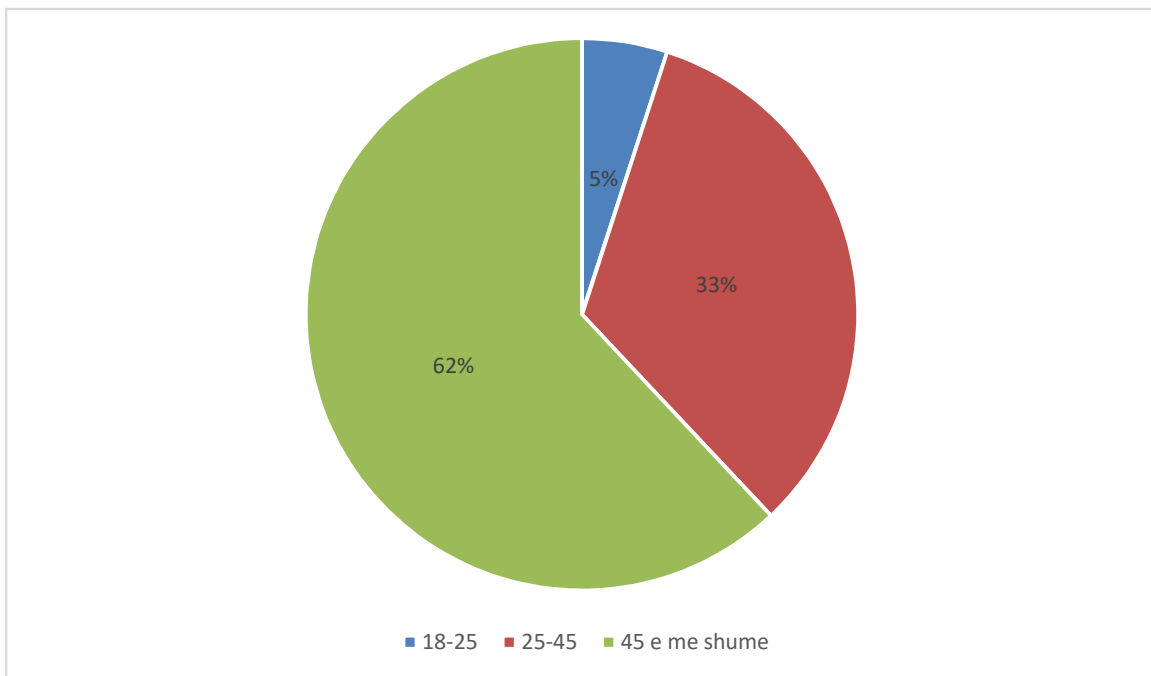
Dt: 28.07.2019

1. Gjinia

F - M



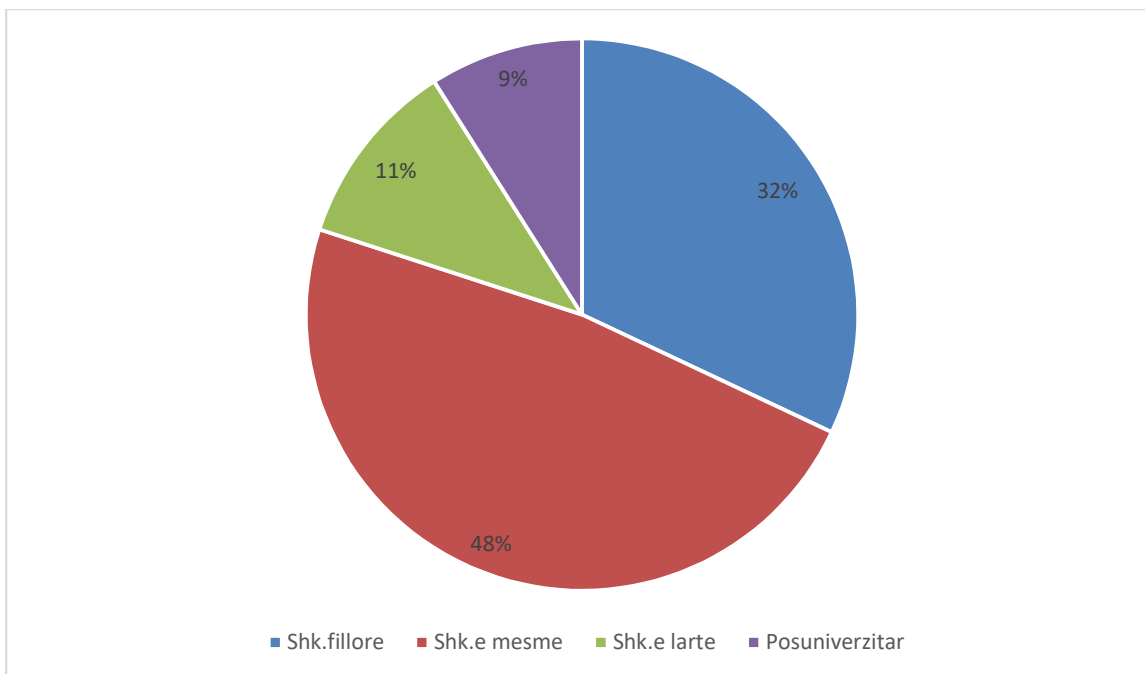
2. Grupmosha



(18-25) - (25-45) - (45 e më shumë)

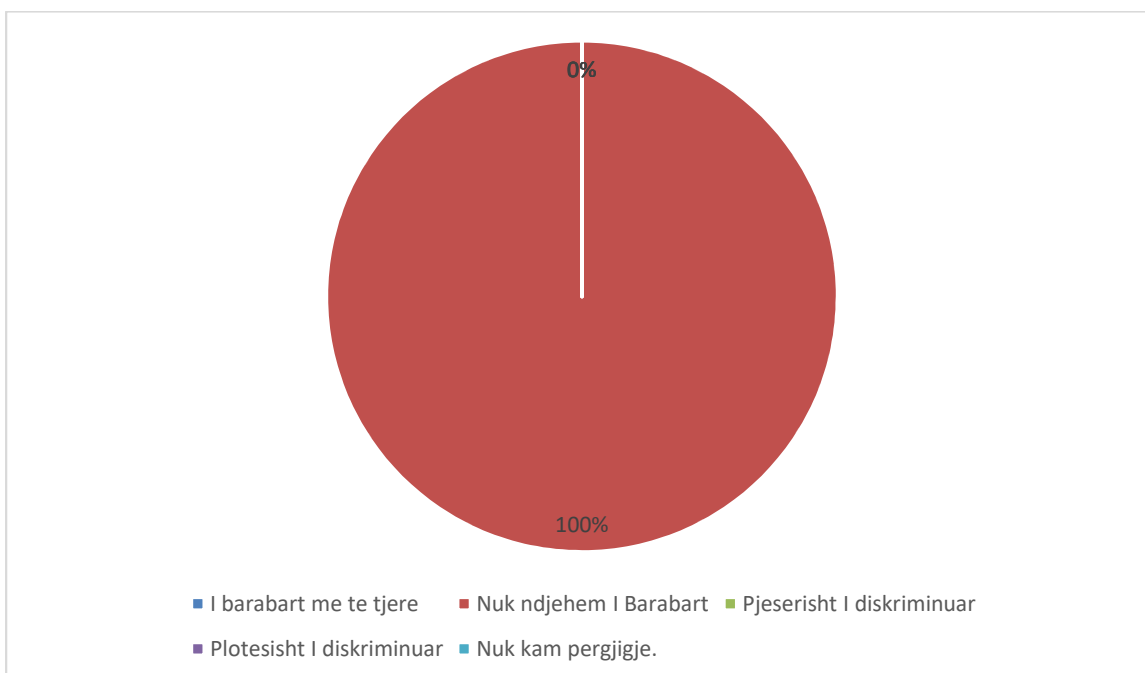
3. Shkollimi/ngritja profesionale (Rretho)

Shkolla Fillore/ Mesme / Lartë / Posuniversitar.



4. Cila është ndjenja ti takosh komunitetit Bektashian në shoqërinë e sodit.

1. I barabartë me të tjerë.
2. Nuk ndjem i Barabartë.
3. Pjesërisht i diskriminuar.
4. Plotësisht i diskriminuar.
5. Nuk kam përgjigje.



5. A keni mjaftueshëm njohuri teorike ose sa informata keni mbi konceptet bektashiane.

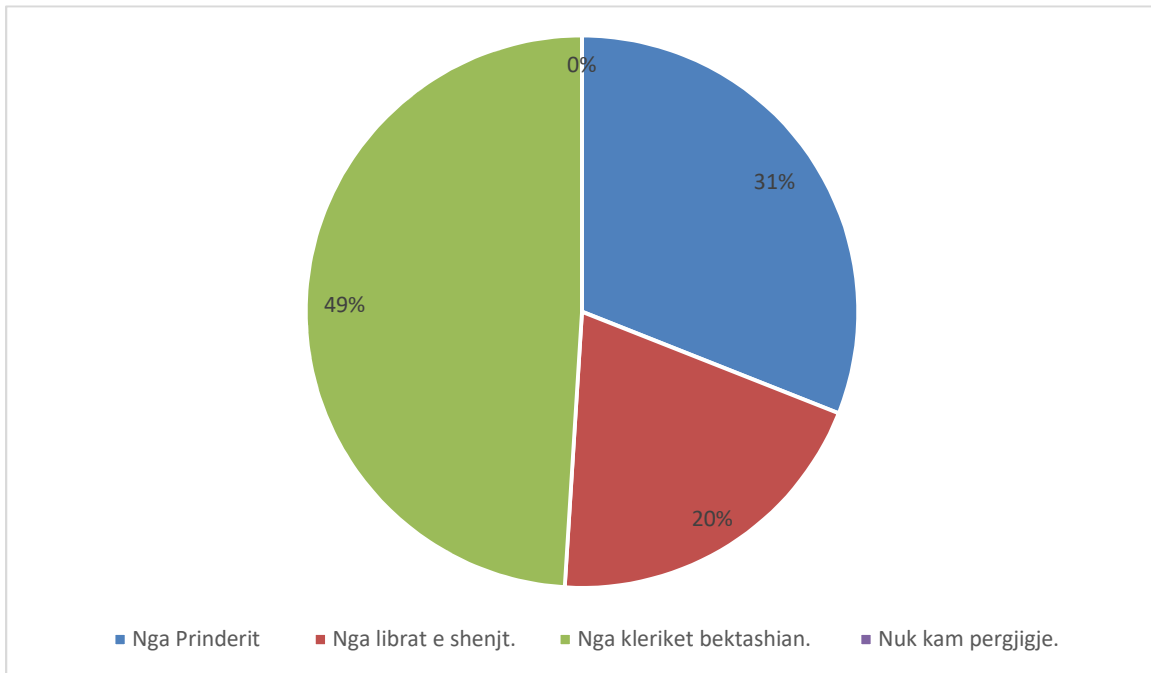
1. Po kam.
2. Nuk kam.
3. Pjesërisht.



4. Nuk kam përgjigje.

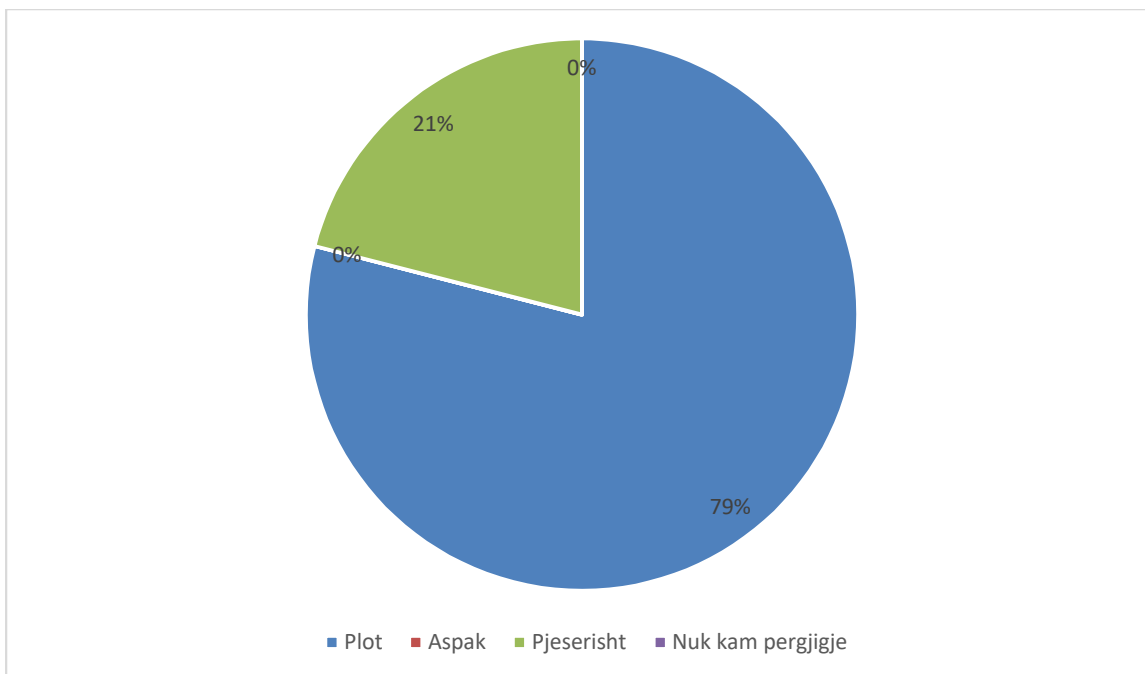
6. Nga i keni marrë njohuritë fillestare për Bektashizmin.

1. Nga prindërit.
2. Nga librat e shenjtë.
3. Nga klerikët bektashian.
4. Nuk kam përgjigje.



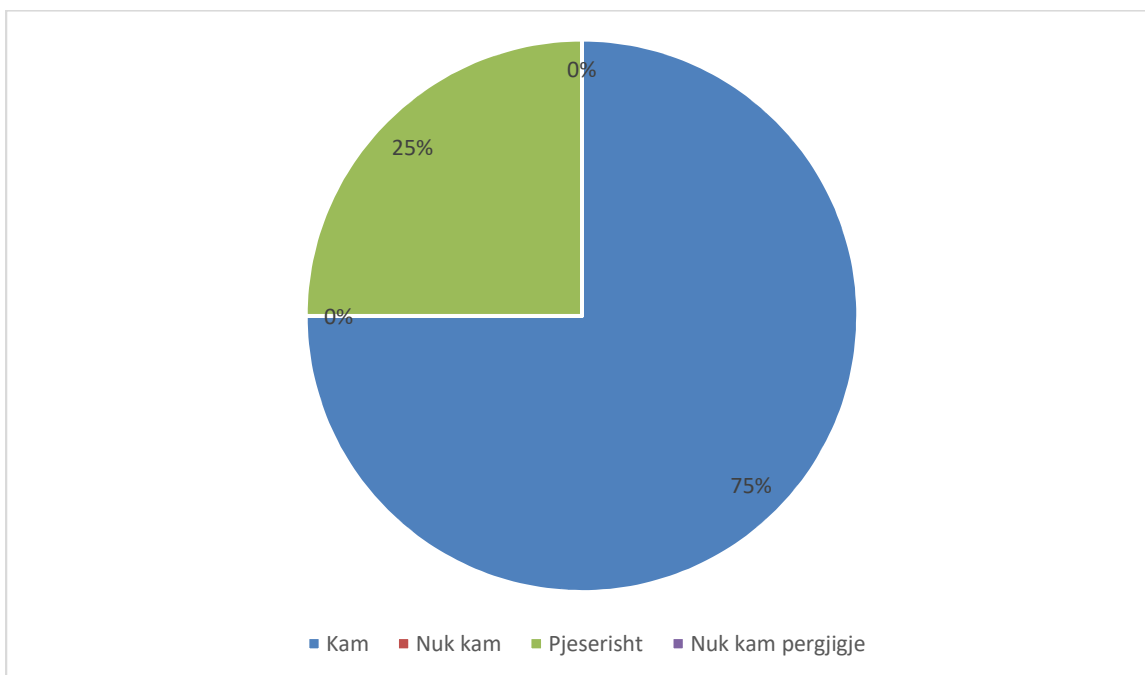
7. Sa njohuri keni për jetën e personaliteteve më të dalluar bektashiane.

1. Plot.
2. Aspak.
3. Pjesërisht
4. Nuk kam përgjigje.



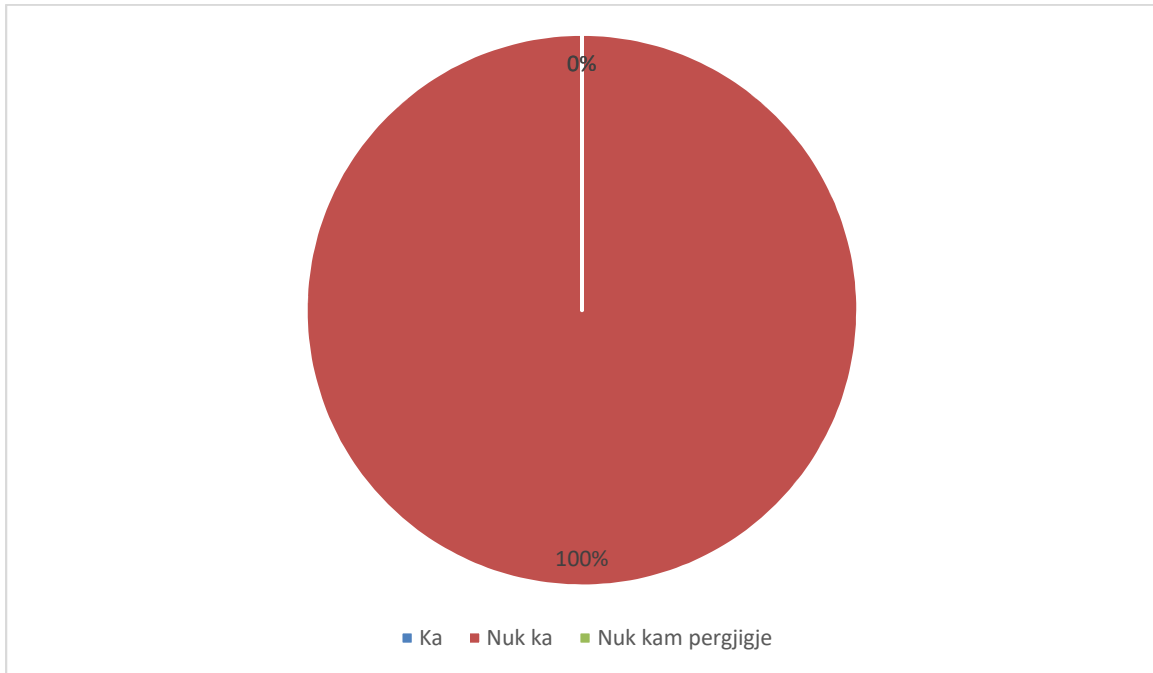
8. A keni njohuri për kontributin e personaliteteve bektashiane në ndërtimin e identitetit kombëtarë shqiptarë.

- 1.Kam.
- 2.Nuk kam.
- 3.Pjesërisht.
4. Nuk kam përgjigje.



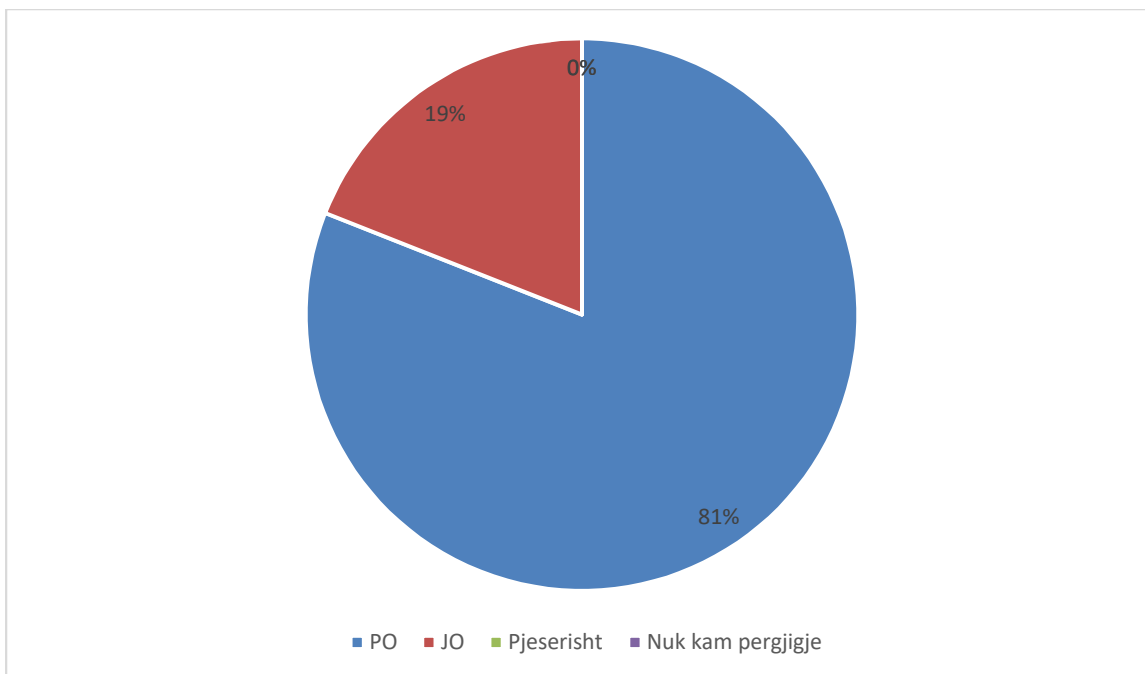
9. A mendoni se kolektiviteti bektashian ka status të barabartë me komunitetet e tjera fetare.

1. Ka - Nuk ka - Nuk kam përgjigje



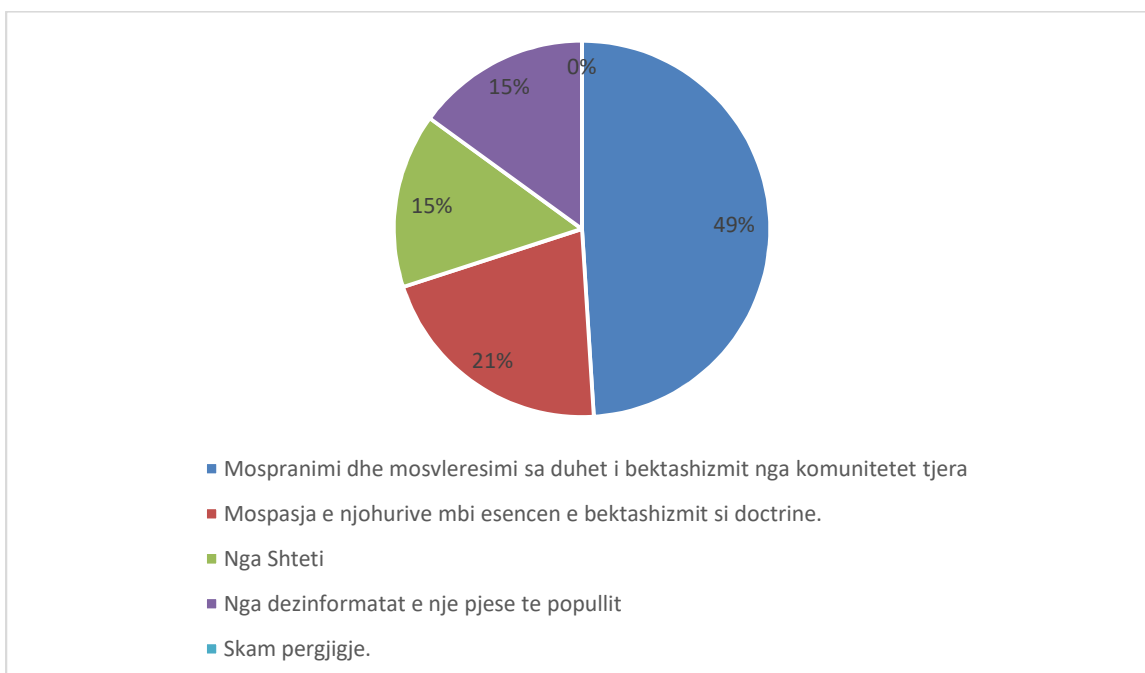
10. A mendoni se janë të rrezikuara perspektivat e komunitetit bektashian.

1. PO. Ajo shihet nga joakceptimi/jopranimi i Bektashizmit si komunitet i rregullt.
2. JO. Vetëm në shqipëri.
3. Pjesërisht.
4. Nuk kam përgjigje.



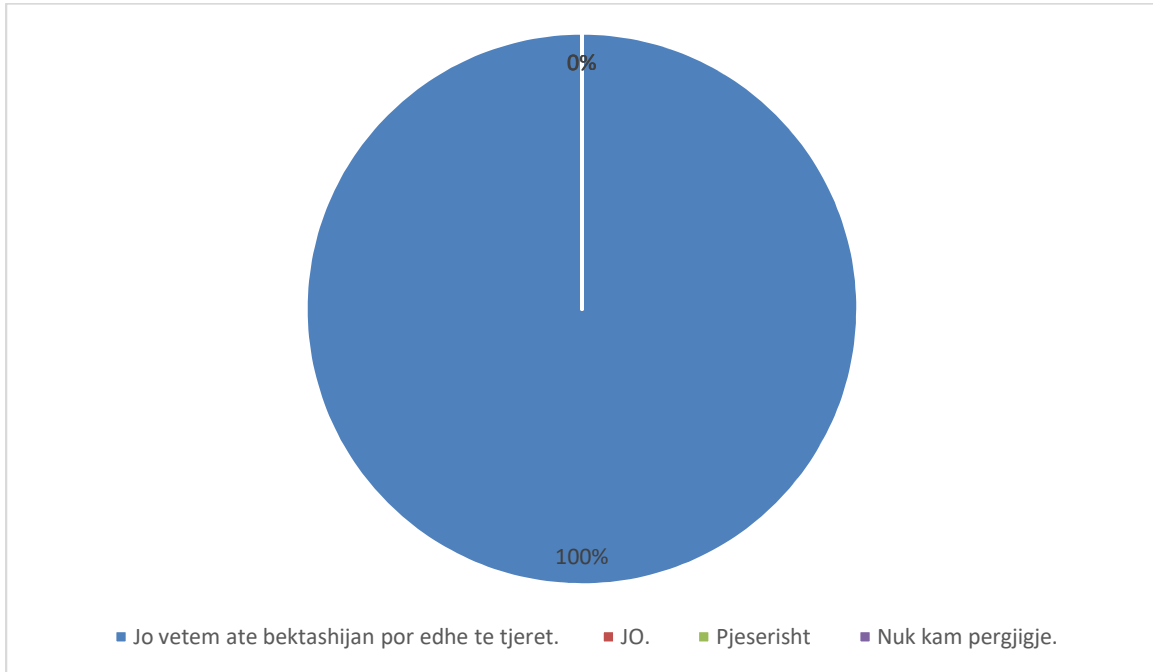
11. Kush mendoni se i rrezikon perspektivat e komunitetin Bektashian.

1. Mospranimi dhe mosvlerësimi sa duhet i bektashizmit nga komunitetet tjera.
2. Mospasja e njohurive mbi esencën e bektashizmit si doktrinë.
3. Nga Shteti.
4. Nga dezinformatat e nje pjese te popullit.
5. Skam pergjigje.



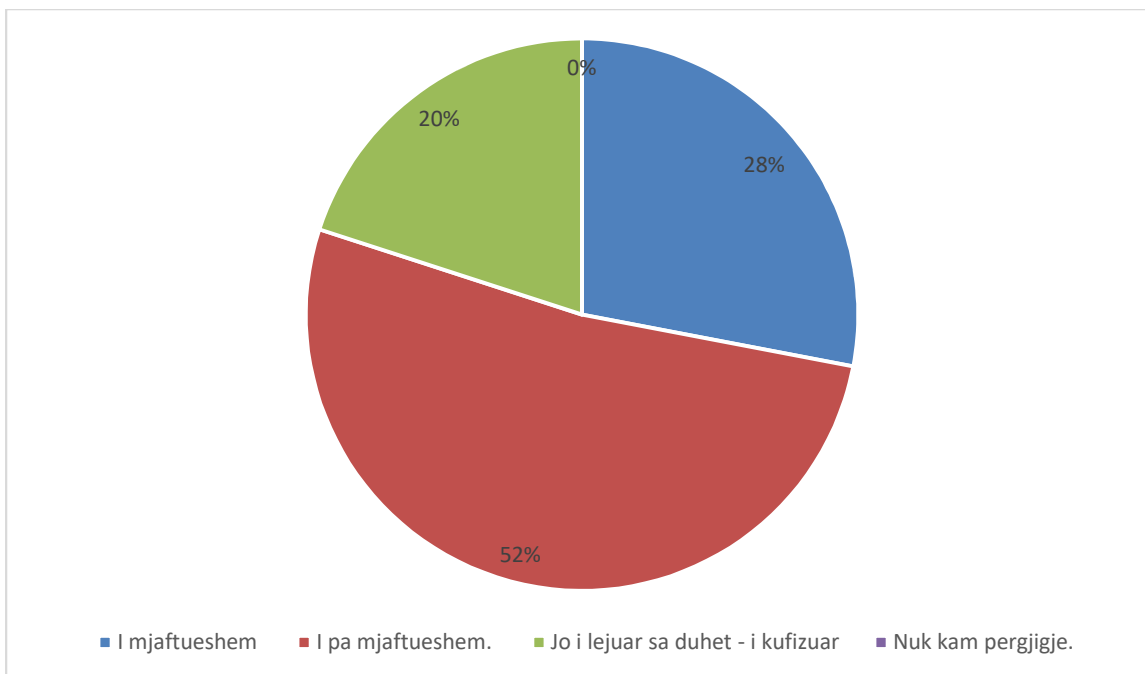
12. A mendoni se levizjet fetare fundamentale po e rrezikojnë funksionimin normal dhe afirmimin e konceptit bektashian.

1. Jo vetëm atë bektashijan por edhe të tjerët.
2. JO.
3. Pjesërisht
4. Nuk kam përgjigje.



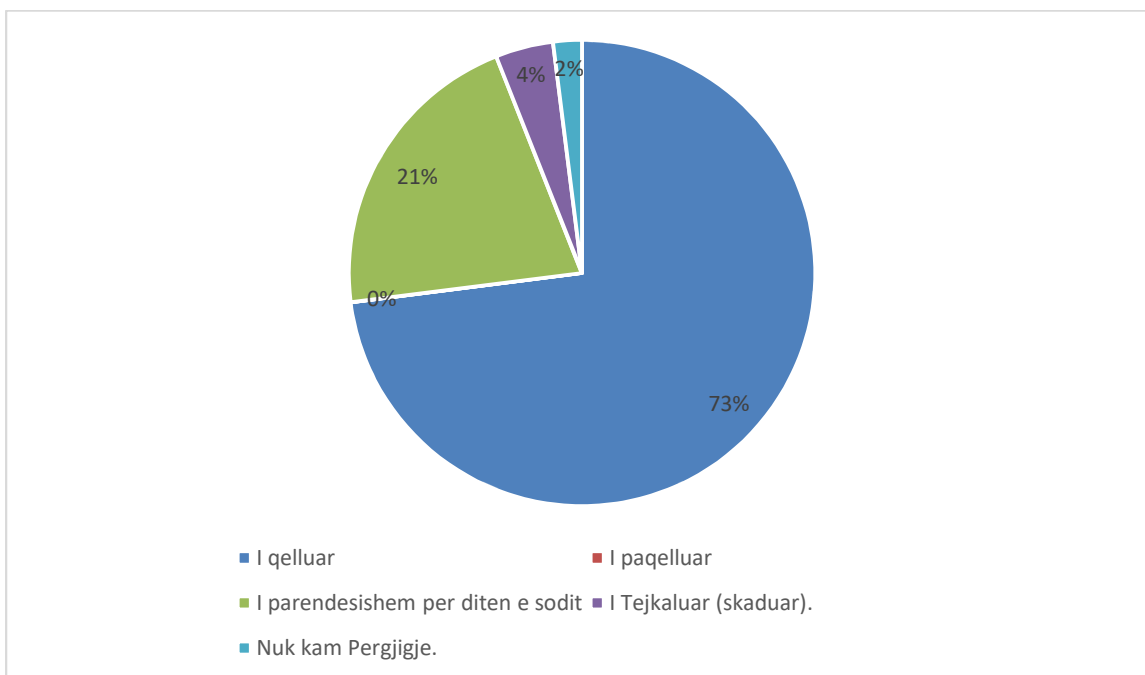
13. Cili është mendimi juaj ndaj emancipimit të gjinisë femërore në Islam.

1. I mjaftueshëm.
2. I pa mjaftueshëm.
3. Jo i lejuar sa duhet - i kufizuar
4. Nuk kam përgjigje.



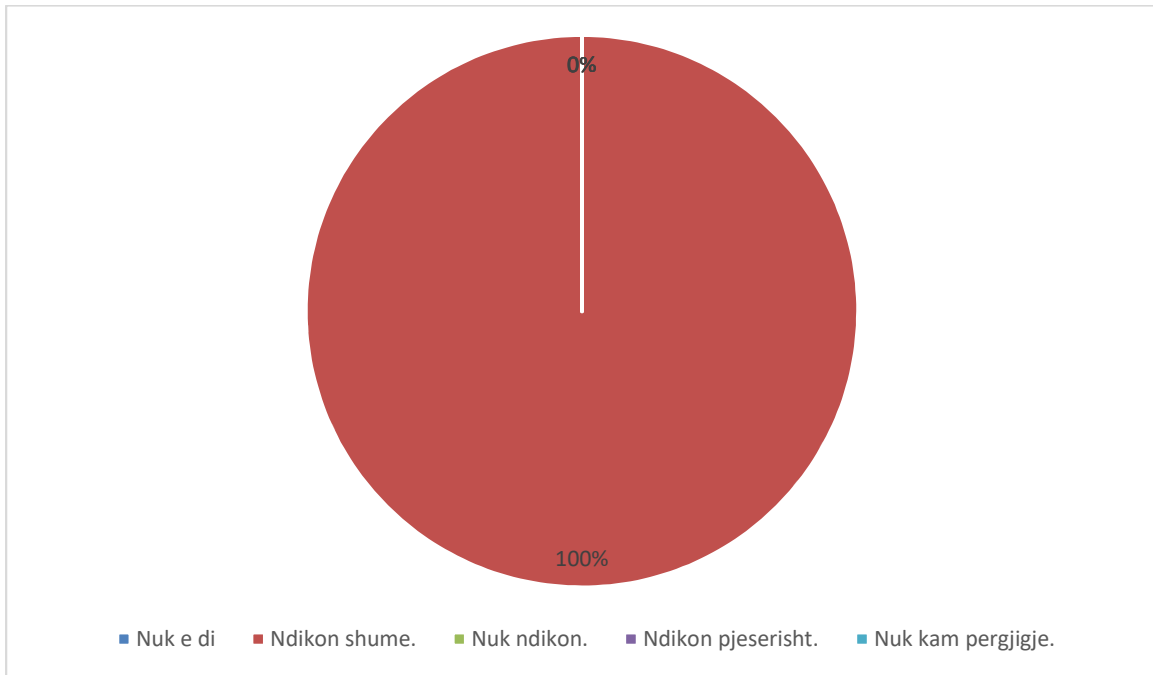
14. Çka mendoni për parimin bektashian “ Pa Atdhe Nuk Ka Fe “.

1. I qëlluar
2. I paqëlluar
3. I parëndësishëm për ditën e sodit
4. I Tejkualuar (skaduar).
5. Nuk kam përgjigje.



15. Sa ndikon doktrina bektashiane në homogjenizimin e kombit sot.

1. Nuk e di.
2. Ndikon shumë.
3. Nuk ndikon.
4. Ndikon pjesërisht.
5. Nuk kam përgjigje.

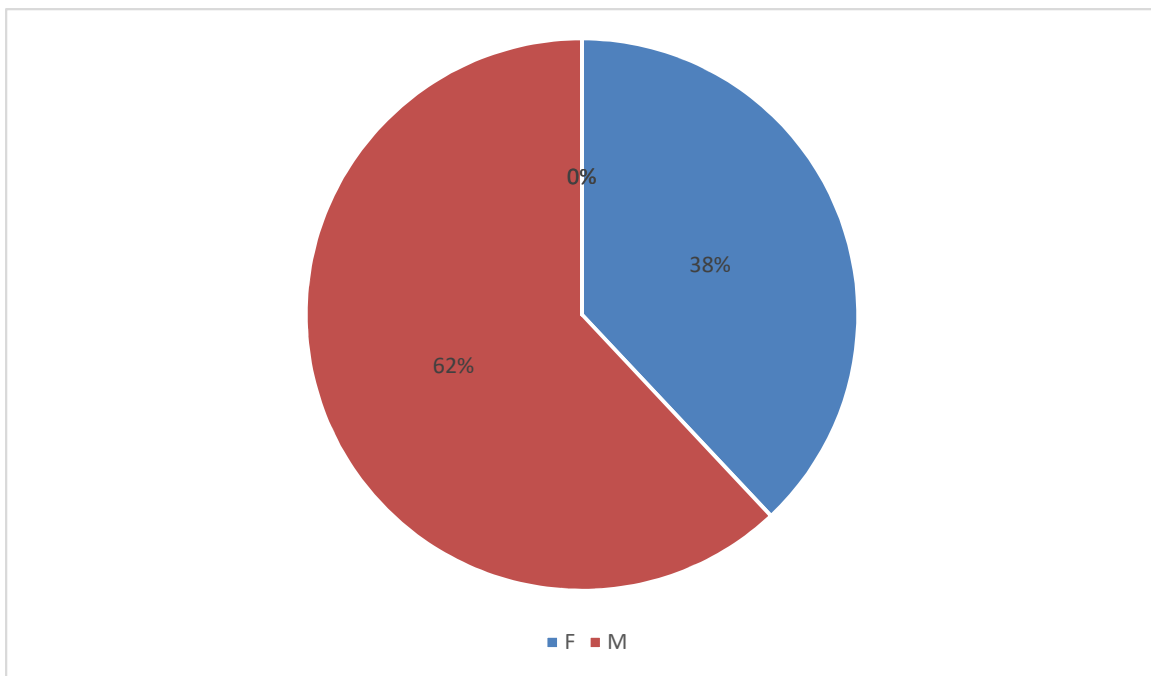


ANKETIM i 100 personave. Rrethi i Preshevës në Diaspor me vendbanim Gjermani e Zvicër

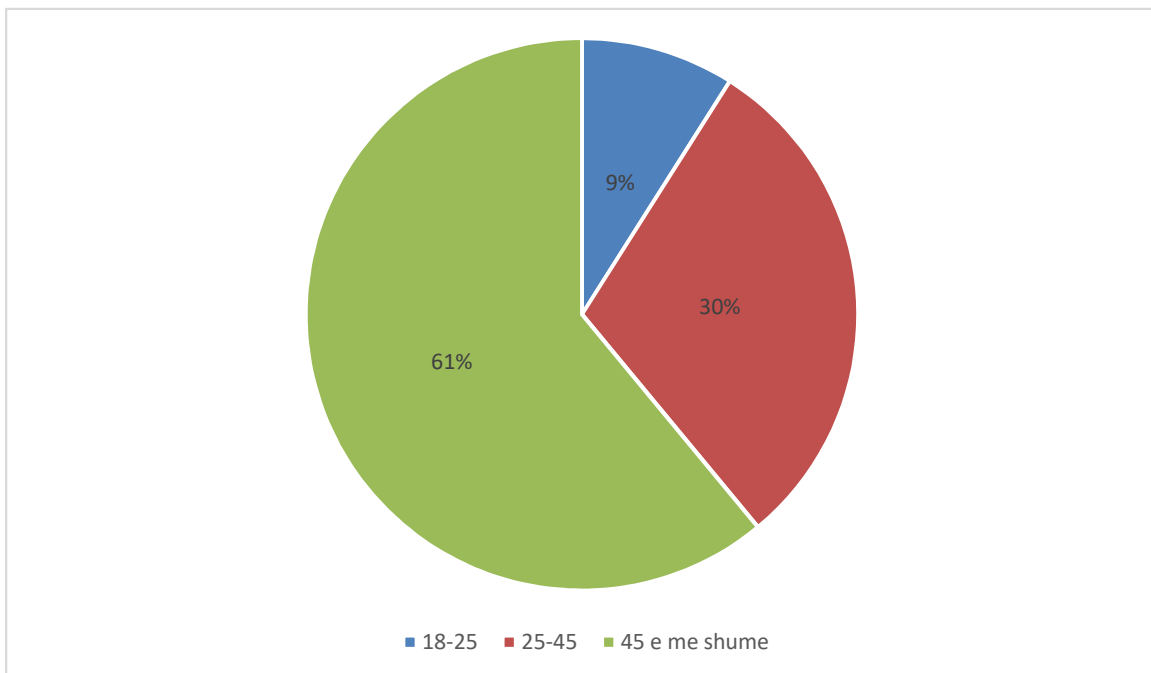
Dt: 02.06.2019

1. Gjinia

F - M



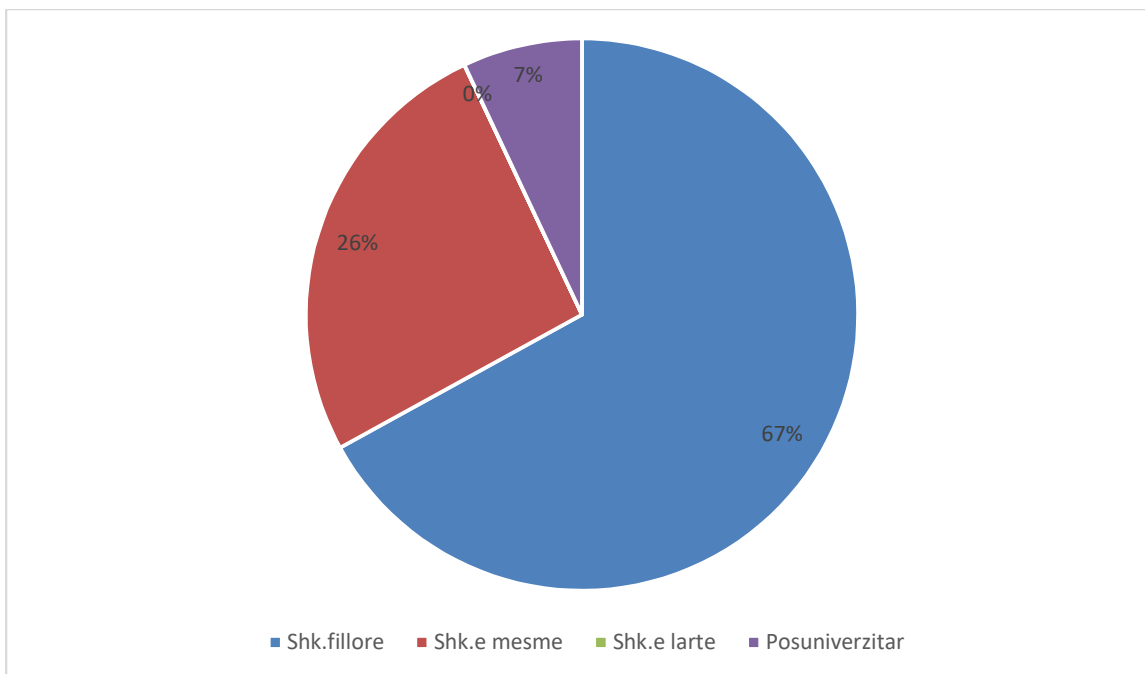
2. Grupmosha



(18-25) - (25-45) - (45 e më shumë)

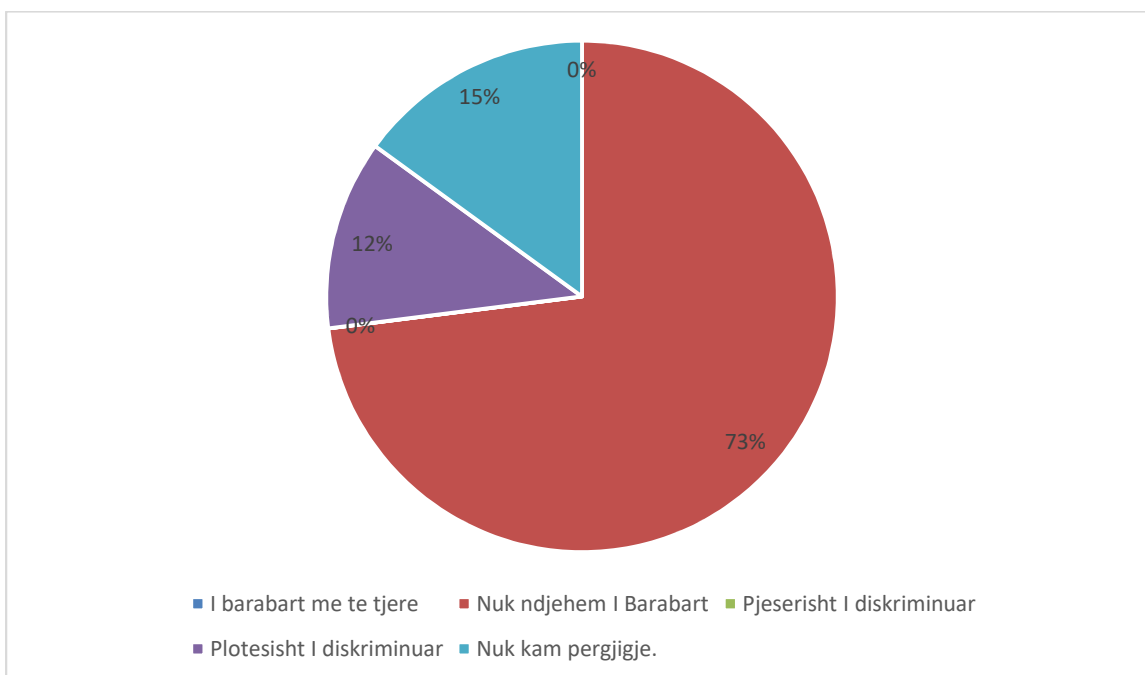
3. Shkollimi/ngritja profesionale (Rretho)

Shkolla Filllore/ Mesme / Lartë / Posuniversitar.



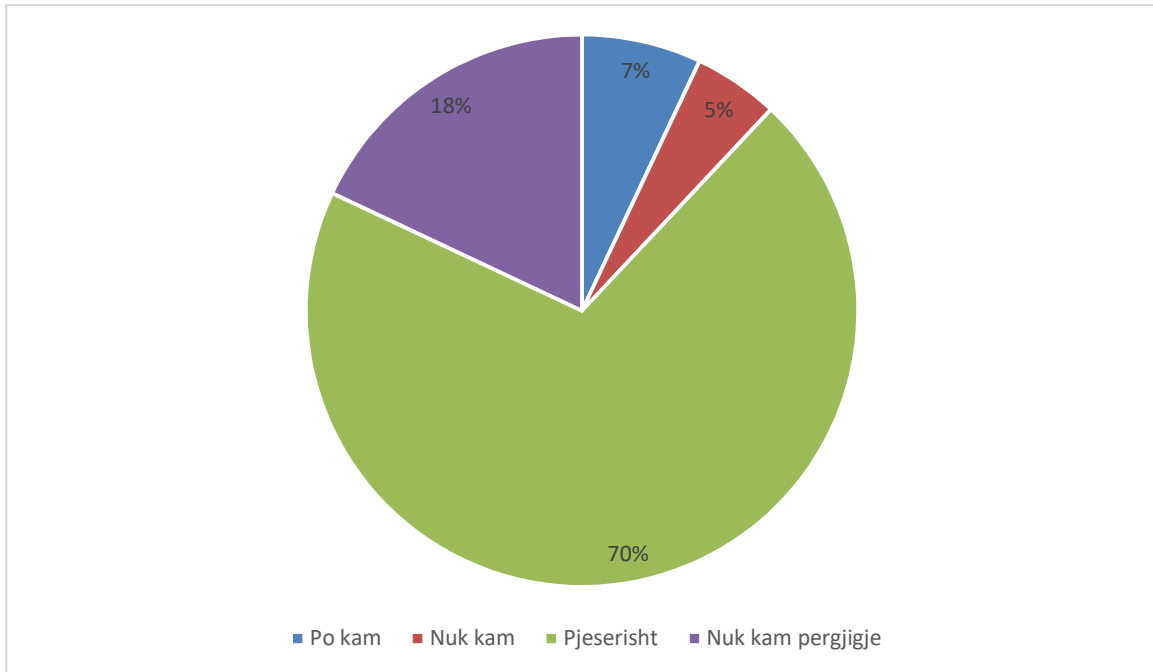
4. Cila është ndjenja ti takosh komunitetit Bektashian në shoqërinë e sodit.

1. I barabartë me të tjerë.
2. Nuk ndjem i Barabartë.
3. Pjesërisht i diskriminuar.
4. Plotësisht i diskriminuar.
5. Nuk kam përgjigje.



5. A keni mjaftueshëm njohuri teorike ose sa informata keni mbi konceptet bektashiane.

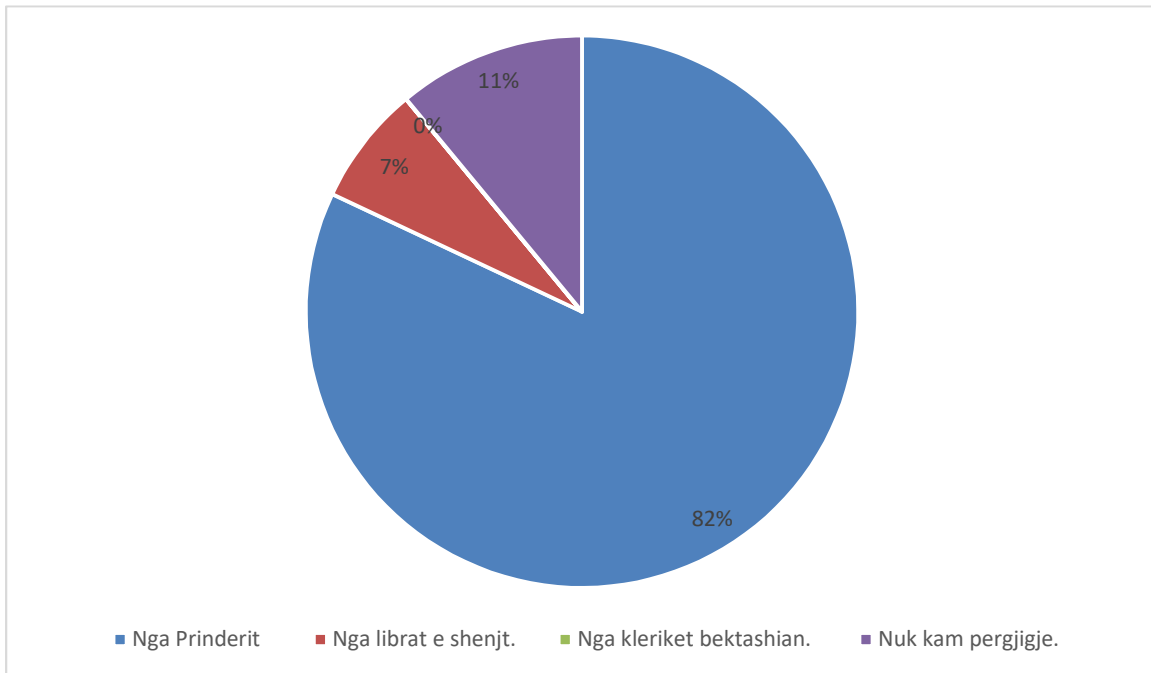
1. Po kam.
2. Nuk kam.
3. Pjesërisht.



4. Nuk kam përgjigje.

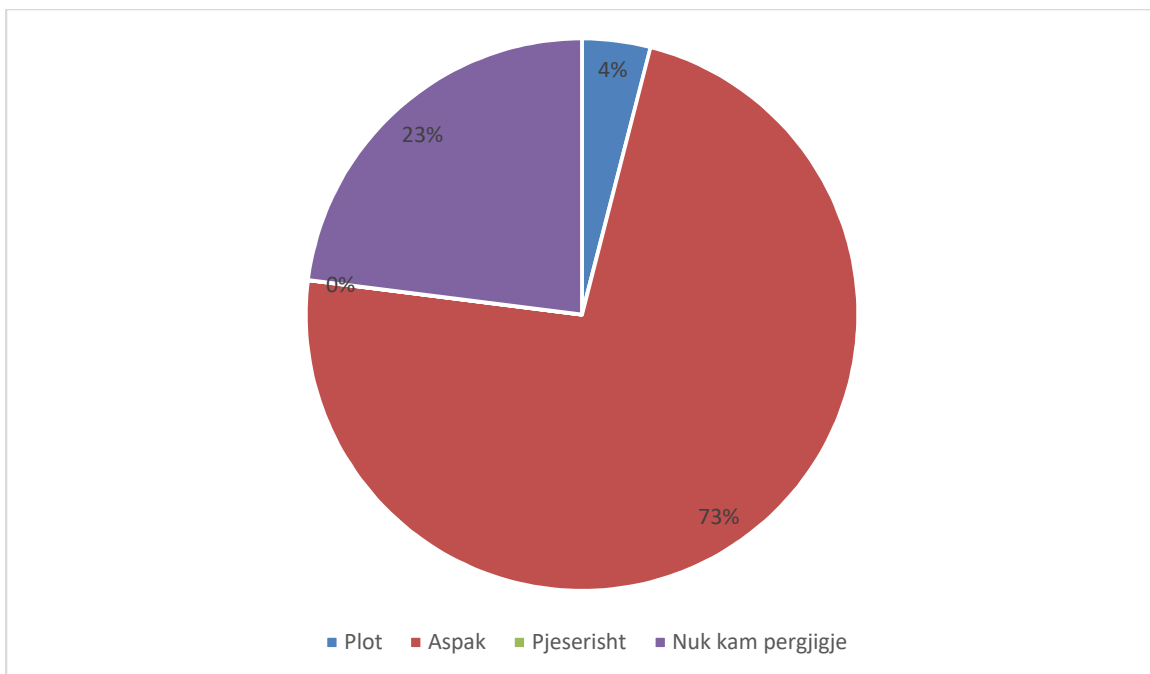
6. Nga i keni marrë njohuritë fillestare për Bektashizmin.

1. Nga prindërit.
2. Nga librat e shenjtë.
3. Nga klerikët bektashian.
4. Nuk kam përgjigje.



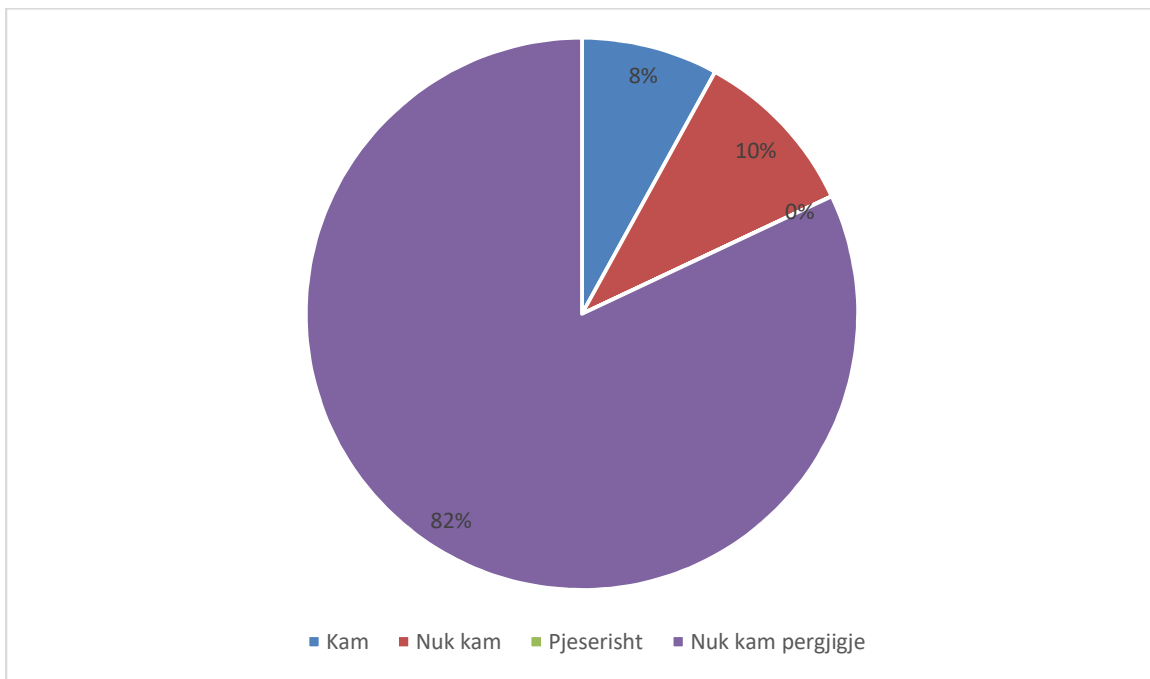
7. Sa njohuri keni për jetën e personaliteteve më të dalluar bektashiane.

1. Plot.
2. Aspak.
3. Pjesërisht
4. Nuk kam përgjigje.



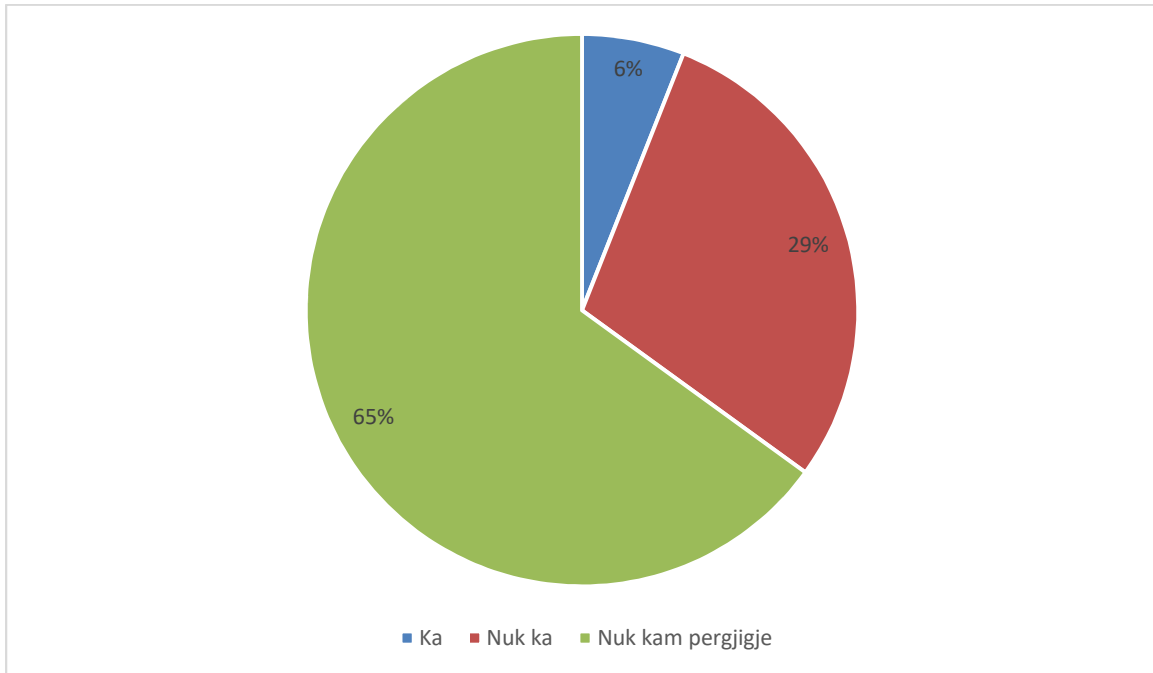
8. A keni njohuri për kontributin e personaliteteve bektashiane në ndërtimin e identitetit kombëtarë shqiptarë.

- 1.Kam.
- 2.Nuk kam.
- 3.Pjesërisht.
4. Nuk kam përgjigje.



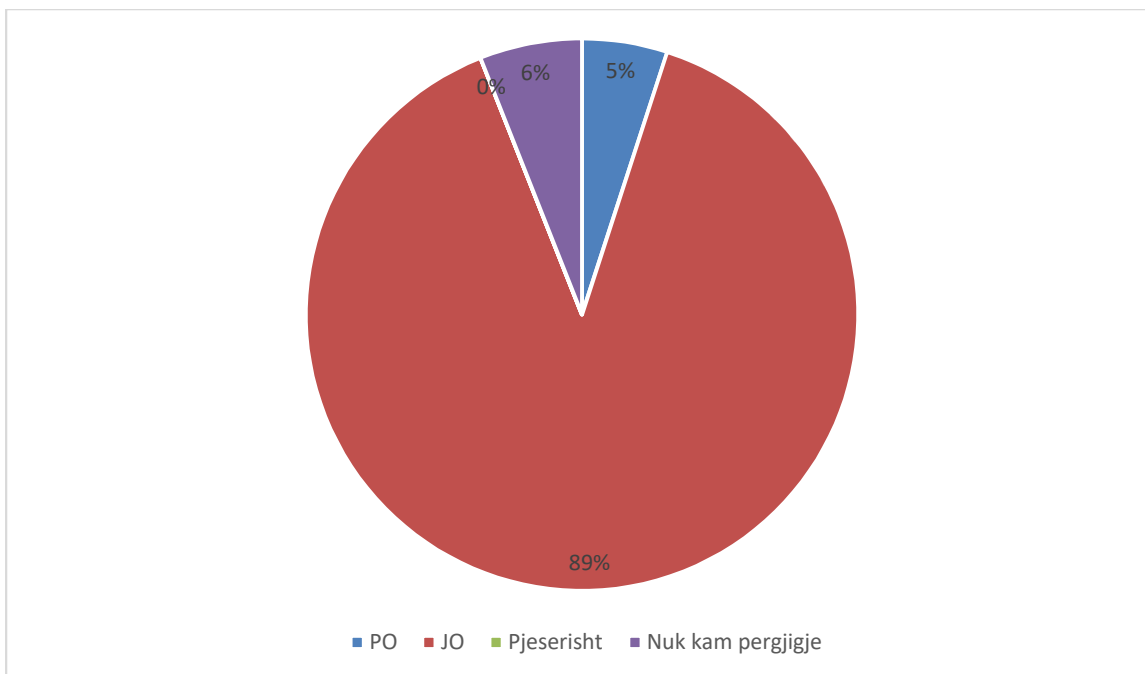
9. A mendoni se kolektiviteti bektashian ka status të barabartë me komunitetet e tjera fetare.

1. Ka - Nuk ka - Nuk kam përgjigje



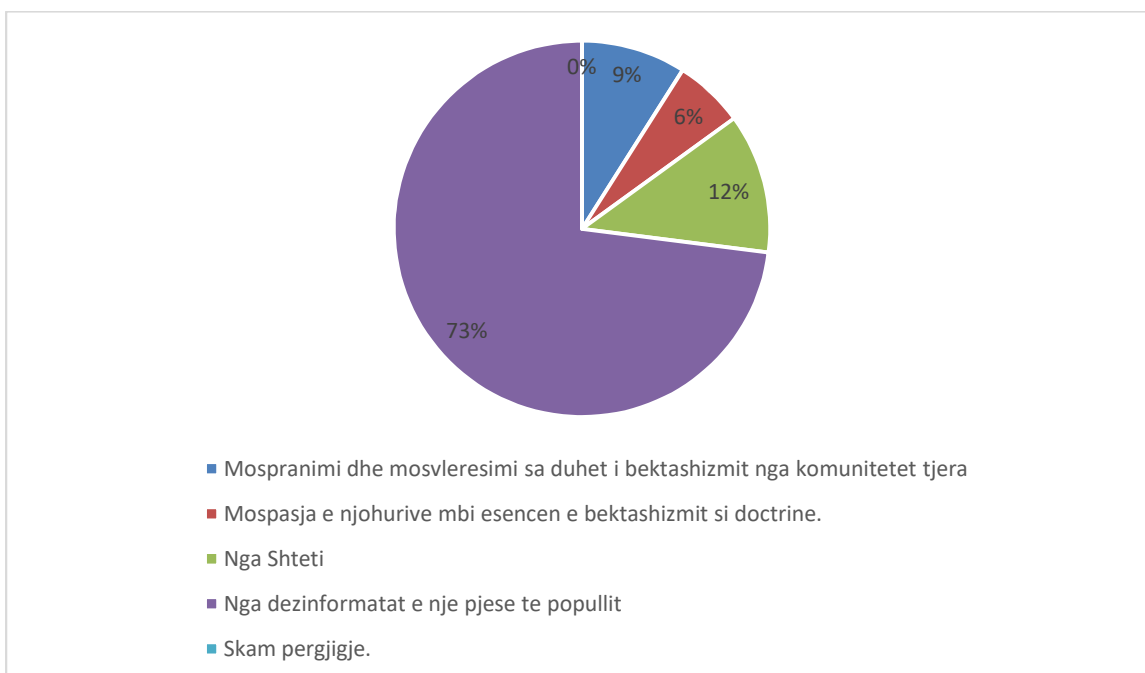
10. A mendoni se janë të rrezikuara perspektivat e komunitetit bektashian.

1. PO. Ajo shihet nga joakceptimi/jopranimi i Bektashizmit si komunitet i rregullt.
2. JO. Vetëm në shqipëri.
3. Pjesërisht.
4. Nuk kam përgjigje.



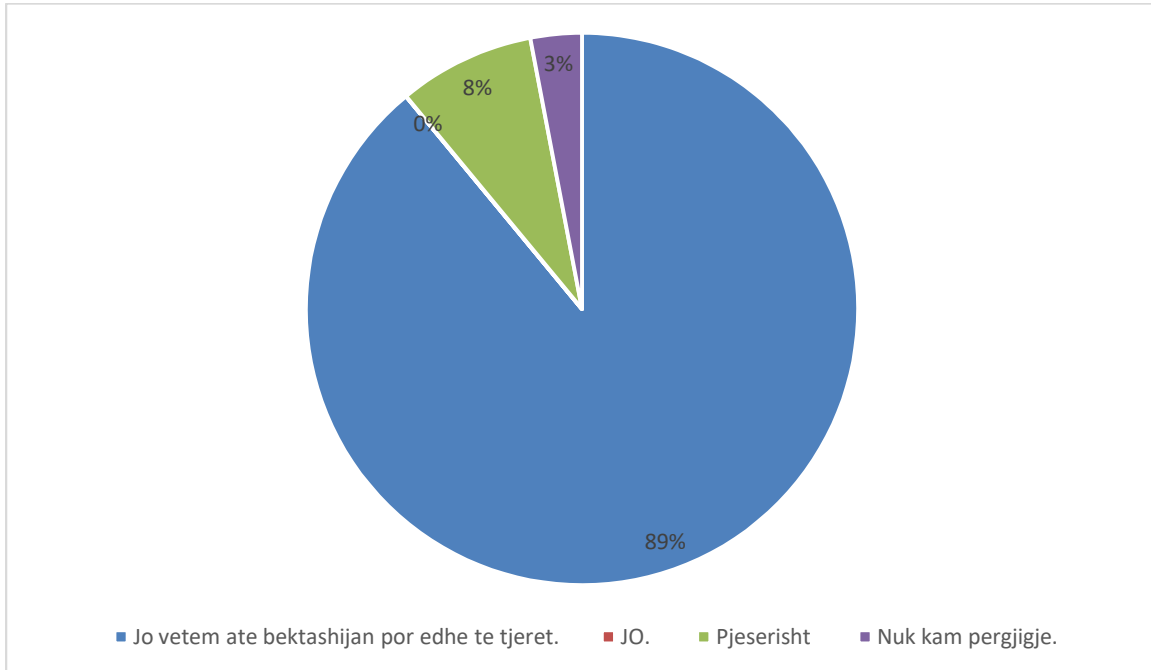
11. Kush mendoni se i rrezikon perspektivat e komunitetin Bektashian.

1. Mospranimi dhe mosvlerësimi sa duhet i bektashizmit nga komunitetet tjera.
2. Mospasja e njohurive mbi esencën e bektashizmit si doktrinë.
3. Nga Shteti.
4. Nga dezinformatat e nje pjese te popullit.
5. Skam pergjigje.



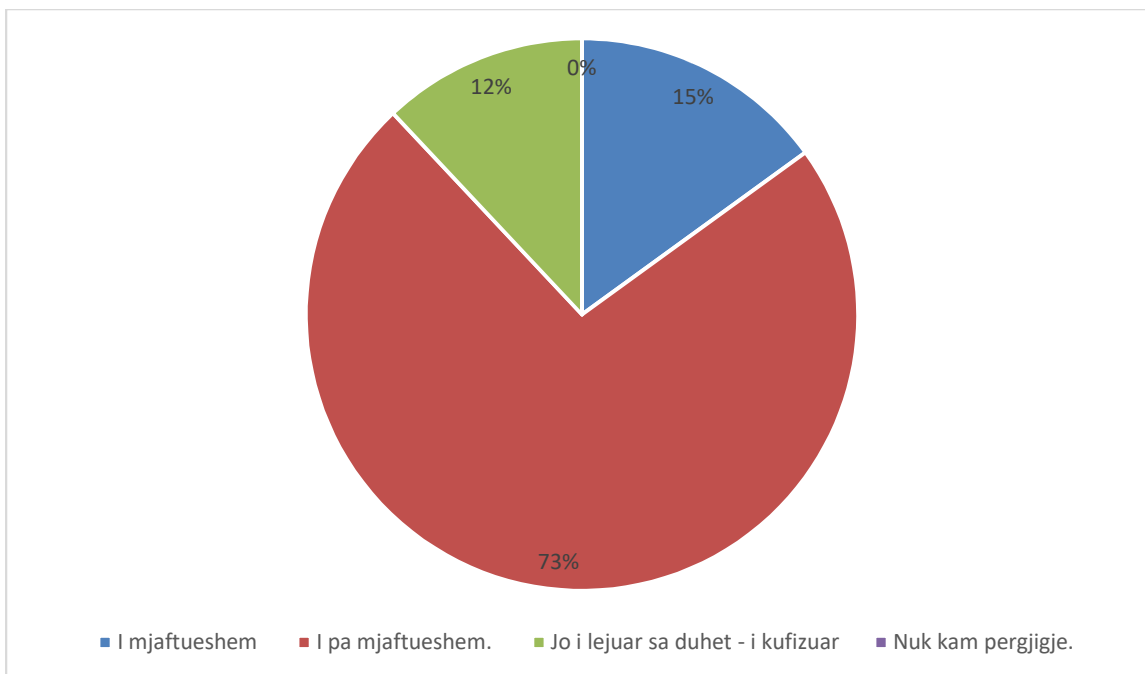
12. A mendoni se levizjet fetare fundamentale po e rrezikojnë funksionimin normal dhe afirmimin e konceptit bektashian.

1. Jo vetëm atë bektashijan por edhe të tjerët.
2. JO.
3. Pjesërisht
4. Nuk kam përgjigje.



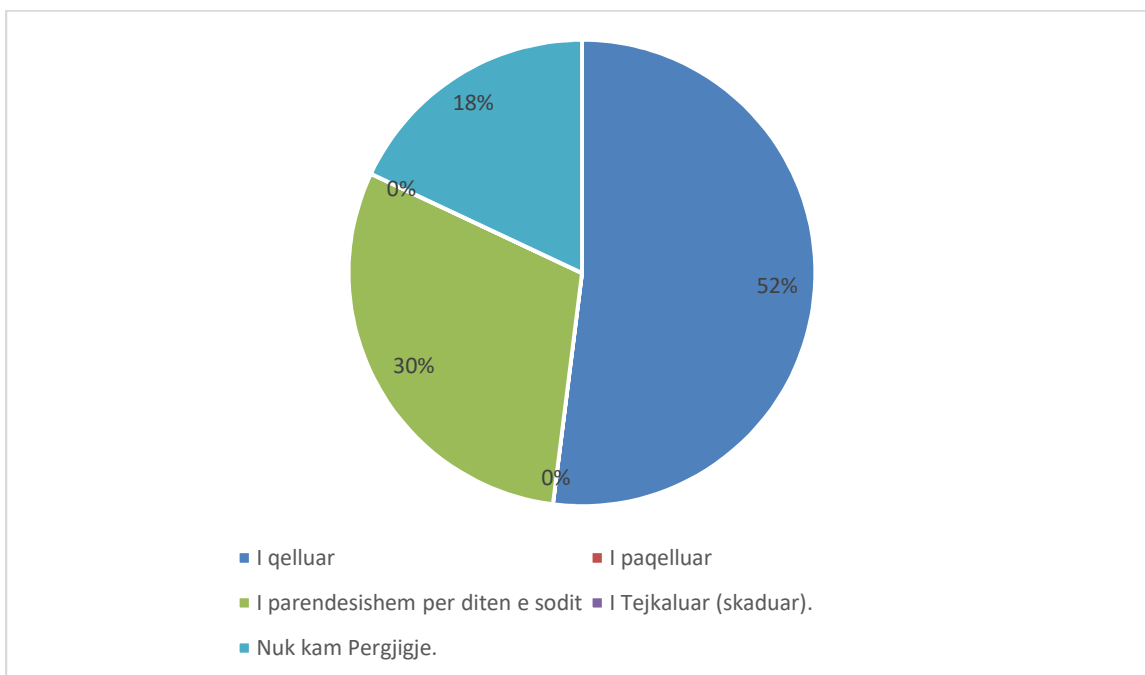
13. Cili është mendimi juaj ndaj emancipimit të gjinisë femërore në Islam.

1. I mjaftueshëm.
2. I pa mjaftueshëm.
3. Jo i lejuar sa duhet - i kufizuar
4. Nuk kam përgjigje.



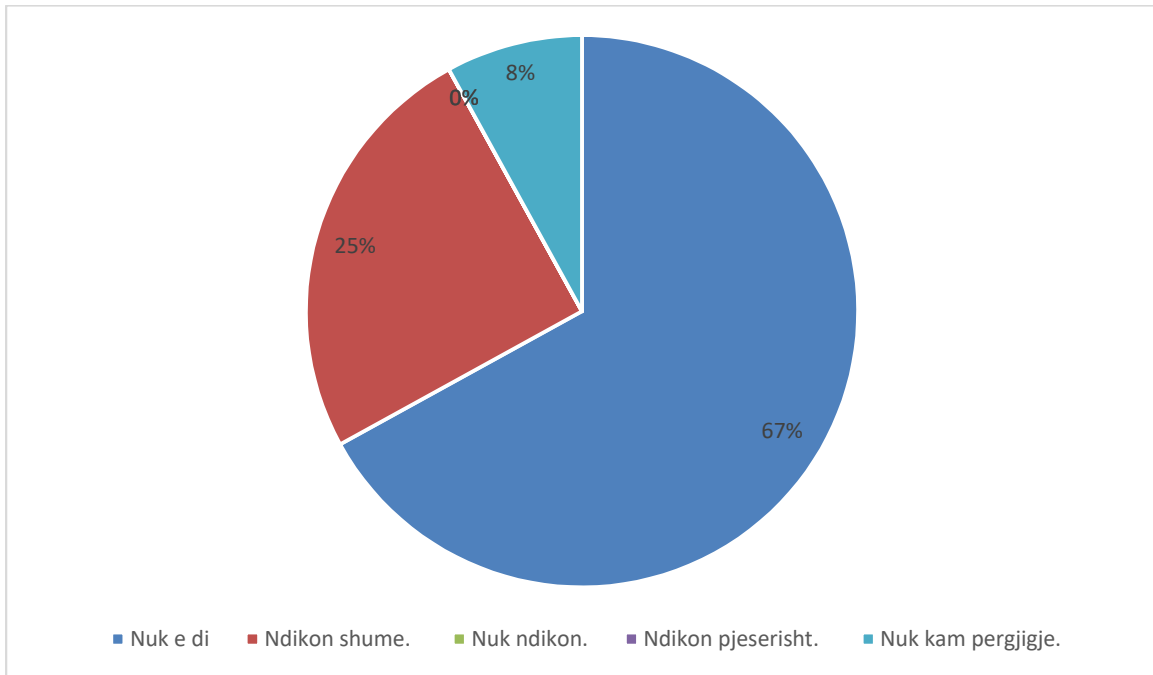
14. Çka mendoni për parimin bektashian “ Pa Atdhe Nuk Ka Fe “.

1. I qëlluar
2. I paqëlluar
3. I parëndësishëm për ditën e sodit
4. I Tejkaluar (skaduar).
5. Nuk kam përgjigje.



15. Sa ndikon doktrina bektashiane në homogjenizimin e kombit sot.

1. Nuk e di.
2. Ndikon shumë.
3. Nuk ndikon.
4. Ndikon pjesërisht.
5. Nuk kam përgjigje.

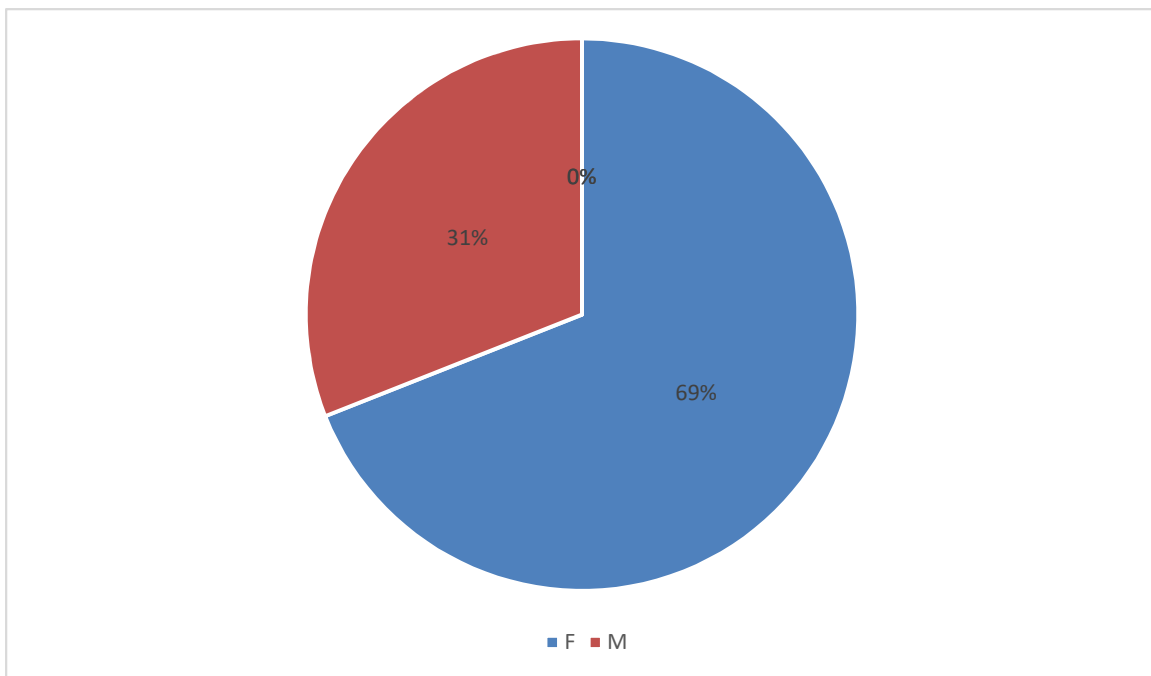


ANKETIM i 100 personave. Bektashinj nga rrethi i Korçës dhe Tiranë / Shqipëri

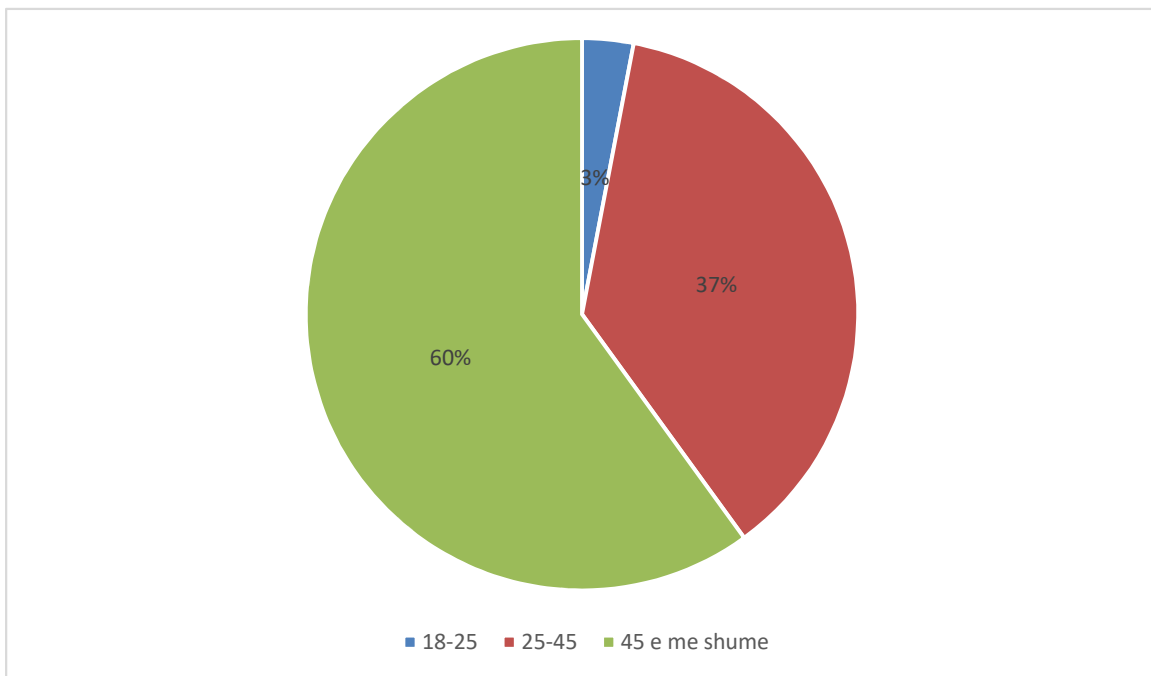
Dt: 07.07.2019

1. Gjinia

F - M



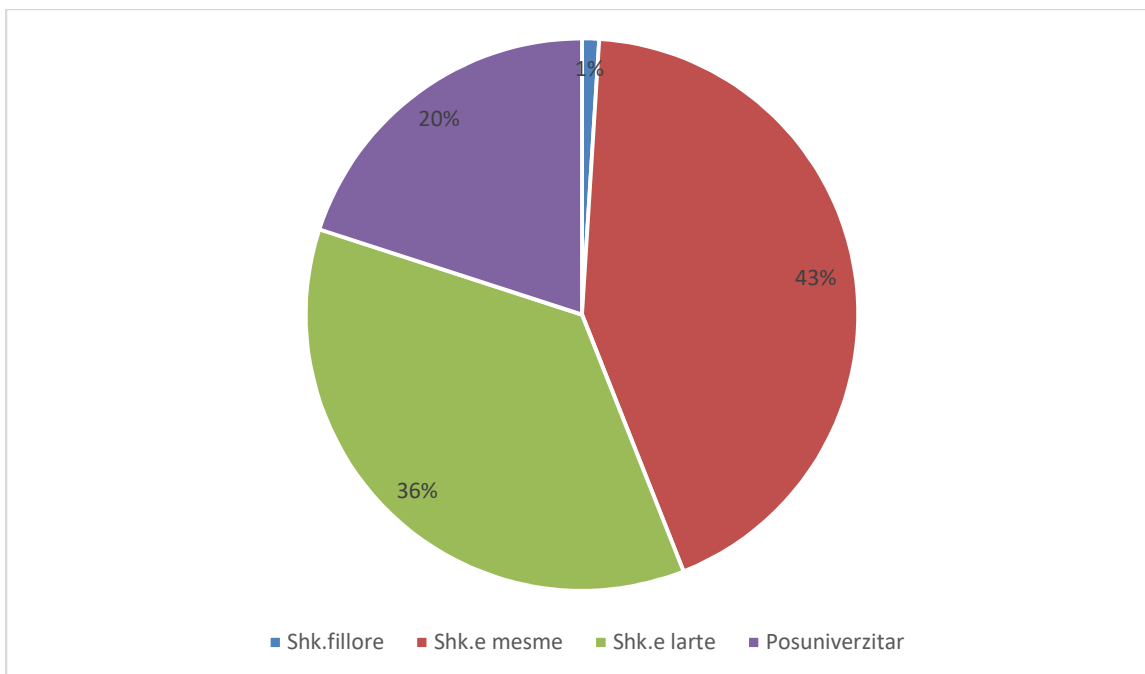
2. Grupmosha



(18-25) - (25-45) - (45 e më shumë)

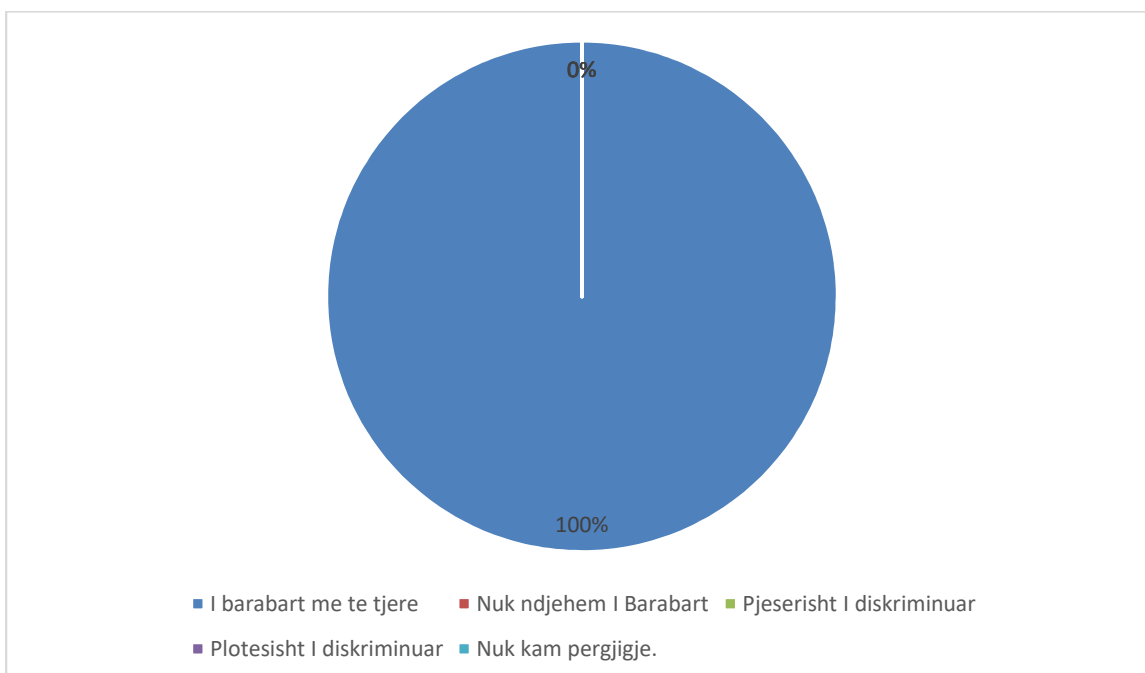
3. Shkollimi/ngritja profesionale (Rretho)

Shkolla Fillore/ Mesme / Lartë / Posuniversitar.



4. Cila është ndjenja ti takosh komunitetit Bektashian në shoqërinë e sodit.

1. I barabartë me të tjerë.
2. Nuk ndjehem i Barabartë.
3. Pjesërisht i diskriminuar.
4. Plotësisht i diskriminuar.
5. Nuk kam përgjigje.



5. A keni mjaftueshëm njohuri teorike ose sa informata keni mbi konceptet bektashiane.

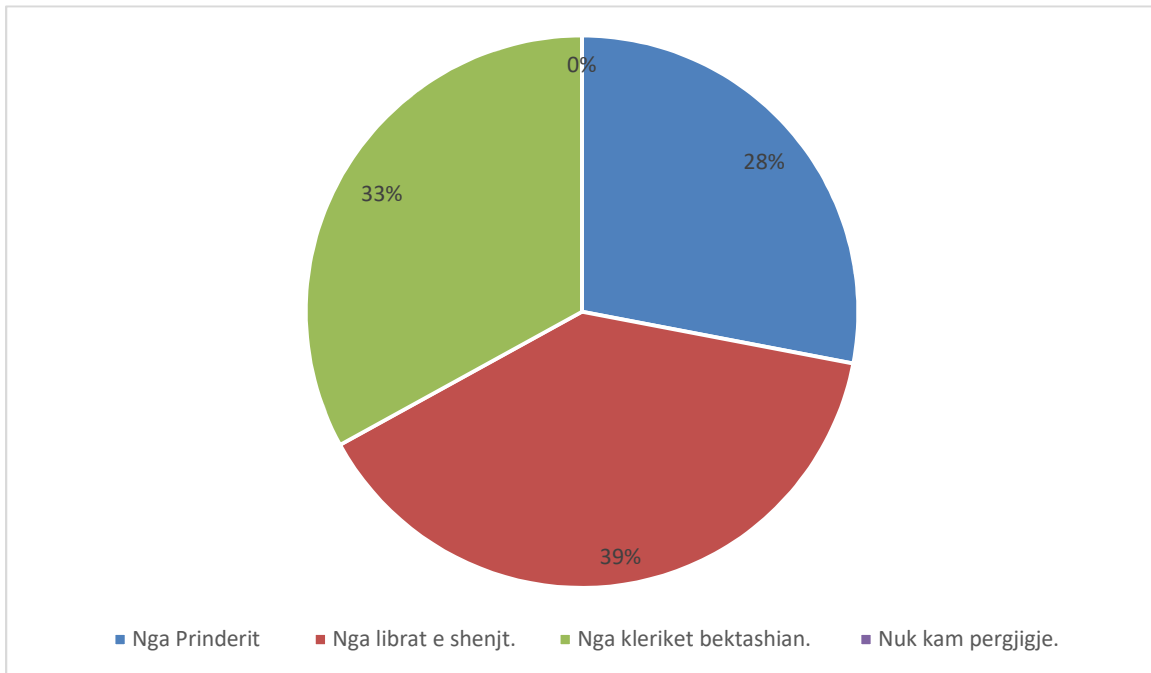
1. Po kam.
2. Nuk kam.
3. Pjesërisht.



4. Nuk kam përgjigje.

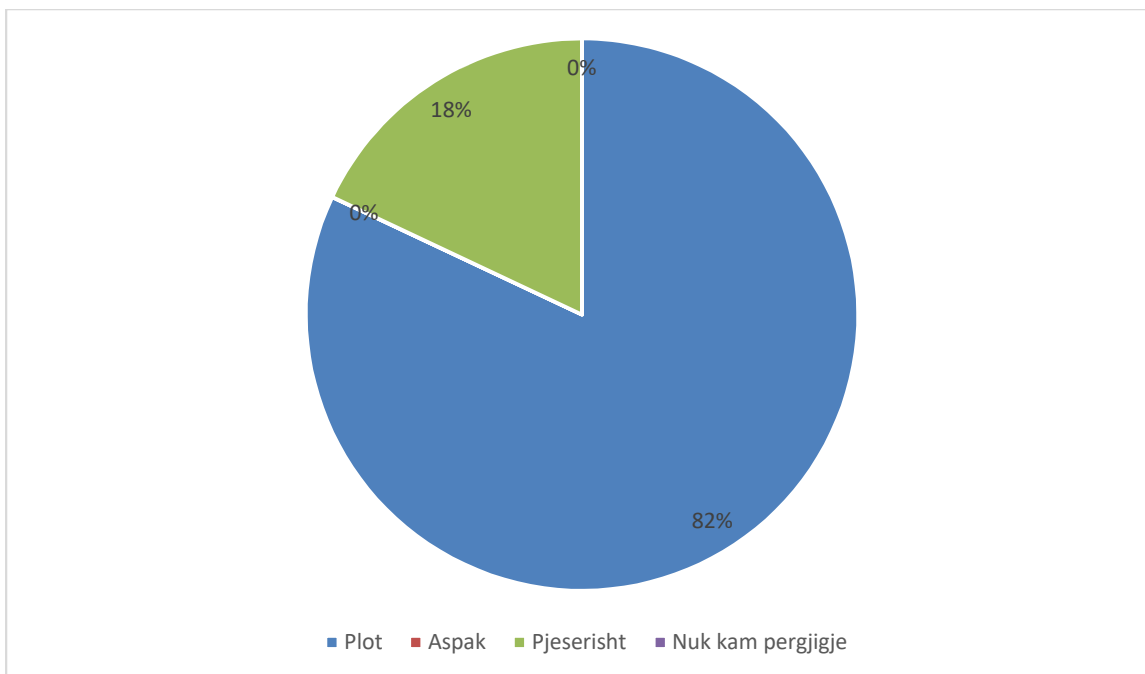
6. Nga i keni marrë njohuritë fillestare për Bektashizmin.

1. Nga prindërit.
2. Nga librat e shenjtë.
3. Nga klerikët bektashian.
4. Nuk kam përgjigje.



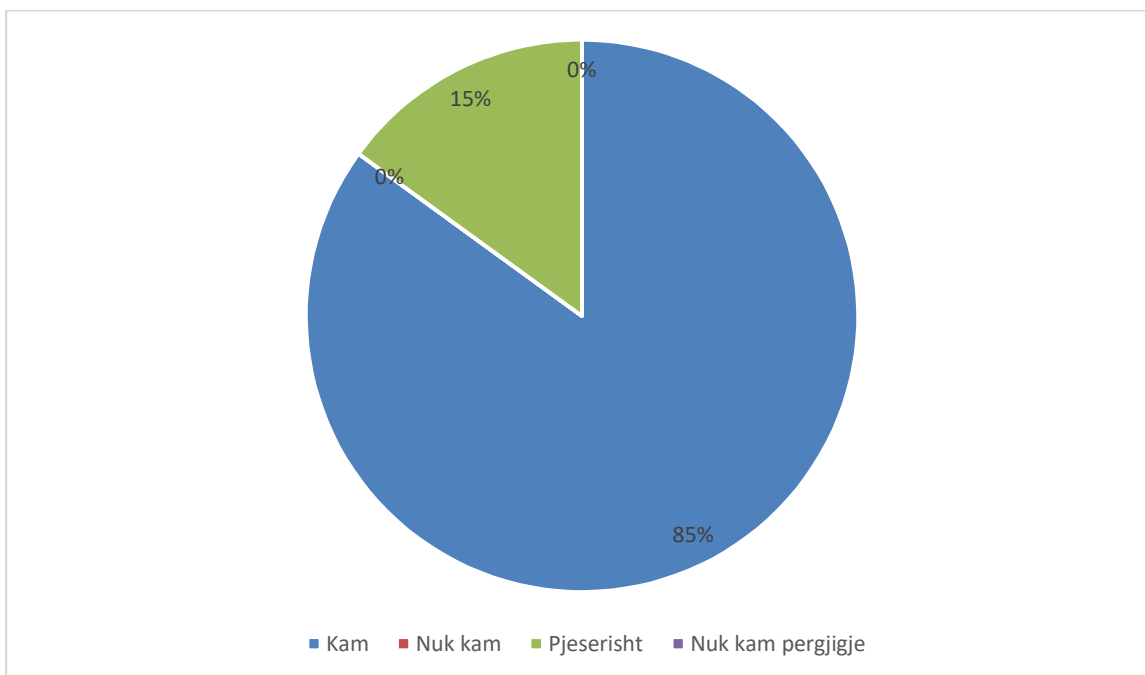
7. Sa njohuri keni për jetën e personaliteteve më të dalluar bektashiane.

1. Plot.
2. Aspak.
3. Pjesërisht
4. Nuk kam përgjigje.



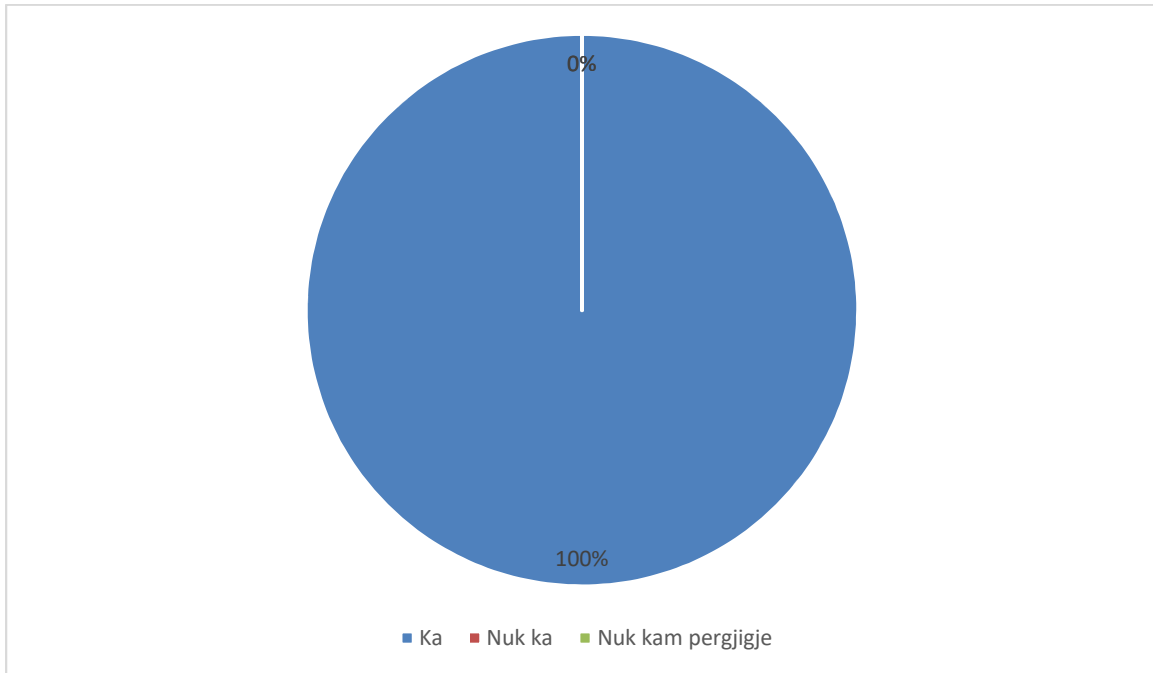
8. A keni njohuri për kontributin e personaliteteve bektashiane në ndërtimin e identitetit kombëtarë shqiptarë.

- 1.Kam.
- 2.Nuk kam.
- 3.Pjesërisht.
4. Nuk kam përgjigje.



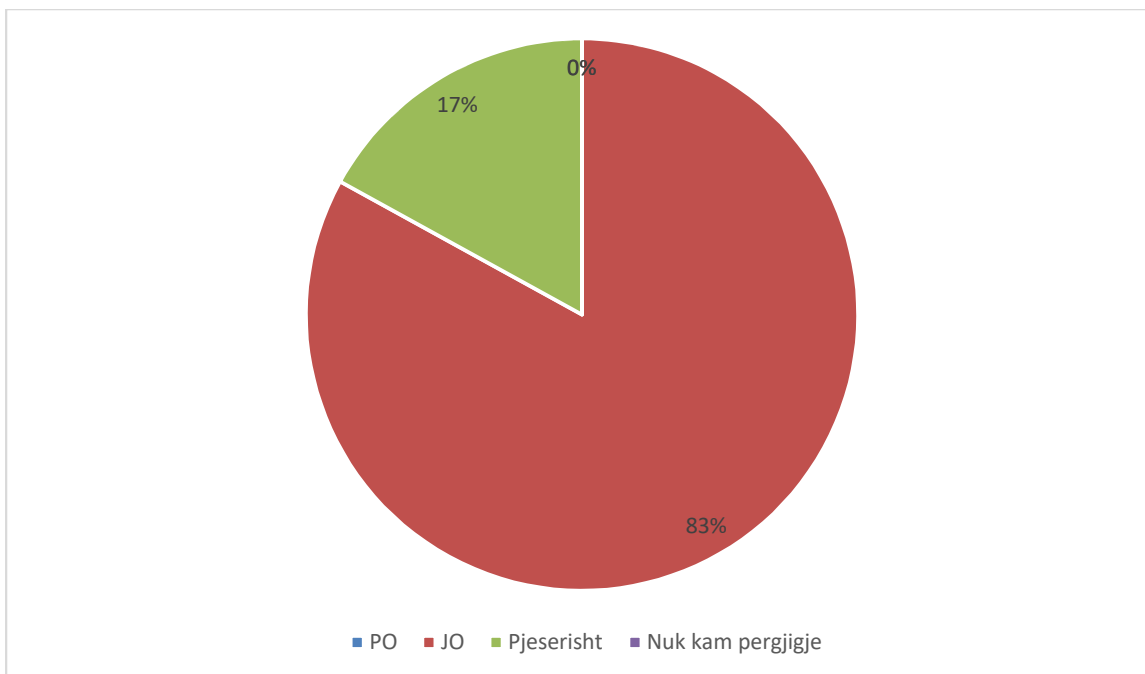
9. A mendoni se kolektiviteti bektashian ka status të barabartë me komunitetet e tjera fetare.

1. Ka - Nuk ka - Nuk kam përgjigje



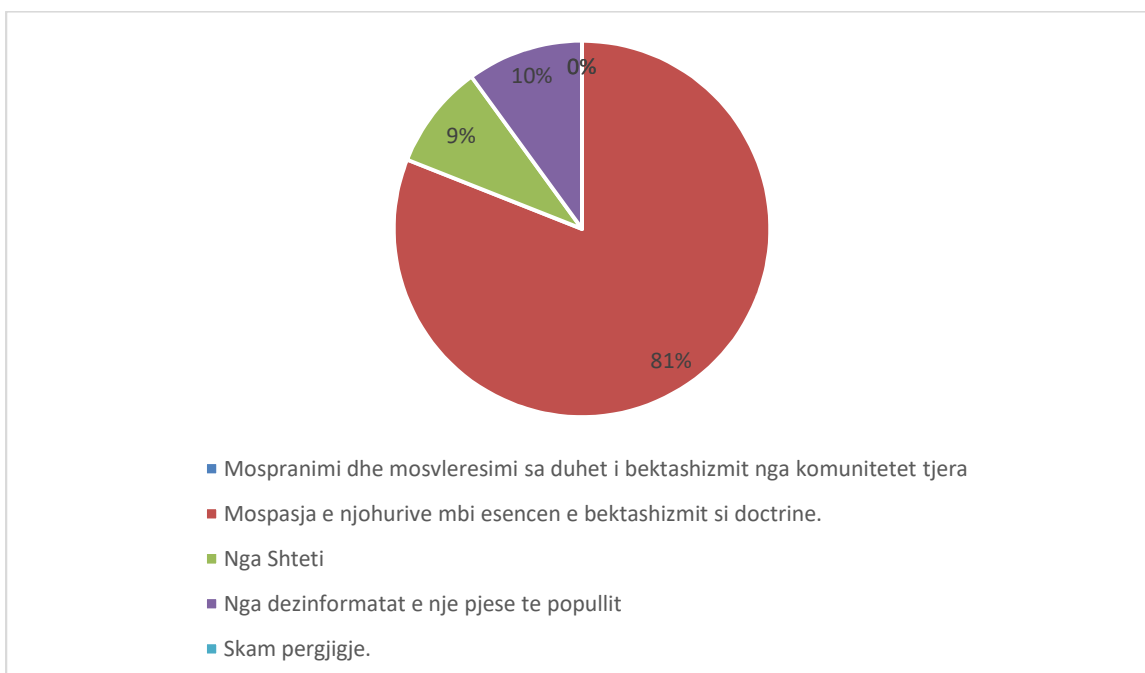
10. A mendoni se janë të rrezikuara perspektivat e komunitetit bektashian.

1. PO. Ajo shihet nga joakceptimi/jopranimi i Bektashizmit si komunitet i rregullt.
2. JO. Vetëm në shqipëri.
3. Pjesërisht.
4. Nuk kam përgjigje.



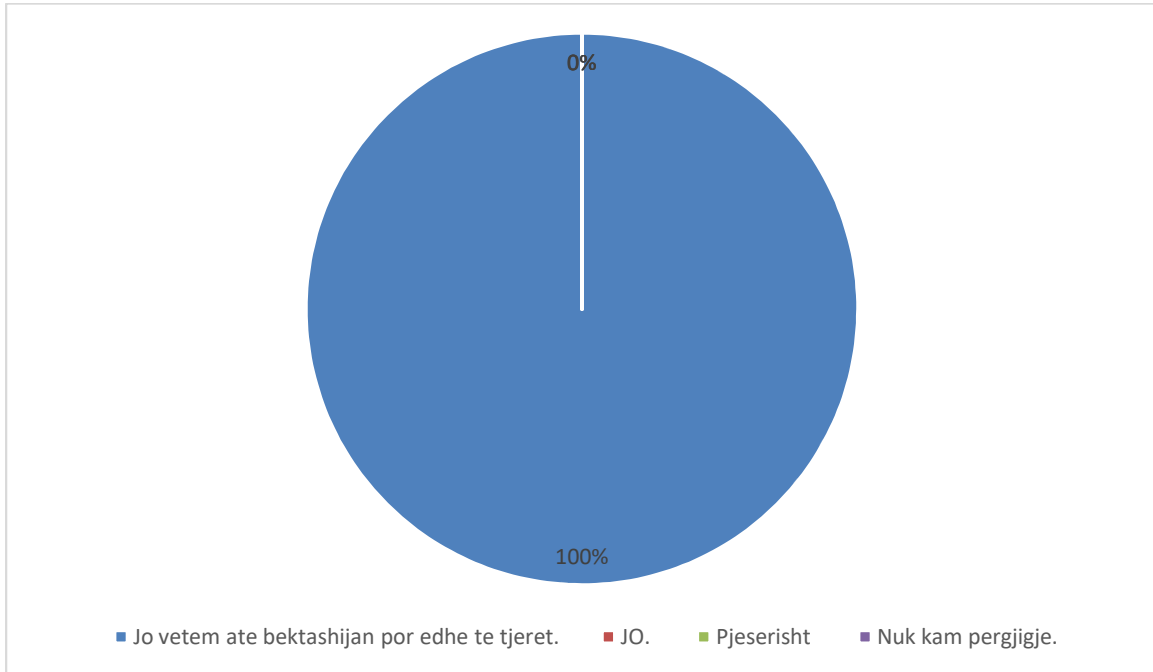
11. Kush mendoni se i rrezikon perspektivat e komunitetin Bektashian.

1. Mospranimi dhe mosvlerësimi sa duhet i bektashizmit nga komunitetet tjera.
2. Mospasja e njohurive mbi esencën e bektashizmit si doktrinë.
3. Nga Shteti.
4. Nga dezinformatat e nje pjese te popullit.
5. Skam pergjigje.



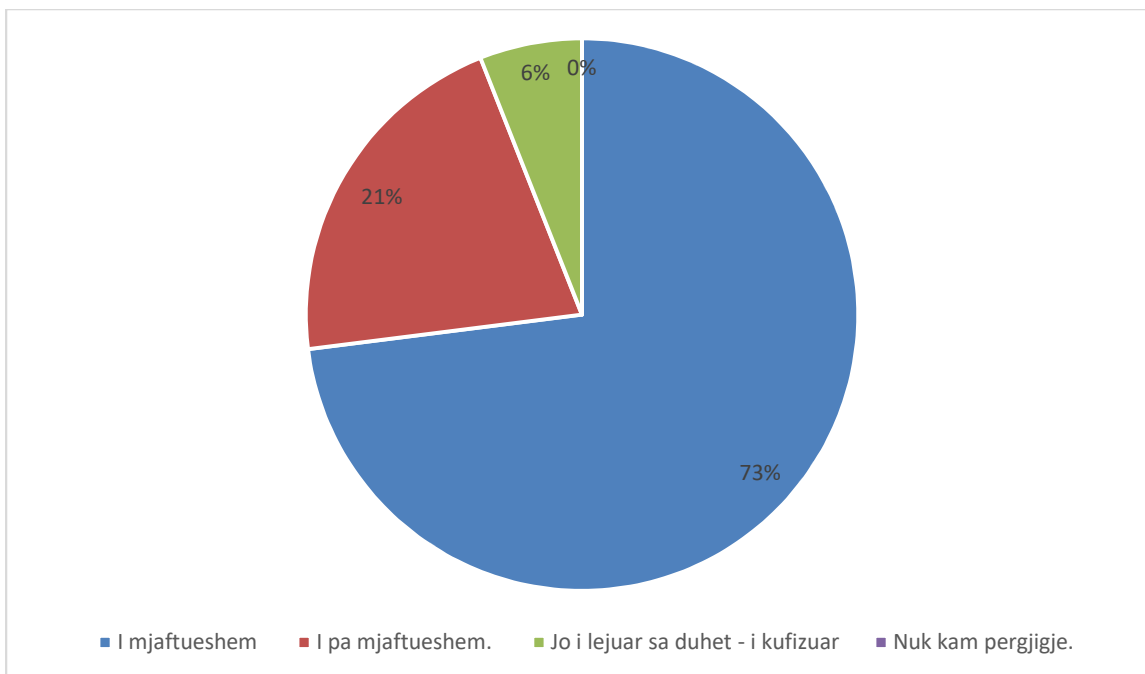
12. A mendoni se levizjet fetare fundamentale po e rrezikojnë funksionimin normal dhe afirmimin e konceptit bektashian.

1. Jo vetëm atë bektashijan por edhe të tjerët.
2. JO.
3. Pjesërisht
4. Nuk kam përgjigje.



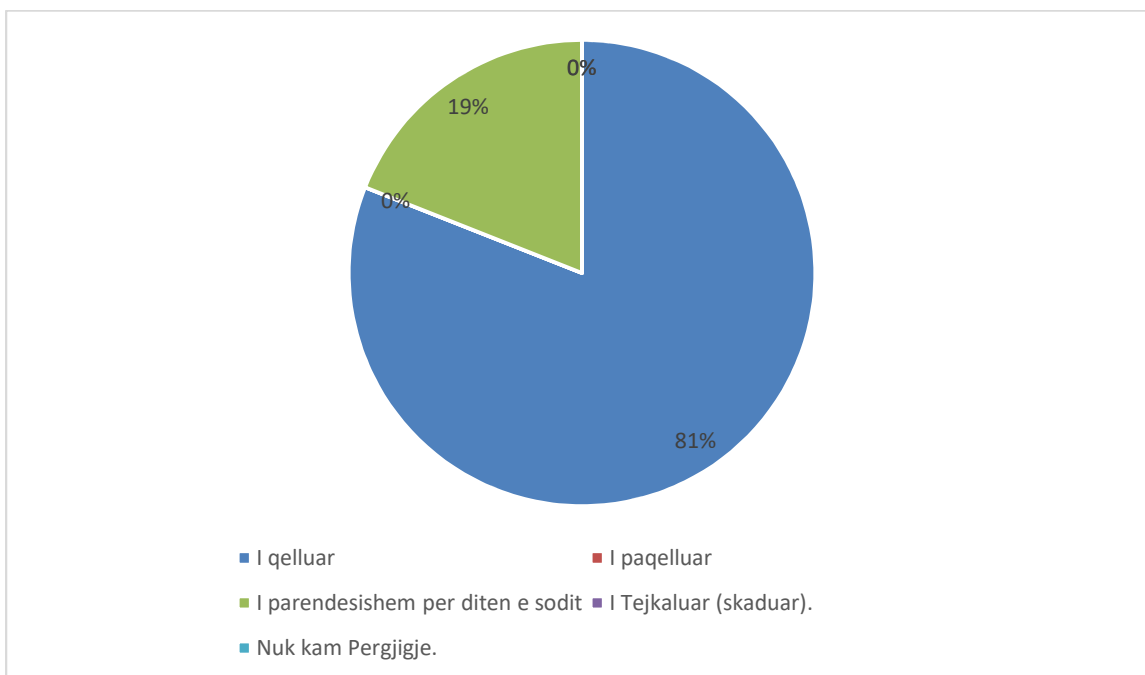
13. Cili është mendimi juaj ndaj emancipimit të gjinisë femërore në Islam.

1. I mjaftueshëm.
2. I pa mjaftueshëm.
3. Jo i lejuar sa duhet - i kufizuar
4. Nuk kam përgjigje.



14. Çka mendoni për parimin bektashian “ Pa Atdhe Nuk Ka Fe “.

1. I qëlluar
2. I paqëlluar
3. I parëndësishëm për ditën e sodit
4. I Tejkualuar (skaduar).
5. Nuk kam përgjigje.



15. Sa ndikon doktrina bektashiane në homogjenizimin e kombit sot.

1. Nuk e di.
2. Ndikon shumë.
3. Nuk ndikon.
4. Ndikon pjesërisht.
5. Nuk kam përgjigje.

